

Urednice:  
TEA-TEREZA VIDOVIĆ SCHREIBER ♦ IVANA ODŽA

# *Vinjeta za zavijač*



U SPOMEN NA JOSIPA PUPAČIĆA

(1971. – 2021.)





Urednice  
Tea-Tereza Vidović Schreiber i Ivana Odža

# Vinjeta za zavičaj

u spomen na Josipa Pupačića

(1971. – 2021.)



**IZDANJA FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U SPLITU  
EDITIONES FACULTATIS PHILOSOPHICAE UNIVERSITATIS SPALATENSIS**

**Nakladnik:**

**Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet  
Poljička cesta 35, 21000 Split**

**Odgovorni urednik:**

**Gloria Vickov**

**Urednice:**

**Tea-Tereza Vidović Schreiber  
Ivana Odža**

**Recenzenti:**

**Dragica Dragun  
Ivo Šoljan**

**Lektura i korektura: Ivana Dizdar**

**Naslovna fotografija: Josip Lasić**

**Fotografije u knjizi: Suzana Kačić Bartulović (Piacun), KUD Slime, Josip Lasić,  
Mijo Pupačić, Ivica Šušić i Tea-Tereza Vidović Schreiber**

**ISBN Tisak): 978-953-352-090-2**

**ISBN (Online): 978-953-352-172-5**

**Tiskano izdanje odobrilo Vijeće Filozofskog fakulteta u Splitu odlukom od 14.12.2022.  
Online izdanje odobrilo Vijeće Filozofskog fakulteta odlukom od 17. lipnja 2026.**





Urednice  
Tea-Tereza Vidović Schreiber i Ivana Odža

# Vinjeta za zavičaj

u spomen na Josipa Pupačića  
(1971. – 2021.)

**Monografija sa znanstvenim, stručnim i umjetničkim radovima  
posvećenima velikanu hrvatske književnosti Josipu Pupačiću**



**Split, 2026.**



Portret Josipa Pupačića<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> Fotografija napravljena u Pupačićevoj rodnoj kući. Uslikala ju je profesorica Suzana Piacun (Kačić Bartulović).

## **PREDGOVOR**

### **Vinjeta za zavičaj**

#### **Kanonizirana tradicija srednjodalmatinskoga područja**

#### **U spomen na Josipa Pupačića (1971. – 2021.)**

U spomen na Josipa Pupačića, a povodom 50 godina od njegove smrti pred nama je urednička knjiga naslova *Vinjeta za zavičaj*, koja svojom koncepcijom želi uputiti na dvojako: s jedne strane podrazumijeva oslanjanje na dosadašnja istraživanja o Josipu Pupačiću, a s druge na potencijal novih čitanja piščeva književnoga djela.

Josip Pupačić, pjesnik suvremene hrvatske književnosti, svojim je jezičnim medijem (oslanjajući se na jezični fundus hrvatske tradicije), stilskim postupcima, evokacijama na rodni zavičaj (o čemu svjedoči opjevavani egzotični mediteranski pejzaž u njegovim pjesmama) i snažnim imaginacijama, zaslužio posebno mjesto u korpusu hrvatske autorske književnosti.

U takvom suodnosu Pupačićeva stvaralaštva zavičaj je moguće promatrati kao identitetsku poveznicu i kontemplativno poniranje u sebe. Na taj se način sjećanje na Pupačića reflektira kao veza s prošlošću, ali i kao put prema budućnosti, prema općeljudskoj, univerzalnoj problematici među kojom svoje

mjesto nalazi i metafizičko pitanje odnosa čovjeka i Boga, osobito aktualno u izazovima suvremenoga društva.

Tragedija Pupačićevog životnoga puta snažno je utkana u njegovo djelo pa se 50. obljetnica pišćeve smrti čini prikladnim trenutkom za obnavljanje sjećanja na njegovo stvaralaštvo. Ponovno čitanje Pupačićeva životnoga kurikula s vremenskim odmakom od pola stoljeća, može uvelike doprinijeti zajedničkom promatranju svevremenskih tema, vječnoj ljudskoj (krugovaškoj) težnji za spoznajom svijeta, koji nas ponekad zaustavlja u svojoj nepredvidivosti.

Metodološki pristup znanstveno-stručnih radova koji su objavljeni u knjizi usklađen je s metodologijom humanističkih znanosti, a to podrazumijeva analitički pristup sadržaju književnoga djela Josipa Pupačića, ali i društvenoga diskursa.

Publikacija je namijenjena široj stručnoj, ali i zainteresiranoj čitateljskoj publici, svima koji žele utvrditi ili proširiti znanja o životu i djelovanju Josipa Pupačića.

Naslov knjige *Vinjeta za zavičaj* nije slučajno odabran. Riječ vinjeta ima višestruko značenje:

1. grafički ukras u knjizi (sličica ili ornament); ceduljica s natpisom koji se lijepi na bilježnice, boce i sl.; figurativno: efektna jezična ili umjetnička minijatura, 2. slika koja povezuje marke u tabačiću (jednu ili više) na kojoj je prikazan adekvatan prateći motiv i koja služi da poboljša ukupan vizualni i grafički izgled tabačića i 3. naljepnica koja služi kao dokaz plaćanja vremenski ograničenog prava na upotrebu određenih vrsta cesta. Plaćanje vinjetom alternativa je naplati u naplatnim kućicama.<sup>2</sup> Vinjeta se u simboličkom značenju pojavljuje u pjesmi Josipa Pupačića *Moj grob*. Stoga naslov knjige upućuje na sljedeće: vrijednost Pupačićeve književne baštine i vječno mu inspirativnog zavičaja, ali i na potrebu da se svojim korijenima uvijek moramo iznova vraćati i njegovati svoj kulturni identitet.

---

2 <<https://www.xn--rjenik-k2a.com/VINJETA>>, pristup: 13. studenog 2022.

*Moj grob će biti sunčan, tih  
i krcat bogatoga sjaja,  
beskrajan prostor gdje oluje mru  
nad stijenjem zavičaja.*

*Na njemu neće gorjeti svijeća  
niti će naricat žene.  
Ja živ ću ostat da smijehom sna  
raspršim uspomene.*

*Uskrsnut neću, i čemu to  
živjet ću ljepše neg prije,  
a ono što ljudi smrću su zvali  
za mene smrt i nije.*

*To će tek biti slobodan život  
od patnji i veriga svijeta,  
taj prostor gdje mi polože tijelo  
bit će samo vinjeta.*

*Rasut ću sebe u srca mnoga,  
i živjet u bezbroj života,  
jer od sadašnjeg mračnoga mene  
ostat će samo ljepota.*

(Josip Pupačić: *Moj grob*)

Sjećanje i pamćenje nisu samo subjektivne kategorije kojima si pokušavamo osigurati vlastitu emocionalnu opstojnost. Kolektivno pamćenje jamči izbjavljanje od zaborava, a time i prijeteće pogibelji oholosti koja nas zavarava iluzijom da je svijet započeo ovdje i sada. Ova je knjiga nastala kao želja za očuvanjem kolektivnoga pamćenja koje nije slučajno predmet brojnih suvremenih humanističkih istraživanja. Netko je rekao da nas kolektivno pamćenje dotiče onda kada osjećamo da se fragmentira, odnosno da mu prijeti opasnost. Pupačić je zauzeo čvrsto mjesto u hrvatskoj književnosti, no stabilnost njegova mjesta ovisi i o recipijentima njegove umjetnosti; ako kriza čitanja i humanističkih znanosti nastavi započetim smjerom, Pupačiću kao i drugim velikanima hrvatske književnosti prijeti kolektivni zaborav. Pupačićeva umjetnost potaknula je redatelja i glumca Roberta Kurbašu i pjesnika i glumca Enesa Kiševića da se u predstavi *More... priča o prijateljstvu i pjesništvu Josipa Pupačića i Nikole Miličevića* i sami umjetnički izraze. Predstava je, kao „podsjetnik“ na Josipa Pupačića, u prosincu 2021. godine uprizorena na Filozofskome fakultetu u Splitu, a svoje su impresije o Pupačiću glumci ostavili i u ovoj knjizi. One svjedoče o umjetnosti riječi kao moćnoj sili koja okupira rano, ako je, kao učitelji, roditelji, prijatelji, uspijemo podastrijeti. Kurbaša tako kaže:

„(...) moram se mislima i rečenicama vratiti u svoje djetinjstvo i osnovnoškolsko obrazovanje kada sam se prvi put susreo s njegovom poezijom. Bilo je to na satima Hrvatskoga jezika na predavanjima moga učitelja, a danas prijatelja (...). Pupačićeva rana poezija možda je najbliža senzibilitetu mladih ljudi jer je neposredna i pristupačna s jasnim motivima i narativom, a opet ezoterična u svome izjednačavanju objekta sa subjektom, dakle ljubavna, mistična, a opet jednostavna i pitka.“

Kišević pak Pupačića vidi dijelom sebe:

„Toliko sam se srodio s Pupačićevom poezijom da su mi mnogi stihovi postali dio disanja – s njima odlazim u san, s njima se od sna rasanjujem pun nekog svjetla kakvoga ni zvijezde ni zemlja još nisu vidjeli.“

Kiševićeve riječi neosporno pokazuju kako umjetnost može (i jest!) smisao ljudskoga bivanja.

Ipak, svega šest znanstveno-stručno-umjetničkih radova upućuje i na zaborav unutar akademske zajednice. Nije nam pri tome namjera kritizirati (jer smo i same (pre)često u nemogućnosti odgovoriti na sve vapaje pjesnika koji žele biti upamćeni, obnovljeni, koji „traže“ podsjetnik), nego osnažiti obvezu za njegovanjem sjećanja i onda kada to narušava našu znanstvenu rutinu.

Pupačić je prije svega pjesnik, no i čovjek čija je tragična sudbina u sablažnjivoj koincidenciji s tragičnošću njegova osobnoga puta. Stoga se radove u ovoj knjizi ni na koji način nije željelo ograničiti na književnokritičke poglede: iako je samorazumljivo da će većina autora Pupačiću pristupiti prvenstveno kao pjesniku, što on primarno jest, bili smo otvoreni za različite pristupe. Kako je prethodno naznačeno, u knjizi su objavljeni znanstveni, stručni i umjetnički pristupi Pupačićevoj stvaralačkoj osobnosti. Knjigu otvara Tin Lemac svojom iscrpnom analizom diskurzivnoga sloja hrvatske književnosti i kulture u pjesničkoj zbirci *Moj križ svejedno gori*. Autor nedvosmisleno upućuje na mogućnosti višeslojnoga iščitavanja i (re)interpretiranja Pupačićeve poezije te postavljanja Pupačićeve stvaralaštva u središte aktualnih interesa filoloških disciplina kakav je, primjerice, intertekstualnost. Kornelija Pinter u sličnom je ključu zaokupljena temom prostora. Suvremeni pristupi prostor promatraju kao sjedinjenje geografskoga, mentalnoga i duhovnoga prostora te predodžbi koje iz takvoga jedinstva proizlaze. Motiv mora univerzalni je pjesnički motiv. Pinter ga promatra kao dio pjesništva dvaju autora, Josipa Pupačića i Delimira Rešickog, koji su geografskom omeđenošću svoga zavičaja, koji njihovo pjesništvo snažno obilježava, odijeljeni od mora. Prisutnost mora „kao (...) ustrajnoga toposa u pismima obojice pjesnika“, Pinter prepoznaje kao poziv „na analitički angažman oko njihova zajedničkog krimena“, te pokušava rasvijetliti „koliko se, gdje i kako Pupačićev Mediteranizam i Rešickijev Panonizam lingvistički preklapaju, mimoilaze, spore i zbližavaju u svom zajedničkom instinktu i podtekstu“. Zaključuje kako je

„pjesništvo u mogućnosti transcendirati, ne samo kulturu i tradiciju (...), nego i prostor (...). Geografski prostor stvaranja (...) uvlači



pjesništvo ne samo u otkrivanje skrivenoga nego također u mogućnost učiniti vidljivim upravo ono što je već vidljivo, učiniti jasnim ono što je blisko, neposredno i intimno povezano s nama, pa ga upravo zbog toga ne opažamo.“

Nastavno na znanstvene pristupe, Andrijana Nikolić nudi metodičku analizu Pupačićeve pjesme *More*. Njezin rad podsjeća na prevažnu ulogu učitelja u približavanju književnosti djetetu. Aktualnim ga čini pozicioniranje u crnogorski obrazovni sustav, što svjedoči o Pupačićevoj prepoznatljivosti izvan Republike Hrvatske na elementarnoj obrazovnoj razini. Hvale je vrijedan doprinos Mije Pupačića koji u svome prilogu *Pupačići od iskona do danas* nudi iscrpni prikaz loze Pupačića u kontekstu povijesti i života u Poljičkoj republici. Ivica Šušić u svome članku *Pupačićeve pjesme kao trajno nadahnuće* pokazuje kako osobni angažman može postati pokretač kulturnoga sjećanja i pružiti značajan doprinos oživljavanju kulturne baštine. Autor je time jasno potvrdio ono što smo istaknule kao jedan od ciljeva ove monografije – prepoznati mogućnosti koje Pupačićevo stvarlaštvo ostavlja kao zalag za budućnost. Josip Lasić dvostrukim se doprinosom naslonio na prostor kao kategoriju fizičko-duhovne veze s čovjekom koji mu pripada. U suradnji s Katrin Krešić Šesto ukazuje na angažman suvremenih pjesnika hrvatskoga porijekla iz Australije koji uporabom hrvatskoga jezika svjedoče o jeziku kao osnovnome mediju kojim se uspostavlja veza s prostorom, željenim i stvarnim. Željeni prostor stvarno su dotaknuli splitski strani studenti hrvatskoga porijekla, polaznici programa učenja hrvatskoga kao stranoga jezika u Centru za hrvatske studije u svijetu (CAHAS) na splitskome Filozofskome fakultetu, koji su čitanjem poezije poljičkih pjesnika obilježili *Godinu čitanja*. U svome prikazu *Projektne aktivnosti čitanja jezičnoga, književnoga i kulturnoga prostora: Ivanišević, Kaštelan, Mimica, Pupačić i Milićević*, Lasić je, fotografijom i riječju, pokazao oduševljenje koje riječ može potaknuti u mladome čovjeku. Ujedno nas je vratio na početnu točku koja je bila poticaj našem ponovnome otkrivanju Josipa Pupačića – na nova čitanja staroga, simbiozu staroga i novoga jer, u konačnici, ničeg novog nema, novo je samo u drugačijemu pogledu na staro.

U kontekstu Lasićeva prikaza potpuno je jasno da je Poljička republika dala mnoga značajna imena u hrvatskoj književnosti, stoga ova knjiga upućuje i na tu nezanemarljivu činjenicu. Naime, i Drago Šimundža (2009) ističe kako su:

„Mosorska Poljica ili, kako se često kaže Poljička republika, u našoj povijesti po mnogo čemu posebna i znakovita. U doba narodnih vladara župa, nakon vladara hrvatske krvi slobodna kneževina s vlastitim Statutom, uspješno je tijekom dugih stoljeća branila svoju prostornu, duhovnu i kulturnu samobitnost. Iako su se odavno vremena promijenila, Poljičani poštuju slavnu tradiciju i ponosno čuvaju drage uspomene.“<sup>3</sup>

Nadalje, monografija Nedjeljka Mihanovića nudi „kritički prikaz rada i života pisaca koji su, tijekom dvaju posljednjih stoljeća, značajni ne samo za Poljica nego mnogo šire, posebno u književnosti i historiografiji.“

Najstariji je među uvrštenim piscima malo poznati, a vrlo značajni jezikoslovac i preporoditelj Andrija Stazić, potom prvi povjesničar stare Republike pl. Alfons Pavić; nakon njih redaju se pisci starije generacije, rođeni sredinom 19. stoljeća. Prvi je pučki pjesnik Juraj Kapić, zatim veliki poljički etnograf don Frane Ivanišević te autor *Povijesti Poljica* don Ivan Pivčević. Njima se pridružuje don Stipe Kaštelan, pisac triju dramskih tekstova, potom su tu Drago Ivanišević, Srećko Karaman, Branko Klarić, Jakša Ercegović, Jure Kaštelan, Nikola Milićević i Josip Pupačić. Tu je i ugledni tumač hrvatske književnosti u Americi Ante Kadić, zatim njegov plemenjak pisac emigrant Branko Kadić, zatim niz svećenika pisaca i povjesničara: Ante Škobalj, Juraj Božidar Marušić, Danko Vlašić, Rudolf Brajčić i Frane Mihanović. Nešto mlađoj generaciji pripadaju Ante Klarić Kleme, književni kritičar, Nedjeljko Mihanović povjesnik i esejist, savjetnik prvog Predsjednika i predsjednik Hrvatskog državnog sabora (u knjizi ga je obradio Antun Pavešković), pisac i filozof Edo Pivčević, zatim pravnik Milan Vuković, odvjetnik Sudskih progona hrvatstva u komunističkom režimu i ugledna znanstvenica i dugogodišnja ravnateljica Staroslavenskog instituta, akademkinja Anica Nazor. Kronološki

3 Šimundža, D., Poljički Parnas, 22. srpnja 2009., <<http://gata.hr/wp/?p=1073>>, pristup 9. studenog 2022.

slijedi mlađa generacija pisaca, novinara, teologa i pjesnika: pripovjedač i scenarist Jozo Vrljić, pjesnik Ivan Šarolić, pjesnikinja i novinarka Đurđica Ivanišević, pjesnik Anđelko Novaković, teolog i dokumentarist Marko Mišerda, književni povjesnik i kritičar Antun Pavešković, novinar i društveno-politički analitičar Ivan Ugrin, intimistički pjesnik Zoran Jurišić i dvije književnice, Hrvojka Mihanović-Salopek te Milana Vuković-Runjić, postmoderna pjesnikinja i autorica niza pripovijesti i romana.<sup>4</sup>

Podsjetit ćemo kratko na književni put Josipa Pupačića. Rođen je 19. rujna 1928. u Slimenu. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu, klasičnu gimnaziju u Splitu i Filozofski fakultet u Zagrebu. Radio je kao srednjoškolski profesor i asistent pri Katedri za stariju hrvatsku književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Uređivao je časopise *Krugovi*, bio odgovorni urednik časopisa *Književnost*, pisao pjesme, eseje i kritike.

„U monografiji *Josip Pupačić u književnosti i novinarstvu* Stijepo Mijović Kočan podijelio je pjesnikovo stvaralaštvo na rano razdoblje socijalističkog zanosa, mladenačko razdoblje ushita i patnje, razdoblje gubljenja i traženja i zrelo razdoblje“ (Mijović Kočan 1998: 3 prema Franković, 2013: 179).<sup>5</sup>

Zajedno s Ivanom V. Lalićem sastavio je izbor iz pjesništva jugoslavenskih naroda *Vrata vremena* (1958.), a sa Slavkom Mihalićem i Antunom Šoljanom *Antologiju hrvatske poezije dvadesetoga stoljeća* (1966.). Najznačajnije su mu zbirke pjesama: *Kiše pjevaju na jablanima* (1955.), *Mladići* (1955.), *Cvijet izvan sebe* (1958.), *Oporuka* (1965.), *Ustoličenje* (1965.), *Moj križ svejedno gori* (1971., posthumno izdanje s predgovorom A. Stamaća *Rasap svjetlosti*).

„Manje je, međutim, poznato da je Josip Pupačić ‘priredio – no ne i objavio – antologiju o moru, tiskanu tek 2005. godine u izdanju splitsko-zagrebačkog nakladnika Ex libris. Njome je svojem *Moru* želio dati komparativni kontekst sličnih pjesama drugih pjesnika. Na taj je način

---

4 Šimundža, D., Poljički Parnas, 22. 7. 2009. <<http://gata.hr/wp/?p=1073>>, pristup: 9. studenog 2022.

5 Franković, S. (2016). Metaforske i metonimijske slike u pjesništvu Josipa Pupačića. *Croatica et Slavica Iadertina*, Zadar, str. 179 – 198.

podastro najljepše i najreprezentativnije pjesme o moru i otkrivao bogate raspone stanja, osjećaja i raspoloženja koja ono potiče. Kao antologičar, Josip Pupačić je izabrao one pjesnike koji s njim uspostavljaju suodnos, zatvaraju krug ljepote i emocije, koji, bez konzumenta, zjapi prazan, nedovršen, nikad ne gubeći osjećaj za književnu vrijednost, ljepotu, umjetničku uvjerljivost. Kao antologičara krasi ga izrazita pedantnost i vrsno poznavanje građe koju je izabirao.' (Gilić i Bošković, 2010: 387).<sup>6</sup>

Josip Pupačić pjesnik je koji (pre)poznaje nacionalnu baštinu te u svojoj poeziji kroz elegičan izraz dijalogizira sa svim vrijednostima tradicije. Pjesme su mu nekad erupcije emocija, trzaja, treptaja i kobnih slutnji. Takva je njegova slika svijeta. Onog svijeta kojemu je svjedočio za života, a to je gubitak, rasipanje i smrt. Iz takova uništenja trebalo je pronaći bit kreiranja kroz riječ (*I tako stalno samog sebe kreiram...*, iz pjesme *Sa mnoom se nešto veličanstveno događa*).

Ivana Rabadan-Zekić (2013, 335)<sup>7</sup> piše sljedeće:

„Spoznaja kako u svojoj boli nije sam, ali i dijalog s morem koje mu tumači kako se treba prepustiti životnim zakonima, a ne ih uvijek i razumjeti, vraćaju mu volju za životom i on napokon postaje vladar svojih sumornih misli shvaćajući da najprije treba doživjeti poraz da bi se trijumfiralo.“

Također, stalna prisutnost motiva vode u svim fazama Pupačićeva stvaralaštva, prema Sanji Franković (2016: 198), ima višestruko značenje, ali uvijek neodvojivo od njegovoga identiteta:

„(...) u mladenačkome doživljaju svijeta voda je povezana s ljubavnim težnjama lirskoga subjekta, njegovim divljenjem zavičajnomu krajoliku i poistovjećivanjem s njime, ali već tada ima i tragičan prizvuk zbog smrti pjesnikove braće u hidroelektrani na Cetini. Međutim, mladenačko poimanje tragedije uvijek naglašava pobjedu života.

6 Gilić, A., i Bošković, I. (2010). Josip Pupačić – antologičar, *Školski vjesnik*, 59 (3) Split, str. 387 – 398. Preuzeto s: <<https://hrcak.srce.hr/82385>>, pristup: 20. studenog 2022.

7 Rabadan-Zekić, I., (2013). Autobiografska proza Josipa Pupačića. *Zadarska smotra* 3., Ogranak Matice hrvatske Zadar, str. 335- 337.

U fazi promjene Pupačićeve poetike voda gubi oznaku zavičaja i postaje apstraktan simbol pjesnikove psihe, koja se morala suočiti s gubitkom mladenačke slike svijeta i nemogućnošću zadržavanja ustaljena pjesničkoga izraza, koji je odudarao od zapadnjačke poetike hrvatskih pjesnika šezdesetih godina 20. stoljeća. Pupačić se nakon krize vratio kolektivnom svjetonazoru, ali to više nije bio neposredni doživljaj zavičajnoga krajolika, nego pronalaženje svojega mjesta u nacionalnome biću. Voda je u zreloj Pupačićevoj lirici povezana sa zemljom kao simbolom domovine i nacije.“

Prema Ivanu Boškoviću (2013), on je u početku bio

„pjesnik koji se istinski radovao životu, sudbina je uzimala najbliže; jednog za drugim trojicu braće. Ta će tragika odjeknuti u potresnim slikama (*Vijesti, Nesagrađena kuća, Tri moja brata, Daleko dopire majčina tuga...*) u kojima kantilena zavičaja ustupa mjesto pjesniku mračnih i dubokih slutnji, tjeskobe, zatvorenosti u sebe i svijet mraka. Svijet u kojem je pjesnik živio i u koji je vjerovao, istaknuto je, počeo se raspadati; mitski doživljaj prirode nestao je pred govorom sudbinskih slutnji, reminiscencija na smrt i nestajanje, pa je razumljivo zašto su u *Ustoličenju* (1965.), svojevrsnoj zbirci-prijelomnici, mnogi vidjeli mučan proces traženja i sabiranja pjesničkih i životnih iskustava. Posljednju knjigu pjesama, *Moj križ svejedno gori* (1971.), Pupačić je predao u tisak u veljači iste godine.“<sup>8</sup>

Pjesnik završava svoj životni put s križem patnje. Iz njegovih (pro) putovanja nikla su vrijedna djela kao trajan dio naše književne baštine. Njegovu je poeziju teško odvojiti od izraza, promišljenog pjesničkog jezika, ništavila, gdje prigušeni krik progovara o ljubavi, smrti, obitelji i prirodi lišenoj lažne sentimentalnosti. To je pjesnički zanat. Riječ postaje smisao. Ako je čovjek smrtnan, poezija je besmrtna, metaforička, otmjena i tajanstvena. Pupačić je pjesnik iskustva. Prisutan u svemu, iako ni sam nije bio svjestan toga; dapače, njegovo promišljanje o radu bilo je poprilično samokritično:

---

8 Bošković, I.: Na današnji dan poginuo, no njegov križ svejedno gori <<https://slobodnadalmacija.hr/kultura/na-danasnji-dan-poginuo-no-njegov-kriz-svejedno-gori-202091>>, 23. svibnja 2013., pristup: 19. studenog 2022.

„Eto, takav sam ja, nikad ništa dokraja da izvedem, nikad ništa konačnog da učinim. Nesposoban za oštroumnost, nesposoban za domišljanje. Reklo bi se, čovjek kojem nešto nedostaje. Ili se naprosto gubim. Uložim li ikakav trud, ikakav napor u jedan određen govor, siguran sam – on će propasti. I govor propadne. Zatim mi ne preostaje ništa drugo nego da pročitam iznova isti govor. I ja ga počinjem. Čitav moj život sastoji se od početaka. Zato ja lebdim prazan, neispunjen. No, nadam se, jednoga ću dana nešto i završiti. Naći ću kraj koji će staviti točku na sve početke i to će biti savršeni kraj, pravi pravcati konac. Moj život će onda otežati i prestati da lebdi.“<sup>9</sup>

Ipak, u pjesmi *Oporuka*, Pupačić proročanski najavljuje upravo ono što se i u ovoj knjizi događa, a to je da umjesto njega progovara njegovo stvaralaštvo koje obvezuje znanstveni i stručni krug da se njime neiscrpno bavi.

*Na kraju ostavljam tebi*

*mir*

*mrtvi i teški,*

*i pravo da pred životom*

*govoriš u ime mene,*

*najljepša moja baštino.*

(Josip Pupačić: *Oporuka*)

*Urednice*

---

<sup>9</sup> <<https://www.matica.hr/media/knjige/pjesme-ogledi-i-zapisi-1233/pdf/autobiografski-zapisi.pdf>> (autobiografija, str. 335), pristup: 13. studenog 2022.

Tea-Tereza Vidović Schreiber i Ivana Odža



Pupačićeva radna soba<sup>10</sup>

---

<sup>10</sup> Sliku ustupila profesorica Suzana Piacun iz privatne arhive.

Tin Lemac  
Sveučilište u Zadru  
Odjel za kroatistiku  
tlemac22@unizd.hr

## **DISKURZ HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI I KULTURE U PJESNIČKOJ ZBIRCI *MOJ KRIŽ SVEJEDNO* GORI JOSIPA PUPAČIĆA**

### **Sažetak**

U ovom se radu istražuje diskurzivni sloj hrvatske književnosti i kulture u pjesničkoj zbirci *Moj križ svejedno gori* Josipa Pupačića. On je zapažen i kod ranijih autora (Stamać, Mijović Kočan, Milanja) i njime se interpretirala upućenost na hrvatsku tradiciju kao jedan od predmetno-tematskih i idejno-tematskih slojeva zbirke. Usredotočit ćemo se na njegovu funkcionalnost u tekstovima pjesama kao i u poetici. Pritom upotrebljavamo intertekstualne figure (Juvan) da bismo odredili status i funkciju tih diskurzivnih odvjeta i postupak stilizacije interteksta u pjesmi (Lemac) da bismo približno odredili njihovu funkcionalnost. Dolazimo do zaključka o relativnoj disfunkcionalnosti tih umetaka kao i o mogućem semantičkom višku tog diskurzivnog sloja. Teorijsko-metodološki aparat gradimo na književnoj stilistici, teoriji intertekstualnosti i stilistici intertekstualnosti.

### **Ključne riječi:**

pjesništvo Josipa Pupačića, diskurzivni sloj hrvatske književnosti i kulture, intertekstualnost, stilistika, interpretacija



## Uvod

Pjesništvo Josipa Pupačića predstavlja jedno od kanonskih opusa krugovaške, ali i hrvatske književnosti. Ono se sastoji od pet pjesničkih zbirki; *Kiše pjevaju na jablanima* (1955.a), *Mladići* (1955.b), *Cvijet izvan sebe* (1958.), *Ustoličenje* (1965.) i *Moj križ svejedno gori* (1971.). S obzirom na tri temeljne interpretacijske kategorije ove poezije, a to su opreka *subjekt – svijet*, književne i izvanknjiževne danosti i naglašena pozicija autora/subjekta kao i sveprožimni tanatos kojim je oblikovana cjelokupna poetika (Lemac 2017, 15), ovu smo poeziju podijelili na ranu i kasnu. Rana obuhvaća prve dvije navedene zbirke (*Kiše pjevaju na jablanima* (1955.a), *Mladići* (1955.b)), a druga posljednje tri (*Cvijet izvan sebe* (1958.), *Ustoličenje* (1965.) i *Moj križ svejedno gori* (1971.)). Prva se odlikuje animističko-panteističkom slikom čovjeka i svijeta, dok se druga otkriva obiteljskim kompleksom značenja. Panteistička slika svijeta u značenju jednog od ishodnih civilizacijskih religijskih nazora bila je primijećena i kod starijih kritičara (Ređep 1969, 3, Car Matutinović 1978, 33, Milićević 1982, 202). Ona se vezuje za slike prirode, fascinaciju rodnim krajem i simulaciju mitskog prajedinstva lirskog subjekta i njegova svijeta, tj. djetinjstva i rodnog kraja (Lemac 2017, 22). Obiteljski kompleks značenja ponajviše je izgrađen u zbirci *Mladići* (1955.b). On se odnosi na napuštanje svijeta djetinjstva i rodnog kraja, tj. arkadijske slike svijeta i odlazak u Zagreb (izvjesno sazrijevanje autora / lirskog subjekta u empirijsko-literarnom smislu). Diskurzivno se realizira pomoću metarazinskog utvrđenja tematske jezgre obiteljskog kompleksa, naivističke idealizacije srodstva i obitelji, tanatičkog kompleksa značenja s predominacijom figura Prolaznosti i Melankolije povezanih s biografskim slojem Pupačićeva pjesništva i sloma idealističke slike patrijarhalnog života i težnje za životno-literarnom emancipacijom kroz opreku *priroda – kultura* (Lemac 2017, 30). Kasna se faza odlikuje pojavom decentrirana subjekta u zbirci *Cvijet izvan sebe* (1958.), metapoetičkih i autoreferencijalnih signala u zbirci *Ustoličenje* (1965.) i konačnim uplovljavanjem u tanatičke poetičke silnice u zbirci *Moj križ svejedno gori* (1971.). U pjesničkoj knjizi *Cvijet izvan sebe* (1958.) događa se samorefleksija vezana za prethodni poetski svijet i sadašnji život. Uočavamo to na nekoliko razina. Prva je izmještanje Pupačićeva pjesništva iz krugovaškog horizonta, druga značajan odnos erosa i tanatosa koji se odlikuje u nekim pjesmama, treća neklasični ispovjedni primjerak manifestne pjesme

o decentriranom subjektu *Cvijet izvan sebe* (1958., 7) te kulturaciji subjekta entitetom svijeta koja prouzročava melankoliju zbog gubitka zavičajne podloge (Lemac 2017, 46). Pjesnička knjiga *Ustoličenje* (1965.) nudi autopoetičku gestu na trima poetičkim razinama. Prva je razina metapoetičko učvršćenje prisutno u metatekstualnoj lirici, druga autoreferencijalni odnos staro – novo na motivskoj i tematskoj razini, a treća dublji poetički razvoj tanatičkog sloja (Lemac 2017, 79). Pjesnička knjiga *Moj križ svejedno gori* (1971.) predstavlja semantičku prevlast tanatosa i potpuno usidrenje u njemu. To se zbiva na nekoliko razina. Prva je upotreba hrvatskog kulturno-civilizacijskog sloja, druga metapoetičko polje, a treća svjedočenje subjektova stanja koje nadrašta samu intimističku doživljajnost i pretvara se u govor iz aspekta Univerzalije (Lemac 2017, 95). Također, Cvjetko Milanja (2005, 134) naglašava hrvatsku kulturu i civilizaciju punu različitih toposa koja pjesniku služi kao emotivno-psihološki i književno-kulturni potporanj s obzirom na to da je u ovovremenoj pozitivističkoj zbilji subjekt izgubio svoje uporište.

U ovom radu orijentirat ćemo se na prethodno navedeni hrvatski kulturno-civilizacijski sloj i kroz interpretacije pjesama uvidjeti njegovu semantičko-stilsku poziciju i diskurzivnu funkcionalnost.

## Analiza

Hrvatski kulturno-civilizacijski sloj pojavljuje se u vidu metonimijskih zamjena (moja zemlja, moj rod) ili u posezanju za citatima iz hrvatske književnosti, a nalazimo ga u pjesmama *Himna* (Pupačić 2005, 194), *Ja vučem čemer magle tvojih gorah* (Pupačić 2005, 200), *Biokovo* (Pupačić 2005, 201), *Omišalj na Krku* (Pupačić 2005, 205), *Sudbina čuda* (Pupačić 2005, 207), *Zemlja i ja* (Pupačić 2005, 208 – 209), *Pogled s mog prozora* (Pupačić 2005, 210 – 211), *Suhaj Cetini* (Pupačić 2005, 213), *Moj križ svejedno gori* (Pupačić 2005, 218 – 219), *Tu je blizu ljeto* (Pupačić 2005, 222 – 223), *Ovdje gdje sam se dogodio* (Pupačić 2005, 224 – 225), *Sa Supilom u Londonu* (Pupačić 2005, 231).

Analizirat ćemo citate s pripadnom okolinom ili cjelovite pjesme pridajući im status intertekstualne figure i odrediti stupanj njihove stilizacije. Marko

Juvan (1995, 493) govori o deskriptivnoj, transpozicijskoj i imitacijskoj ovjeri intertekstualnosti, a unutar tih ovjera grupira intertekstualne figure kao različite postupke na verbalnoj i neverbalnoj razini teksta i koda. Tablično ćemo ispisati ovjere i postupke na tim dvjema, tj. četirima razinama ispisujući one bitne za poeziju (Juvan 1995, 519) s obzirom na to da Juvan razrađuje poetsku i proznu intertekstualnost.

| PREDLOŠCI                                | TRANSPOZICIJA                  | IMITACIJA                                                                    | DESKRIPCIJA                                                                   |
|------------------------------------------|--------------------------------|------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|
| <b>TEKST –<br/>VERBALNA<br/>RAZINA</b>   | citiranje riječi,<br>parafraza | reminiscencija<br>(fonološka,<br>morfološka,<br>leksička,<br>sintaktička)    | transkripcija,<br>transliteracija,<br>glosa, prijevod,<br>metaliterarni govor |
| <b>TEKST –<br/>NEVERBALNA<br/>RAZINA</b> | sadržajni citat                | /                                                                            | /                                                                             |
| <b>KOD –<br/>VERBALNA<br/>RAZINA</b>     | topos, sentencija,<br>figura   | imitacija stilema,<br>stilizacija s<br>obzirom na<br>funkcionalne<br>stilove | poetološka norma,<br>kritička analiza,<br>metaliterarni govor                 |
| <b>KOD –<br/>NEVERBALNA<br/>RAZINA</b>   | metrička shema                 | stilizacija s<br>obzirom na druge<br>tekstove                                |                                                                               |

Intertekst je relacijska kategorija koja se analizira dohvaćanjem tekstualnog ili citatnog odvojka i njegovom analizom u značenjskom stroju diskurza pjesme. Poštujući povijest i mijene pojma intertekstualnosti (Juvan 2013), svoja razmatranja (Lemac 2021, 67) temeljimo na tekstualistički i pragmatički orijentiranim konceptima, a to su istraživanja Sussane Holtuis (1993) i Magdolne Orosz (1997). Citatnost kao podvrstu intertekstualnosti konceptualno i razradbeno preuzimamo iz studije Dubravke Oraić Tolić (2019).

Sussanne Holtuis (cit. po Juvan 2013, 186 – 190) gradi svoje istraživanje na spomenutu Petőfijevu modelu statičkih i dinamičkih aspekata tekstne konstitucije. Referirajući se na strukturalističku izvedbu teksta kao znaka, razlikuje njegovu linearnu (površinsku) strukturu koja se povezuje s grafičko-fonijskom

strukturu označitelja i njegovu nelinearnu (dubinsku) strukturu koja opisuje njegov pojmovno-značenjski svijet. Intertekstualne reference povezuju se s linearizacijom teksta-predloška (kad se referent teksta-predloška pojavljuje u izraznom polju promatranog teksta) ili intersemantičnošću (kad se interakcija referenta promatranog teksta i teksta-predloška odvija na izraznoj i sadržajnoj tekstnoj razini). Osim toga, autorica u odnosu na pojedine kategorije kao što su *autor* i *pripadnost nekom području umjetnosti* nudi tipologiju intertekstualnosti.

Magdolna Orosz (1997, 43) istražuje sintaktičke, semantičke i pragmatičke aspekte intertekstualnosti i definira intertekstualnu referencijalnu relaciju kao funkciju referirajućeg teksta koji semantički modelira referentni tekst u skladu s izvantekstualnim svijetom.

Dubravka Oraić Tolić (2019, 63 – 65) govori o četirima tipovima intertekstualnih relacija, a to su intertekstualna ekskluzija, intertekstualna inkluzija, intertekstualna intersekcija i intertekstualna ekvivalencija. U sadržajnom smislu, riječ je o predstavljanju referirajućeg i referentnog teksta kao skupova čiji se elementi isključuju (ekskluzija), uključuju (inkluzija), interferiraju (intersekcija) i uključuju pod nekim zajedničkim nazivnikom (ekvivalencija). Citatnošću smatra „tip intertekstualnosti u kojem je citatna relacija dubinska ontološka i semiotička kategorija“ (2019, 67), razlikuje obilježene citate karakteristične za znanstvene tekstove i šifrirane za umjetničke. Po vrsti prototeksta stvara opću i posebnu tipologiju. Opća je tipologija vezana za inter-, intra- i transsemiotičke citate koji se vezuju za diskurzivni sustav iz kojeg dolaze. Kad je riječ o književnom prototekstu, razlikuje interliterarne, intermedijalne, interverbalne, interlingvalne, izvanestetske citate, autocitate i metacitate. Interverbalni citati dolaze iz neknjiževnih tekstova, interlingvalni obuhvaćaju makaroniku, a metacitati ulomke književnih programa, eseja i književnokritičkih tekstova (2019, 72 – 73). Interliterarne citate dijeli na tematsko-motivske, jezično-stilske, citate lika, citate žanra i citate koda.

Naš je pogled na ovu kategoriju nadahnut Holtiusinim dispozicijama intertekstualnog ulomka u tekstu, Oroszičinom definicijom intertekstualne referencijalne relacije te Oraić Tolićkinim formalno-sadržajnim analizama vrsta intertekstualnosti, citata i citatnih relacija. Naslanjajući se na te zásade, intertekstualni ulomak nazivamo preciznije intertekstualnom jedinicom koji

može biti i citat prema predloženoj tipologiji i razmatramo njegovu diskurzivnu obradu u značenjskom tijelu pjesme. Ta se obrada sastoji od utvrđivanja semantizacije i stilizacije intertekstualne jedinice. U polju semantizacije preuzimamo Holtuisine postavke o linearizaciji i intersemantičnosti pri čemu bismo ponudili proširenje prema analizi jedinice u sintaktičko-semantičkom minimumu tekstne okoline (najbliža i najmanja zaokružena tekstna cjelina). Analizom bismo iznjedrili semantičku ekstenziju i semantičku kontrakciju diskurza koji nastaje semantičkim međudjelovanjem ulomka referirajućeg teksta u segmentu referentnog teksta. Ekstenzija obuhvaća značenjsko proširenje, a kontrakcija sažimanje. Ispituje se kroz analizu semantičkog stratuma te metafore kao konstitutivnog parametra stila. Stilizacija se odvija kroz propitivanje funkcije intertekstualne jedinice i njezine semantizacije u retoričkom ili izražajnom polju teksta. Pritom retoričko nema značajnu semantičku funkciju u razvoju diskurza, dok izražajno puni sadržajni i stilski sloj.

Izdvojit ćemo metonimijske zamjene i interpretirati ih.

*Vodama Cetine moj narod mrmori*

*Povorke mrtvih s kamenjem na ramenu*

*S kapima znoja na čelu, s kapima krvi u znoju*

*Gaze – a voda do grla – zubima zarivenim u zemlju*

(Pupačić 2005, 199)

(U stihovima se prikazuju vjekovne patnje naroda, tome pripomažu hiperbolička personifikacija (*povorke mrtvih*) i hiperboličke metafore u sintagmatskom slijedu poetskih rečenica koje oblikuju stihove (*kamenje na ramenu, voda do grla,*<sup>11</sup> *zubi zariveni u zemlju.*)).

*Visoka svjetlosti*

*što strepiš od vlastite, pa i naše krvi*

*(...) Evo iz grobova*

*Razgrađivanih stoljećima / (Bez bogova i bez svetišta i bez  
molitava)*

*(...)*

*Do tebe, visoka svjetlosti*

*Živa, pokretljiva i vječna –*

*Beskonačna samo koliko svijetliš iznad nas*

(Pupačić 2005, 201)

(U pjesmi se poetski supostavljaju entitet Biokova (*Visoka svjetlosti / što strepiš od vlastite, pa i naše krvi / (...) / Do tebe, visoka svjetlosti / Živa, pokretljiva i vječna – / Beskonačna samo koliko svijetliš iznad nas*) i metaftonimija naroda (*Evo iz grobova / Razgrađivanih stoljećima / (Bez bogova i bez svetišta i bez molitava)*), Biokovo je hiperbolički predloženo opisom, dok se narod povezuje s minulim stoljećima što ukazuje na trajnost (hiperbolički konotiran pridjev *razgrađivan*) i opustošenost (polisindetonski niz (*Bez bogova i bez svetišta i bez molitava*)).

<sup>11</sup> Ishodno je navedeni izraz frazeološki, ali u stihovima je konotativno potenciran hiperboličkim značenjem.

*Povorka iz davnina izvire*

*Povorka ne prestaje*

*Tutnji*

*Povorka sve dalje korača*

*Cijeli moj narod korača između neba i zemlje*

(Pupačić 2005, 203)

(Narod je metaforiziran začudnom sintagmom (*povorka iz davnina*), stilski obilježenim glagolom tutnjiti i metaforičkim stihom koji sugerira arhetipsku sveprožetost (*Cijeli moj narod korača između neba i zemlje*)).

*Sudbina čuda što bje nekada zemlja*

*(Zapravo te zemlje koju doživjesmo čudom)*

*Dogodila se. – Mi stupamo u nju*

*U jedinu vječnost što nas stvarno hoće*

*U tami toj ko pri dnu gustog mrtvog mora*

*U tami toj što prekri bivstvo stvari*

*U kojem jeststvo svijeta prigušile sjene*

*U tami toj se, lebdeć kao ribe*

*Krećemo polako: od stijene do stijene*

*Drevnoga nam grada iz pradavne pjesni*

*I usprkos tami (sudbino, i tebi!)*

*Tičemo svoj razlog – svoj vlastiti odor*

*Ovaj cvijet – kolijevku u raci svog roda*

(Pupačić 2005, 207)

(U pjesmi se na globalnoj sadržajnoj razini ideja zemlje kao svijeta stvorenog čudom (kodiranje religijskim značenjem) semantički reducira na zemlju kao pjesnikov pripadni narod, ta je ideja zemlje oblikovana refleksijom (*U jedinu vječnost što nas stvarno hoće*), dvjema slikovnim refleksijama (*U tami toj što prekri bivstvo stvari, U kojem jeststvo svijeta prigušile sjene*) i dvjema pjesničkim slikama (*U tami toj ko pri dnu gustog mrtvog mora, U tami toj se, lebdeć kao ribe*). U refleksijama entitet vječnosti povezan je s ovozemaljskom prolaznošću kroz humornoironijsko intoniranje (*što nas stvarno hoće*), entitet tame metonimija je nepronične stvarnosti, a *bivstvo* i *jeststvo* filozofemi (ontologizmi) su vezani za bitak svijeta. U redukciji svijeta na narod važna je metaforička konotacija stijene kao nečeg arhetipskog, drevnog grada kao realizacije metafore arhetipskog i metaforičkog stiha vezana za bivanje (*Tičemo svoj razlog – svoj vlastiti odor*). Krajnji semantičko-sintaktički rez (iskazno-referencijalno puknuće) u zadnjem stihu govori o nasilnoj redukciji i disfunkcionalnosti tog sloja u ovoj pjesmi jer ne postoji jasan silazak prema takovrsnoj ideji.).



*Moj svijete*

*Udaljujem se. Pružam za tobom ruke*

*Sjene velikih vojski nadiru iz davnina*

*Zrak su omastile strijele*

*Razbijen*

*Usitnjen sanjaš*

*Neprestane tištu more*

*Vjekovi pokapaju svjetlo*

*Rane otaca izrastaju u kraste*

*Divna majka Margarita prodaje suze*

*Majka Margarita*

*Moj križ svejedno gori*

(Pupačić 2005, 218)

(U pjesmi je prikazano udaljšavanje subjekta i svijeta, što je realizacija metafore tanatičkog značenja u Pupačićevoj poetici; motivi iz hrvatskog kulturno-civilizacijskog sloja sluŹe razvoju tanatičkog sloja; tomu doprinose hiperboličke slikovne refleksije (*Sjene velikih vojski nadiru iz davnina, Neprestane tištu more, Vjekovi pokapaju svjetlo*), metafore naroda predočene figurom UŹasa (*Rane otaca izrastaju u kraste*) i literarni motiv majke Margarite koji je resemantiziran glagolom *prodati* i ponovljen, što stvara asematičko-asintaktički efekt u sintaktičkom kontinuitetu (*Divna majka Margarita prodaje suze / Majka Margarita*)).<sup>12</sup>

*Ja hoću, a On oklijeva da me povede*

*Te se i sam upitam: Kuda? (Ja koji doživjeh istu paniku krvi)*

*Dok On iščezava u nepoznatoj masi*

*Londonom u mom biću zamukne ime Hrvatska*

(Pupačić 2005, 231)

(Rodoljubni motiv Hrvatske prikazan je kroz susret sa Supilom u nostalgičkom *resentimentu*.).

Sljedeći primjeri odnose se na citate ili aluzije iz hrvatske knjiŹevnosti koji su inkorporirani u pjesme. Interpretirat ćemo ih.

12 Pjesma *Majka Margarita* pripada bugaršticama iz zadarskog područja, a sadržana je u velikom epu Jurja Barakovića *Vila Slovinka*. Motiv suza povezuje se sa Źaljenjem majke Margarite prilikom odlaska sinova u ratove s Turcima (Dragić 2017, 191). Vidljivi su već u početnim stihovima bugarštice: *Cvilu to mi cviljaše drobna ptica lastovica / ... ona mala ptica / cvilu to mi cviljaše drobna ptica lastovica / ona cvilu cviljaše gradu Zadru na pridvratju / (...) / Al ono ne biše drobna ptica lastovica / Neg mi ono biše bila stara majka Ivanova / ... Majka Margarita* (Baraković 2004, 145).

*Na velikom nebu pjeva velika ptica  
Velikim kljunom, velikim glasom o velikom raju  
Velike zvijezde velikim očima gledaju  
Veliki svijet u velikom velikom vremenu  
Na velikom svijetu veliki ljudi igraju velike igre  
Velika djela vape za velikim velikim pljeskom  
I velika djeca u velikim povorkama urliču  
Velike velike hvale u velika zvona*

*I u velikom prostoru ječi velika slava  
A u velikoj jeci velikih riječi – šapat:  
O Veliko Bezglavo Nešto prokleta ime tvoje  
U sve vijeke vjekova!*

*Amen!*

(Pupačić 2005, 194)

(Ova je pjesma naslovljena *Himna*, a intertekstualni dijalog ostvaren je s pjesmom *Veliki Petak godine hiljadu devet stotina devetnaeste* Miroslava Krleže (1983, 24) podcrtanim citatom. Već od samog naslova u pjesmi aktivira se kôd himne kao tradicionalne lirske vrste uzvišenog sadržaja i emfatičkog tona. Ona je uvedena ponavljanjem pridjeva *velik*, a zvukovna je strana koja podržava navedeni ton ostvarena aliteracijom glasa *v*. U prvim stihovima postoji kodiranje himne mitskim (*Na velikom nebu pjeva velika ptica / Velikim kljunom, velikim glasom o velikom raju / Velike zvijezde velikim očima gledaju / Veliki svijet u velikom velikom vremenu*), društvenim (*Na velikom svijetu veliki ljudi igraju velike igre / Velika djela vape za velikim velikim pljeskom / I velika djeca u velikim povorkama urlaju / Velike velike hvale u velika zvona*) i religijskim diskurzom (*I u velikom prostoru ječi velika slava / A u velikoj jeci velikih riječi – šapat: / O Veliko Bezglavo Nešto proketo ime tvoje / U sve vijeke vjekova! // Amen!*). Riječ je o pjesmi u kojoj se sadržaj stratificira u trima slojevima; od mitskog i religijskog do društvenog i svi stoje na istoj semantičkoj osi.<sup>13</sup> Pripadni citat pripadao bi transpoziciji (citiranje riječi na verbalnoj razini teksta) unutar ove pjesme. On je ishodno sačinjen od diskurzno-čvora nominacijskog jezika koji pripada mitu (*O Veliko Bezglavo Nešto proketo ime tvoje*) i kršćanske molitve *Očenaš* (*U sve vijeke vjekova!*). U Krležinoj pjesmi on je politički kodiran okolnim značenjskim sekvencama u stihovima.<sup>14</sup> Semantizacijski gledano, riječ je o intersemantičkom sudaru religijskog i političkog diskurza, što diskurz ove pjesme bitno kontrahira. U ovu je pjesmu uveden kroz paradoks (to nam sugerira leksem šapat iz prethodnog stiha) u religijski kodiranom odvojkju pjesme, što čini stilizacijski paradoks i puni retorički sloj svojom disfunkcionalnošću).

13 Diskurzi kojima opisujemo suvremeno pjesništvo mogu biti prepoznatljivi nizom diskurzni oznaka koje pripadaju pojedinom diskurzu (pripadni metajezik (leksemaska razina), sintaktičke konstrukcije i sl.), no mogu nastati kao produkt preoznačavanja ili u interpretacijsko-recepcijskom procesu. Kako bi se uočila njihova semantička stratifikacija u pojedinoj pjesmi, potrebno je ispitati projekativnu os značenja pojedinog diskurza prema idejno-tematskoj osi, tj. prema metafori pjesme. Prianjanje istoj semantičkoj osi čini stratifikacijsku istovjetnost, a različitim osima stratifikacijsku raznorodnost.

14 *O Veliko Bezglavo Nešto proketo ime tvoje / U sve vijeke vjekova / (...) / U crvenom uzničkom svjetlu crvene pandurske / Lampe / Što može hrvatski čovjek / na Europski Veliki Petak?* (Krleža 1983, 24).

*Zemlja i ja otimamo se jedno drugome*

*Otimamo se stoljećima preko ovih otoka*

*Preko ovijeh grobova*

*Prenatrpelih mrakom – tako da im popucaše ploče*

*Tako te prosukljava iz njih*

*I evo: obzorja tamne*

*Ali gdje su ta obzorja, krošnja što vječno šumiš?*

*Priko ovijeh rijeka, prek bregov, tam do Dunaja*

*Az opat Držiha pisah se o ledine juže*

*Az opat Držiha*

*Az poet*

*Az človek*

*Ona hoće da bude zemlja bez svoga kužnoga poroda*

*Ja hoću da budem ja bez srama što mi je ona mati*

*Bez grižnje*

*S kamenom u srcu što ga valjahu puci*

(Pupačić 2005, 208)

(Ova je pjesma strukturirana kao dijalog pjesnika i zemlje. On se zbiva na nekoliko diskurzivnih razina. Prva je razina metaforičko metonimiziranje zemlje s hrvatskom kulturom i civilizacijom, druga općenito relacioniranje *subjekt – svijet* i kôd Univerzalije, treća obnova mita o čovjeku i zemlji te njihova aksiološka neraskidivost u arhetipskom kodu. Prva se razina ostvaruje preuzimanjem predmetnog sloja i intertekstualnim povezivanjem s Bašč(ć)anskom pločom koja se simbolički pripisuje početcima hrvatske kulture, književnosti i pismenosti. Ta se simbolika opredmećuje i na semiotičkoj razini pretvara u ishodišnu točku subjekta i diskurza. Do pojave prvog citatnog umetka (*Az opat Držiha pisah se o ledine juže*) subjekt progovara o vlastitom dijalogu sa zemljom koja se metaforički predstavlja kao sublimirana slika njegova bitka, njegova realizirana metafora. Naglašene su temporalna dimenzija oblikovana hiperbolom (*Otimamo se stoljećima preko ovih otoka*) i tanatički simboli grobova, mraka i obzorja tamna (Lemac 2017, 89). S obzirom na uporabu citata s Baščanske ploče kao ishodišta hrvatske kulture i pismenosti, on prijanja uz navedenu ideju i osnažuje hrvatski kulturno-civilizacijski sloj i retorički se njime poigrava do kraja pjesme (*Az opat Držiha / Az poet / Az človek / (...) / Ja opat Držiha / Ja opat / Ja človek*). Riječ je o transpoziciji citata i retoričkom polju stilizacije.).

*Onaj čisti bjelcati krečnjak*

*do drage Dragonje do utihle Boke*

*I more; more sinje*

*Pokle su me prikovali – to i ja kukavan stremim*

*Samo što nemam čemu*

*Dubini? Visini? U ovoj beznadnoj praznini!*

*Pa ipak valjda stremim, jer me svijet oko mene*

*... boli*

(Pupačić 2005, 210)

(U dijelu citata lirski se subjekt situira u hrvatski geografski prostor koji smatra beznadnim i opustošenim, no ipak osuda na nj i stremljenje Univerzalijama izveden je iz osjećaja Weltschmerza koji je ovdje resemantiziran (*Pa ipak valjda stremim, jer me svijet oko mene /... boli*); citat *Pokle su me prikovali* pripada pjesmi Vladimira Nazora *Galeotova pesan* (1965, 156) i on je ovdje transponiran,<sup>15</sup> a iz smisla pjesme možemo reći kako se njima osjećaj samoće i beznada intenzivira (polikontekstualnom uvjetovanošću, tj. interkontekstualnim prijenosom), tako da se njime obogaćuje stilski sloj stvarajući efektну hiperbolu).

---

15 Prva strofa navedene pjesme glasi: *Pokle su me prikovali / zlizane za ove daski. / Ja nisan ni doma videl. / Ni svoje zagledal majki* (Nazor 1965, 156).

*Noć prestaje da drhti*

*Oko tebe niču đavolije sjene*

*I gledaju te*

*I njuše te*

*I plaze ti jezik*

*Sjene obraza od žaba*

*Oslastijeh, kozijeh i na svaki način*

*Sjene obraza od mojemuče*

*Od papagala, od žvirata, od barbačepa*

*Gmižu oko tebe*

*I rugaju se, Negromante, tvojoj trpknoj nazbilj šali*

(Pupačić 2005, 222)

(U pjesmi je prikazana smrt pjesničkom slikom spuštanja đavoljih sjena na tijelo, one su poetski opisane podcrtanim citatom iz *Dunda Maroja* (*Prvi prolog Dugog Nosa*) kao *ljudi nahvao*, iako je citat transponiran, on je stilski neprikladan i retorizaciju lirskog iskaza pretvara u hipermanirizam).



## Zaključak

Ovim smo radom htjeli ukazati na status i funkciju hrvatskog kulturno-civilizacijskog sloja u Pupačićevu pjesništvu, točnije u zbirci *Moj križ svejedno gori* (Pupačić 1971). Usidren u svojem arkadijskom ishodištu, tj. rodnom Slimenu, što reflektira rana faza, doživljava brojne empirijsko-literarne prijelome kako bi došao do izravne tematizacije hrvatskog kulturno-civilizacijskog sloja. On je dvostruko realiziran; kao metonimijski korelat hrvatske prošlosti i tradicije te kao obilje citata iz hrvatske književnosti. S obzirom na proučavanje poetike i dosadašnje spoznaje, riječ je o tome da kod Pupačića prevladava tanatopoetika, tj. da je smrt predmetno-tematska, idejno-tematska, poetička, stilska i svjetonazorska odrednica. S obzirom na to, neke su od tematizacija intertekstualnog odnosa s hrvatskom književnošću i kulturom funkcionalne, a neke disfunkcionalne. To jako ovisi o semantizaciji i stilizaciji intertekstualnog inputa i interpretaciji tog diskurzivnog postupka. Uz funkcionalne i poneke disfunkcionalne intertekstualne inpute, Pupačićevo pjesništvo biva obogaćeno i tom tematizacijom koja je nekoć zadavala teškoće u njegovu tumačenju.

## Izvori

- Baraković, J. (2004). *Vila Slovinka*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Krleža, M. (1983). *Plameni vjetar: Izabrane pjesme*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Nazor, V. (1965). *Pjesme*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Pupačić, J. (1955). *Kiše pjevaju na jablanima*. Zagreb: Lykos.
- Pupačić, J. (1955). *Mladići*. Zagreb: Društvo književnika Hrvatske.
- Pupačić, J. (1958). *Cvijet izvan sebe*. Zagreb: Zora.
- Pupačić, J. (1965). *Ustoličenje*. Zagreb: Znanje.
- Pupačić, J. (1971). *Moj križ svejedno gori*. Zagreb: Studentski centar Sveučilišta.
- Pupačić, Josip (2005). *Pjesme. Autobiografska proza*. Zagreb: Ex libris.

## Literatura

- Car Matutinović, Lj. (1978). Ovo more koje gori. „15 dana“, 8, 32 – 35.
- Dragić, M. (2017). Fikcija i fakcija u bugarščici „Majka Margarita“. U R. Božić, K. Kuvač-Levačić (Ur.) *Zadarski filološki dani VI (Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa Zadarski filološki dani 6 održanog u Zadru i Novalji 25. i 26. rujna 2015.)* (str. 201 – 215). Zadar: Filozofski fakultet Zadar.
- Holtuis, S. (1993). *Intertextualität (Aspekte einer rezeptionsorientierten Konzeption)*. Stauffenburg: Stauffenburg Verlag.
- Juvan, M. (1995). Pjesme u stereofoniji: intertekstualne figure i čitanje. U Ž. Benčić i D. Fališevac (Ur.) *Tropi i figure* (str. 503 – 543). Zagreb: Zavod za znanost o književnosti.
- Juvan, M. (2013). *Intertekstualnost*. Novi Sad: Akademska knjiga.
- Lemac, T. (2017). *Poetičke simetrije u pjesništvu Josipa Pupačića*. Zagreb: Biakova.
- Lemac, T. (2021). *O pjesmi pjesmom (Metadiskurzivne relacije u lirici)*. Zagreb: Edicija Božičević (u tisku).
- Milanja, C. (2005). *Hrvatsko pjesništvo od 1950. do 2000.*, knjiga I. Zagreb: Altagama.
- Milićević, N. (1982). Križ patnje i kamen vjere. U J. Pupačić. *Sabrane pjesme* (str. 191 – 213). PSHK, knjiga 156. Zagreb: Matica hrvatska.
- Oraić Tolić, D. (2019). *Citatnost u književnosti, umjetnosti i kulturi*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Orosz, M. (1997). *Intertextualität in der Textanalyse*. Beč: ÖGS/ISSS.
- Redep, D. (1969). Josip Pupačić. „Život“, 4, 3 – 11.

## **DISCOURSE OF CROATIAN LITERATURE AND CULTURE IN THE BOOK OF POETRY *MOJ KRIŽ SVEJEDNO GORI* BY JOSIP PUPAČIĆ**

### **Summary**

This paper explores the discourse layer of Croatian literature and culture in the book of poetry *Moj križ svejedno gori* by Josip Pupačić. Such layer was also noted by earlier authors (Stamać, Mijović Kočan, Milanja) and it helped to interpret the reference to the Croatian tradition as one of the subject-themed and conceptual-themed layers in the book. We will focus on the functionality of this layer in the texts of the poems and in the poetics. We will use intertextual figures (Juvan) to determine the status and function of these discursive sources and the stylization of poem intertext (Lemac) to approximate their functionality. Thus, we come to the conclusion about the relative dysfunctionality of these inserts as well as the possible semantic excess of the discourse layer. Theoretical and methodological apparatus is built on literary stylistics, theory of intertextuality and stylistics of intertextuality.

#### **Keywords:**

poetry by Josip Pupačić, discourse layer of Croatian literature and culture, intertextuality, stylistics, interpretation



*i more i ja i ja s morem zlatom  
sjedimo skupa na žalu vrh brijega  
i smijemo se i smijemo se moru  
(Josip Pupačić: More)*

Kornelija Pinter

Prva osnovna škola Bjelovar

kornelijap@net.hr

## ZAŠTO NA OBALI MORA BITI MORE?

### Sažetak

Pjesništva Josipa Pupačića i Delimira Rešickog dijele isti motiv – more. Prisutnost mora kao geografskoga konteksta, orijentira, lajtmotiva – ustrajnoga toposa u pismima obojice pjesnika – odsutnoga u stvarnome kontekstu obojice autora, zavodi i opominje na analitički angažman oko njihova zajedničkog *krimena*. Koliko se, gdje i kako Pupačićev Mediteranizam i Rešickijev Panonizam lingvistički preklapaju, mimoilaze, spore i zbližavaju u svom zajedničkom instinktu i podtekstu, pokušat ćemo usporednom analizom pjesništava dvojice autora rasvijetliti u ovome radu.

Ključne riječi:

lingvizam, more, Josip Pupačić, Delimir Rešicki, podtekst, topos

### Uvod

Mnoštvo je paradigmi i teorijskih veduta preko kojih možemo promatrati neraskidiv odnos između prostora (Panonije i Mediterana) i jezika (jezika hrvatske književnosti i hrvatskoga jezika). U ovome razdjelu navest ćemo ih nekoliko te ćemo pokušati približiti njihove alate i mehanizme koji su u stanju donekle rasvijetliti motiv vode prisutan kod obojice pjesnika – Pupačića i Rešickog.

Predrag Piper u knjizi *Jezik i prostor* upućuje na suodnos čovjek – jezik – prostor: „Problem prirode odnosa između jezika i prostora deo je problematike odnosa između čoveka i prostora.“ (Piper 2001, 11). Istraživanja Z. S. Gunaeva (1977) daju podatke o dagestanskim jezicima čiji govornici žive na strmim padinama planina te pokazuju kako se geografija odrazila u gramatičkoj

strukturi jezika. U dagestanskim jezicima zamjenice, pridjevi i prilozi svojom raznolikošću morfologije daju sliku prostora i prostorne orijentacije u kojemu nastaju. Gunaev ističe kako je dugotrajan proces apstrahiranja geografskih osobitosti utjecao na formiranje gramatičkoga sustava dagestanskih jezika. Istražujući dagestanske jezike, posebice laski jezik, Gunaev nalazi vezu između planinskoga prostora Dagestana i složenoga sustava pokaznih zamjenica. One izražavaju osobitosti toga prostora i ljudskoga snalaženja u njemu preko raznolikosti izražavanja prostorne orijentacije u odnosu na horizontalnu i vertikalnu površinu.<sup>16</sup>

Stipe Grgas (2012), ističući nužnost implementacije prostora u interdisciplinarna čitanja književnosti, upućuje i na geografsku dimenziju ljudske egzistencije te nužnost uključivanja geografije u dijalog o prostornosti. Grgas okuplja stavove različitih teoretičara u početne točke: prostor je u temelju ljudskoga iskustva, stoga se ne može izuzeti; prostorne kategorije nužne su pri razumijevanju vlastite smještenosti, jer smo geografska bića. U radu *Bučno nadire prostor sa svih strana* (2010.) Grgas daje moguću aparaturu iščitavanja „zemljopisnoga ishodišta“ na primjeru pjesničkoga izričaja Adriane Škunca.

Odnos tijela i prostora – koji tijelo registrira osjetilima i koji doživljava s obzirom na misaone ili fizičke aktivnosti – neizostavno je spomenuti jer je tjelesni osjetilni sustav posrednik čovjekova odnosa s prostorom. Antonio Damasio, govoreći o ulozi tijela u konceptualizaciji ljudskih doživljaja i stvaranju pretpostavki o svijetu u kojemu čovjek živi, ističe: „Sve što se zbiva u vašem umu, zbiva se u vremenu i prostoru u odnosu na onaj trenutak vremena u kojemu se vaše tijelo nalazi i onaj dio prostora što ga vaše tijelo zauzima“ (Damasio 2005, 146).

16 U petočlanom sustavu pokaznih zamjenica laskog jezika može se izdvojiti grupa zamjenica koje upućuju na stupanj udaljenosti predmeta (lica), koji se nalazi upravo na horizontalnoj površini u odnosu na nivo mjesta gdje se nalazi govornik: ba „ovaj“ (u sferi 6 govornika), my „taj“ (u sferi sugovornika, čiji se nivo nalaženja obično podudara s nivoom mjesta gdje se nalazi govornik), ra „taj“ (izvan sfere, kako govornika, tako i sugovornika, ali na približno podjednaku nivou mjesta gdje se nalaze). Za izražavanje prostorne orijentacije po vertikali, postoji druga grupa u koju spadaju zamjenice koje se razlikuju po nivou mjesta nalaženja određenog predmeta ili lica, u odnosu na nivo mjesta gdje se nalazi govornik: kla „taj“ (iznad nivoa mjesta gdje se nalazi govornik); ba „ovaj“ - ra „taj“ (na istom nivou s mjestom gdje se nalazi govornik); ra „taj“ (ispod nivoa mjesta gdje se nalazi govornik).

Branko Vuletić (1988) u fonostilističkim tumačenjima pjesničkih tekstova prostor pjesme vidi kao ostvaraj unutarnje motiviranih odnosa: linearan se jezični znak pretvara u spacijalan pjesnički znak. Vraćanjem, na koje nas upućuju unutarnje motivirani odnosi, uspostavljaju se nelinearni smjerovi čitanja pjesničkog teksta, uspostavlja se – prostor pjesme. Prostor pjesme ostvaruje se materijalnom sličnošću označitelja i njihovom blizinom. Fonostilističkom analizom, uočavanjem glasovnih ponavljanja, uz asonancu i aliteraciju te pjesničkih homofona, kao osobito motiviranih znakova kojima se potvrđuje Jakobsonov pristup poetskoj funkciji (usp. Jakobson 1966), kojom os kombinacije preuzima ulogu osi selekcije, pokazuju se isti principi izgradnje pjesme i objektivne stvarnosti. Glasovi i leksemi konstruiraju vlastiti kontekst koji je određen prostornošću, ma koliko ona bila nezamjetna: gramatiku jezika, gramatiku govora, gramatiku tijela i gramatiku pjesme veže neodvojivost od prostora – specijalnost.

### **Voda u Mediteranizmu i voda u Panonizmu**

U *Panonizmu I.* i *Panonizmu II.*, dvoknjižju autora Gorana Rema i Sanje Jukić (2014), daje se pregled stilističkih postupaka autora od 15. stoljeća do danas koji tematsko-motivskim odrednicama pripadaju prostoru Panonije. Riječ je o dvoknjižju koje želi osvijestiti vezu teksta i prostora – prostora Panonije, koji svojom „geogeneom, posebice količinom vlage kao posljedicom kompleksnih geoloških mijena“, ima preslik u tekstovima. Rem i Jukić iščitavaju stilske različitosti i istosti u poetikama autora od Janusa Pannoniusa do Satana Panonskoga. Istosti koje dijele autori okupljeni u dvoknjižju Panonizma mogu se svesti na dva motiva – zemlju i vodu. Voda se etimološki može iščitati i iz imena Panonija:

„Uz zemlju, voda je, kako se napomenulo, druga relevantna motivska točka panonizma, čija simbolika pronalazi uporište u geoidentitetnoj zbilji panonskoga prostora, što potvrđuju i neka etimološka tumačenja imena Panonije. Naime, smatra se da ime Panonije ima podrijetlo u ilirskome jeziku, iz praindoeuropskoga korijena ‘pen’, koji se koristio u riječima močvara, voda, mokro“ (Jukić i Rem 2014, 31).

Vodni leksik u pjesništvu Delimira Rešickog<sup>17</sup> valentnošću i visokom frekventnošću ističe jezično-prostornu identitetnost i konstantnost: vodu kao tematsko-motivsko obilježje književnih tekstova panonskoga prostora i obilježje bioidentiteta Panonije. Panonija je u Rešickijevu tekstu prisutna svojom kompletnom geološkom identitetnošću, uključujući i geološku prošlost kada je voda bila njezin primarni identifikacijski označitelj. Visoka frekventnost vodnih imenica (koje u općem leksiku funkcioniraju kao zemljopisno nazivlje) u pjesničkome opusu Delimira Rešickog pokazuje reflektiranja prostornih fenomena, bilo onih neposredno postojećih, bilo memorijski upisanih u konstituciju panonskoga prostora.

Govoreći o književnom Mediteranizmu, Sorel (2020) ističe kako književnost, ma koliko različitih teorija posjedovala u pokušaju razumijevanja teksta, ne može i nikako ne uspijeva reducirati ono što je „glavna interpretacijska smetnja – svijet, odnosno kontekst“. Sorel dalje nastavlja: „Premda ne uvijek, prostor ipak u stanovitoj mjeri određuje i autora i čitatelja, a time i tekst. Stoga se i prostor mediteranske kulture ne može lišiti svoga bogatstva – ljudi koje tvore tu istu kulturu” (Sorel 2020, 19). Detektirajući pisce koji formiraju hrvatski mediteranski kanon tijekom 20. stoljeća, Sorel ističe samo jednu pjesmu i samo jednog autora, *Oproštaj* Tina Ujevića. Tin Ujević, baš kao i Josip Pupačić, nije rođen niti je živio pored mora: niti je Tinov Vrgorac niti je Pupačićevo Slime uz more, ali su ga naslućivali iza planina i mirisali njegovu blizinu. Obojica su iz istoga kraja Hrvatske, Dalmatinske zagore, kontinentalnoga dijela Dalmacije. To je još jedan pokazatelj kako pripadanju mediteranskome književnome krugu nije odrednica temporalnost, nego prostornost. Pripadanje određenome geografskome prostoru možda nije glavna, ali je svakako bitna odrednica pri tumačenju književnoga teksta. O tome Sorel kaže:

„Bez obzira na to je li riječ o fenomenološkom merleaupontyjevskom povratku stvarima, lokalnome regionalizmu s naglašenim pathosom ili pak o njihovim logocentričkim razgradnjama, uvijek je riječ o istome ishodištu, makar u različitim tehnikama prilaženja. Zapravo, često je riječ o oponašanju memorije s obzirom na to da je nestao i/ili nestaje predmet referencije“ (Sorel 2020, 21).

17 Pinter, K. (2018). *Prostor u jeziku – semantičko polje vode u pjesništvu Delimira Rešickog*. Doktorski rad. Zagreb.



Ako su prostor i baština odredili tip mediteranske misaonosti, onda joj Pupačić pripada. Nadire li more u ijednoj hrvatskoj pjesmi više no u Pupačićevoj pjesmi *More*? Iz nje se može očitati temeljna odlika Mediteranizma – pripadnost prostoru – uostalom, isto to možemo čitati u pjesmama začinjavaca i tekstovima pripadnika književnih krugova koncentriranih oko dalmatinskih gradova.

### **More kojeg nema: fonostilematika pjesme *Proljetno more, Vrsar***

Pokušat ćemo opisati stilogena sredstva i postupke na fonetsko-fonološkoj razini u pjesmi Delimira Rešickog *Proljetno more, Vrsar*. Nastojat ćemo pronaći točke na granici stvarnih i tekstnih prostora koje upućuju na motivsku i stvarnosnu vezu Rešickijevih jezičnih odslika stvarnosti.

Panonsko more skriveno u agregatnim stanjima vode: snijeg, magla, vlaga – neki su od amblema nestale vode koje u svojoj poeziji bilježi Delimir Rešicki.<sup>18</sup> Ima li to veze sa stvarnošću Panonije u kojoj živi Rešicki? Jesu li se „vodne riječi“ slučajno ili motivirano ugradile u njegov poetski jezik?

Pjesma *Proljetno more, Vrsar* artikulirana je u deset rečenica od kojih prva ima sedam stihova, druga i treća četiri, četvrta tri stiha, peta šest stihova, šesta osam, sedma tri, deveta i deseta pet stihova te deseta osamnaest. U pjesmi je uočljiva okomito ustrojena nepravilna zrcalna struktura koja počinje naslovom s imenicom *more* koja se ponavlja četiri puta tijekom cijele pjesme uključujući i naslov te veže sve dijelove pjesme u cjelinu, dajući svakome dijelu drugačije značenje. U prvome dijelu pjesme imenica *more* (*s desne je strane ceste proljetno more*) anagramskim postupkom i blizinom riječi (*večernjega*) *umora* (koja sadrži imenicu *more*) upućuje na osjećaj zatvorenosti, nijemosti i nemoći. U drugome dijelu, okružena vodnim riječima (*šterne, pije, vodu, s dna zdenaca, ribarske brodice, usidrene u marini, u rukavcu Drave, ledom, injem*) imenica *more* kao da stvara vodni prostor u kojemu spaja vodna obilježja panonskoga prostora te nagovještava mogućnost promjene atmosfere pjesme. U zadnjemu dijelu pjesme u kojemu se nalazi imenica *more* blizinom i sličnošću glasovnoga sastava vezuje se uz pridjev *vlažnim* (*stijenkama*) te kao da do samoga kraja pjesme održava vodenost kao presliku panonskoga krajolika. Postupak

---

18 Isto.

odražavanja uočavamo u ponavljanju glasa *š* u središnjem dijelu pjesme koja motivirano povezuje riječi te materijalnom sličnošću tvori unutarnje motivirani okomiti niz. Riječi koje sadrže glas *š* ponavljaju se i okupljaju u početnom, središnjem i zadnjem dijelu pjesme: u prvome dijelu pjesme glas *š* povezuje riječi: *groš, ušiven, što, zašivene, što* s riječima iz središnjega dijela: *iščezloga, šterne, šuti, mreška, pokušaju, nezavršenoj, slušao te upućuju na razrješenje (što – nešto; pokušaju – završava; slušao – ravnodušnost)* u riječima koje sadrže glas *š* u zadnjem dijelu pjesme: *što, što, završava, ravnodušnost, nešto, nešto što, nešto što*.

### **Proljetno more, Vrsar**

Zvonku Makoviću

*Kao groš ušiven u odjeću  
onoga koji je jednom  
morao prijeći mnoge granice  
suočen samo sa svojom bijedom  
i samo sa svojim strahom  
skriveno je sve ono  
što sam ti ikada poželio reći.*

*Ti si konac  
nevidljiva lanena nit  
kojom su i danas  
zašivene moje usne.*

*Crvena zemlja čijim su prahom  
označene stranice  
izgubljenih glagolskih brevijara  
boje je večernjega umora u tvojim očima.  
Sav meni poznat svijet  
nestaje u retrovizoru  
s desne je strane ceste proljetno more.*

*Odněkud iz vremena  
skrivenog u žbuci  
što se polako drobi  
između kamena i kamena  
stići će kosac i stići će janje bez očiju.*

*Haljina iščezloga anđela  
pokrit će šterne kilometrima uokrug  
mjesta na kojemu smo zastali.  
Tko pije vodu s dna tih zdenaca  
može kazati da vidio je djelić čistog neba  
u moru koje skupa sa mnom šuti  
i ne mreška ribarske brodice  
usidrene u marini.*

*U rukavcu Drave  
vidjeh početkom zime mrtvoga labuda  
okovanoga ledom i injem.*

*Sličio je, na neki neobičan  
ali sasvim izvjestan način  
nezavršenoj Mozartovoj Velikoj misi  
koju sam slušao s CD-a  
u tvome automobilu.*

*Ono odkuda sam daleko je  
ono kamo idem nestaje i vraća se  
kada začas sklopim oči  
kao slika na pokvarenom hotelskom televizoru  
odmah iza ponoći.*

*R. M. Rilke nije nikada napisao  
precizne upute  
za dostojanstveno pjesničko starenje  
i to je ona karika  
koja nedostaje u mome  
pokušaju progovora o onome  
što mi se zapravo  
dogodilo prije, mnogo prije  
nego što sam shvatio gdje počinje  
i završava zaborav*

*ravnodušnost od koje me  
zalud liječi more  
ti bijeli prohladni zidovi  
plijesan na njihovim vlažnim stijenkama  
tvoja soba u kojoj je mir  
nešto sasvim obično  
nešto što se ne poklanja  
nešto što se ne prepoznaje u slučaju.*

Učestalost glasa š u prvome dijelu pjesme iznosi 1,98 %, što je neznatno više od njegove učestalosti u neutralnome kontekstu koja iznosi 1,19 – 1,50.<sup>19</sup> U drugome dijelu pjesme učestalost glasa š iznosi 2,02 % te u zadnjem dijelu pjesme 3,19 %. Najizraženija učestalost glasa š je u središnjem dijelu pjesme – 3,84 %, u prvim dvama stihovima središnje strofe te u šestom i sedmom stihu 4,16 %. Upravo u toj, središnjoj strofi, aliteracija glasa š otkriva svoje značenje – motivirano povezivanje riječi različitoga sadržaja i uočavanje veze među njima: *iščekzloga – šterne; šuti – mreška* parovi su riječi koji upućuju na promjenu, čišćenje, ispiranje te prekidanje šutnje zvukom mreškanja mora. Aliteraciju glasa š pojačava anagramski postupak već na početku prvoga stiha pjesme u riječima *groš, ušiven* u kojima se blizinom i sličnošću uočavaju *oš* i *uš*. Anagramski postupak uočava se i u riječima *što – nešto* na početku pjesme (*što sam ti ikada poželio reći*), a potom na samom kraju *što* (ponavlja se šest puta u pjesmi) te *nešto* koje sadrži *što* (*nešto sasvim obično/nešto što se ne poklanja/ nešto što se ne prepoznaje u slučaju*). *Nešto* se pojavljuje u obliku anafore na počecima zadnjih triju stihova, istaknuta grafičkim odvajanjem praznim redcima. Anafora koja stvara eufonični ustroj stihova ističe mir (*tvoja soba u kojoj je mir*) iz prethodnoga stiha kao rješenje ravnodušnosti i šutnje koje kroz čitavu pjesmu ponavljanjem glasa š motivirano vezuju riječi *ušiven, zašivene, iščekzloga, šuti, nezavršenoj, završava, ravnodušnost, pokušaju*. Pjesma je na nekoliko mjesta pisana u drugome licu što, prema Jakobsonu (1960), označava krajnji oblik konativne funkcije jezika: „Ti si konac... boje je večernjega umora u tvojim očima... u tvome automobilu... tvoja soba u kojoj je mir“. Vuletić naglašava isto – govorenje u drugome licu jest oznaka emotivno angažiranoga govorenja, obaju sudionika govorenje se tiče te su zajedno predmet govorenja. „Drugo lice uvijek sadrži i prvo: u naglašenoj konativnoj funkciji – izravnom obraćanju, prvo i drugo lice međusobno se uključuju, poistovjećuju: njihova je emotivna angažiranost jednaka“ (Vuletić 2005, 95). Takvo obraćanje: neostvarivanje dijaloga, poticanje na dijalog, pitanja bez odgovora stvara napetost koja se rješava angažiranim sudjelovanjem čitatelja odnosno „razrješava krikom, krajnje bogatim i krajnje angažiranim oblikom ljudskog govorenja“ (Vuletić 2005, 95).

---

19 Podatci o učestalosti glasova u neutralnom kontekstu dalje u tekstu iz istoga izvora: Vuletić (1991).

Središnji dio, vrhunac pjesme, sadrži odražavanje u riječima *kosac*, *zdenaca*, *brodice*, *rukavcu* koje su kroz čitavu pjesmu motivirano povezane konsonantom *c* preko riječi *granice*, *konac*, *crvena*, *stanice*, *ceste*, *CD-a*, *precizne*. Odražavanje se prepoznaje u postupku vanjske motiviranosti, preko riječi koje sadrže visoki, svijetli glas *c*, te se poistovjećuju sinestetskim postupkom s tankošću konca, oštrinom kose (*kosac*), rubnošću granice (*granice*, *stanice*, *ceste*). Istovremeno, riječi koje sadrže visok i svijetao glas *c* pokazuju u svome materijalnom sastavu i dominantnost tamnog i niskog glasa *n* što simbolizira kontrapunkt suprotnosti (*granice*, *stranice*, *zdenac*): neposredna blizina svijetlog glasa *c* akustičkom i auditivnom vrijednošću suprotstavlja metaforičke vrijednosti s tamnim glasom *n*. U središnjem dijelu pjesme također se uočava dominantnost glasa *m* (*kilometrима*, *mјesta*, *koјemu smo*, *može*, *moru*, *sa mnom*, *ne mreška*, *marini*) koji je najniži suglasnik te motivirano povezujući riječi uspostavlja odnos među pojedinim dijelovima pjesme. Spomenuti konsonanti *m* i *n* svojom nazalnošću doprinose tečnosti stiha i materijaliziraju neprekidnu zvučnost, što stvara dojam protoka vode te pojačava značenja stihova središnjega dijela koji sadrže najveći broj vodnih riječi.

Riječ *more* ponavlja se u prvom (*s desne je strane ceste proljetno more*), središnjem (*u moru koje skupa sa mnom šuti*) i zadnjem (*ravnodušnost od koje me / zalud liječi more*) dijelu pjesme. Opozicija doseže vrhunac u središnjem dijelu pjesme u kojemu osjeća ograničenosti, nepomičnosti, nijemosti te suhoće zemlje, žbuke, praha, kamena zamjenjuje mokrina i pomičnost vode, mora, šterne, zdenca, čistog neba, ribarske brodice, rukavca Drave, leda iinja. U tom, središnjem, dijelu pjesme dolazi do promjene: brojnost vodnih riječi kao da ispire/mijenja stav subjekta, kao da (se) konačno u jednom trenutku može vidjeti čisto nebo i osjetiti jedinstvo s mirnim morem. Navedene glasovne figure ne čine ovu pjesmu, ali uspostavljaju plošne/prostorne veze među pojedinim njezinim dijelovima, povezuju/poistovjećuju različite jezične sadržaje stvarajući slojevit, prostoran pjesnički znak te čine uočljivijom strukturu pjesme. *More* iz naslova pjesme, upućuju na izvanjezične sadržaje jer se *more* ponavlja na ključnim mjestima pjesme: u prvom dijelu pjesme, *s desne je strane ceste proljetno more*, u središnjem dijelu, *more koje skupa sa mnom šuti* te u zadnjem dijelu, *ravnodušnost od koje me / zalud liječi more*. U prvom dijelu pjesme također uočavamo blizinu riječi *umora* (*u tvojim očima*) riječi



(*proljetno*) *more* koje anagramskim postupkom upućuje na daljnja uočavanja ponavljanja riječi *more*. Središnji dio pjesme kao da okupljanjem vodnih riječi u nekoliko stihova predstavlja čistilište, odmorište ili bar utočište od umora, nijemosti, ravnodušnosti i skrivanja koja se uočavaju kao raspoloženja u ostatku pjesme. Također je uočljivo ispreplitanje vodnih riječi iz različitih semantičkih skupina i njihovih semantičkih gnijezda.<sup>20</sup> Iz semantičke skupine *Zemljopisno vodno nazivlje*, odnosno iz semantičkoga gnijezda *Zemljopisno nazivlje vezano uz more, podmorje te dodir kopna i mora* uočavamo vodnu imenicu *more* koja se u pjesmi ponavlja četiri puta te vodne imenice iz semantičkoga gnijezda *Protočne vode – rukavac i zdenac*. Iz semantičke skupine *Ostali vodni leksemi*, odnosno iz semantičkoga gnijezda *Hidronimi*, uočavamo hidronim *Drava*. Sudružje vodnih riječi iz različitih semantičkih skupina kazuje o presliku krajolika u tekst: s jedne strane *more*, s druge *rukavac* i *zdenac* – to je slika panonskoga prostora, tekstualna integriranost neposredno postojećih panonskih prostora (*Drava, rukavac, zdenac*) te onih memorijski upisanih (*more*) u prostornu konstituciju panonskoga prostora.

### **More kojeg nema: fonostilematika pjesme *More***

Slijedom dosadašnjih pristupa, pokušat ćemo pronaći i kontekstualizirati unutarnje veze glasova i struktura koji opredmećuju stvarnost *vode* u pjesmi *More*.

---

20 Pinter, K. (2018). *Prostor u jeziku – semantičko polje vode u pjesništvu Delimira Rešickog*. Doktorski rad. Zagreb.

**More**

*i gledam more gdje se k meni penje  
i slušam more d o b r o j u t r o veli  
i ono sluša mene i ja mu šapćem  
o d o b r o j u t r o more kažem tiho  
pa opet tiše ponovim mu pozdrav  
a more sluša pa se smije  
pa šuti pa se smije pa se penje  
i gledam more i gledam more zlato  
i gledam more gdje se k meni penje  
i d o b r o j u t r o kažem m o r e z l a t o  
i d o b r o j u t r o m o r e more kaže  
i zagrli me more oko vrata  
i more i ja i ja s morem zlatom  
sjedimo skupa na žalu vrh brijega  
i smijemo se i smijemo se moru*

Krenut ćemo od riječi *more* koja se u pjesmi ponavlja 15 puta od ukupno 97 riječi, što iznosi 15,46 %. Glas **m** ponavlja se 39 puta, što znači da se od ukupno 367 glasova u pjesmi pojavljuje u postotku od 10,6 %. U neutralnom kontekstu njegova je učestalost 3,67 – 3,81 %.

Ponavljanje glasa **m** pridonosi uspostavljanju sintaktičkih veza između pojedinih dijelova pjesme te koje tako ističu unutarnje motivirane odnose među riječima koje ga sadrže. Glas **m** kao auditivno najniži konsonant svojim ponavljanjem ističe fonometaforičku vrijednost riječi koje ga nose: gled**am**, more, meni, sluš**am**, more, mene, mu, šapć**em**, more, ka**žem**, ponov**im**, mu, more, sm**ije**, sm**ije**, gled**am**, more, gled**am**, more, gled**am**, more, men**i**, ka**žem**, more, more, more, me, more, more, more**m**, zlat**om**, sjed**imo**, sm**ijemo**, sm**ijemo**, moru.

Ova se aliteracija, kako se pjesma primiće kraju, pojačava. More iz nominativa (*more*) u instrumentalu (*morem*) pojačava aliteraciju kao i *smije* iz treće osobe jednine u prvoj osobi množine *smijemo*. Ova nas pojačana aliteracija upućuje na sjedinjenje, predanje, jedinstvo pjesnika i mora.

Visoki glas *s* ne pokazuju visoku razinu učestalosti: ponovljen je 17 puta, što znači 4,6 % od ukupnog broja glasova (367) u pjesmi. U neutralnom kontekstu njegova je učestalost 4,64 – 4,70 %. Ipak, njegova je učestalost u središnjem dijelu pjesme jača i predstavlja sunce koje se u moru rađa:

*a more sluša pa se smije*

*pa šuti pa se smije pa se penje*

*i gledam more i gledam more zlato*

*i gledam more gdje se k meni penje*

*d o b r o j u t r o ka**žem** m o r e z l a t o*

Glas **s** auditivno je najviši glas te se u središnjem dijelu pjesme suprotstavlja uznapredovalo aliteraciji najtamnijeg konsonanta **m**. To je slika mora u kojemu po sredini pučine, kao po sredini pjesme, sunce izlazi nad obzorom. Svojom naglom učestalošću glas **s** svjedoči i prikazuje svjetlost, zlato u tamnome moru – sunce.

More u Pupačićevoj poeziji ima status stvarnosti: „Pozivajući se na Milićevićovo svjedočanstvo o prijatelju Pupačiću, Mijović Kočan u pozdravu dobrojutro prepoznaje naglasak na jutru kao dobu dana kada sunce morsku površinu čini zlatnom, pa i to zapažanje ide u prilog moru kao prirodnoj pojavi“ (Mijović Kočan 2012, 78 – 79). Sanja Franković (2016, 181) uočava: „Pupačić se kao dječak divio i moru, koje mu nije bilo dostupno jer ga brijeg Tilovica odvaja od njegova Slimena. U pjesmi *More* iz zbirke *Mladići* iskazan je sinkretizam dječaka i mora koje je promatrao s brijega.“. Nerazdvojjivost Pupačića i mora koju ističemo ide u prilog sinkretizmu jezika i prostora, što je i polazišna točka ovoga rada.

Postupkom predikacije glagola koji su poredani u pjesmi slijedom susreta, pjesnik upućuje čitatelja na alegorijsku strukturu pjesme. Susret pjesnika i mora izrečen je glagolima i njihovim slijedom, kolopletom, ali s posve jasnom porukom. Naime, slijed glagola: *gledam, slušam stoji* nasuprot krajevima stihova koji završavaju glagolima: *penje, veli*. Zatim slijedi ispreplitanje: *sluša* naspram: *šapćem, kažem, ponovim* te: *sluša, smije, šuti, smije, penje*. Potom slijedi: *gledam, gledam, gledam, kažem* naspram: *penje, kaže, zagrlj* te završava u množini: *sjedimo, smijemo, smijemo*. Takvim postupkom predikacije pjesma pokazuje autorovo povjerenje u čitatelja da će iščitati značenje kreativnoga i konstruktivnoga iskaza. Pjesnik ne samo da razmatra, nego i inicira i zaziva susret s morem, pa makar on bio samo njegova misaonost, poetičnost i vizualnost.

Pupačić je pozdravljao, dozivao, evocirao i na koncu reminiscentno hipostazirao taj topos, imaginarij, protusvijet svome krajoliku – otvoreni prostor u zatvoren prostor pjesme! Ponavljajući riječ more Pupačić daje sliku nemogućnosti promjene, sliku – vječnog kretanja u krug – vode koja ne nestaje!

## Dva poetička dijaloga s vodom / zašto mora glasno šute?

Analiza pjesništva Delimira Rešickog, u tematsko-motivskome smislu, upućuje nas na istaknutost njegova stalnoga poetskoga dijaloga s vodom koja je nestala. Njegov tekstni suodnos s vodom odgovara panonističkome konceptu književnoga teksta po kojemu književnost panonskoga prostora upisuje u svoje retke njegovu geološku prošlost.

Naime, u nešto širem pristupu Rešickijevu pjesništvu<sup>21</sup> semantička analiza pokazala je mogućnost podjele vodnoga leksika, konkordancijom, na dvije skupine: *Zemljopisna vodna nazivlja* i *Ostali vodni leksemi*. Svaku je skupinu bilo moguće dalje dijeliti na semantička gnijezda, pa je skupina *Zemljopisna vodna nazivlja* obuhvatila gnijezda: *Zemljopisno nazivlje vezano uz more, podmorje te dodir kopna i mora, Protočne vode te Zbirališta vode*, dok je skupina *Ostali vodni leksemi* obuhvatila gnijezda: *Voda, Agregatna stanja vode, Oborinske vode, Tjelesne vode, Imenice vezane uz pojam 'voda' (osobe, prostori, naprave), Flora, Fauna, Hidronimi, Leksemi iz dvaju ili više gnijezda*. Rezultati analize pokazuju kako su brojnije imenice u skupini *Ostali vodni leksemi* (473) u odnosu na skupinu *Zemljopisna vodna nazivlja* (196). Imenica koja ima najveći broj pojava, *snijég* (84), nalazi se u skupini *Ostali vodni leksemi* odnosno u semantičkome gnijezdu *Oborinske vode*, a slijedi je imenica *môre* (82) iz skupine *Zemljopisna vodna nazivlja* odnosno semantičkoga gnijezda *Zemljopisno nazivlje vezano uz more, podmorje te dodir kopna i mora*.

Pupačićeva pripadnost vodnom pjesništvu/vodnim pjesnicima na izvrstan je način prikazana u radu Sanje Franković (2016):

„U ranome Pupačićevu pjesništvu voda je sinegdoha zavičaja, u razdoblju poetičkih traženja odslikava tjeskobno stanje duše, a u zrejoj fazi nekadašnji epifanijski motiv uspjelo se uklapa u kontekst obiteljskih, zavičajnih i nacionalnih predaka, gdje je neodvojiv od motiva zemlje“.

---

21 Usp. Isto.

Franković uočava tri faze Pupačićeva pjesništva u kojima se pjesnik motivom vode služio pri izražavanju svojih stanja i osjećaja: 1. mladenačka faza, 2. faza promjene te traženje svoga mjesta u nacionalnom biću i 3. zrela faza u kojoj se Pupačić potvrdio kao tradicionalist. Ili detaljnije, Franković ovako dijeli Pupačićeve faze pisanja, ako ih promatramo s obzirom na motiv vode kao ključne slike njegova pjesništva: 1. voda kao prirodni fenomen (metonimijske zavičajne slike), 2. poistovjećivanje čovjeka i vode, 3. voda kao odraz stanja duše (metaforske slike), 4. ljubavna i čulna simbolika vode u mladenačkoj slici svijeta, 5. voda kao simbol žene – kontrast nade i propasti, 6. povezanost vode i ljudske sudbine, 7. apstraktne slike vode – tjeskoba životne zrelosti, 8. voda i izdržljivost čovjekova opstanka, 9. izgubljeno more i željeni *regressus ad uterum*, 10. voda i zemlja u apokaliptičnim slikama.

Oba pjesnika pripadaju književno-kulturnim krugovima i tipovima misaonosti koji su određeni prostorom i baštinom. Panonistički kao i mediteranistički književni koncept pokazuju kako je pripadnost njima prepoznatljiva u preslikama krajolika u književni tekst. U objema pripadnostima riječ je o lako detektiranoj tekstualnoj integriranosti dviju slika – onoj panonskoga prostora i onoj mediteranskoga – neposredno postojećih kao i onih memorijski upisanih.

## Zaključak

Raslojenost i usložnjavanje središnjega leksema – more – kao osnovnog motiva obojice pjesnika upućuje na mogućnosti analiza koje pokazuju tendenciju širenja (uplivi mnogih, sličnih i različitih, teorijskih pristupa tekstu nadovezuju se jedan na drugi); prisutnost ili odsutnost *stvarne vode* u jednako je mjeri jezično-poetski transponirana stvarnost u tekstovima obojice pjesnika. Prostor Mediterana kod Pupačića i prostor Panonije kod Rešickog očituju se kao mjesta prijenosa različitih osnovnih obilježja, osobina, koncepcija i uvjerljivih

prikaza (preslika) prostora putem jezika. Nije li to svojevrsna idiosinkrazija mediteranske i panonističke kulture i njihovih diskursa?<sup>22</sup>

Pjesništvo jest u mogućnosti transcendirati, ne samo kulturu i tradiciju (s već postojećim povjerenjem u usmenu predaju), nego i prostor kao sam po sebi dan kontekst stvaranja sa svim njegovim geografskim danostima. Geografski prostor stvaranja, *fukoovski*<sup>23</sup> rečeno, uvlači pjesništvo ne samo u otkrivanje skrivenoga, nego također u mogućnost da se učini vidljivim upravo ono što je već vidljivo, da se učini jasnim ono što je blisko, neposredno i intimno povezano s nama, pa ga upravo zbog toga ne opažamo.

Drugim riječima, ako su krajolici bili prvi ljudski tekstovi, čitani prije izuma drugih znakova i simbola, ako je drevno pismo sličilo krajoliku, te ako drugi jezici – verbalni, matematički, grafički – vuku podrijetlo iz jezika krajolika, onda krajolik, kao jezik, čini misao opipljivom i omogućuje maštu. Omogućuje Pupačiću, koji je maštajući o moru iza velike planine, jednako kao i Rešickom, kojemu iz čitavog pjesničkog opusa izvire voda nestaloga Panonskoga mora, oponašanje memorije neovisno o tome je li more nestalo ili nestaje kao predmet njihove referencije.

More šuti i kod Pupačića i kod Rešickog: „pa šuti pa se smije pa se penje” – „u moru koje skupa sa mnom šuti”, ali ne zato što ga nema, nego zato što je šutnja, baš kao i bijele margine oko pjesme, dio prostora pjesme i dio suzvučja.

Pjesništvo se bavi svojevrsnom muzealizacijom svega oko sebe, što objašnjava Pupačićevo dozivanje Jadranskoga mora skrivenog iza planina kao i izviranje nestaloga Panonskoga mora iz Rešickijeve Baranje. Moguće je shvatiti takvo gledište kao svojevrsni panoptikum, redikuloznu dramoletu. Ali,

---

22 „Kada sam svojevremeno ukazao na idiosinkraziju mediteranske kulture i njezina diskursa, onda sam imao na umu ono što je Lotman nazvao ternarnom kulturom koja sve potrese unutar određenog društveno-kulturološkog kompleksa anulira u sustavu gdje diskontinuirani dio ne zamjenjuje cjelinu, gdje on ne dovodi do cjelokupnog prekida, a time ne sprječava progresiju, razvoj, načelo postupnosti.“ (Sorel 2020, 9).

23 Govoreći o filozofiji, Foucault u radu izloženom u Japanu u travnju 1978. godine kaže kako uloga filozofije nije otkrivanje skrivenog, već je uloga učiniti vidljivim ono što je vidljivo (Foucault 1978, 540 – 541).

Pupačićevo More je kanon,<sup>24</sup> dekalog hrvatskoga pjesničkoga doživljaja mora! Pa makar more pjesniku bilo iza planine, iza Tilovice, iza Slimena, ono nadire sa svih strana i upućuje na zadanost uzajamnosti na – vječno kretanje u krug.

## Literatura

Damasio, A. (2005). *Osjećaj zbivanja: tijelo, emocije i postanak svijesti*. Preveo: Miloš Judaš. Zagreb: Algoritam.

Foucault, M. (1978). *La Philosophie Analytique De La Politique*. U D. Defort i F. Ewald (Ur.) *Dits et Écrits*, Vol. 3, Paris: Gallimard.

Franković S. (2016). Metaforske i metonimijske slike vode u pjesništvu Josipa Pupačića. „Croatica et Slavica Iadertina“. Zadar.

Grgas, S. (2010). Bučno nadire prostor sa svih strana: Geografija u pjesništvu Adriane Škunca. U Vuković, T. (Ur.) *Muzama iza leđa: čitanje hrvatske lirike* (str. 51 – 69). Zagreb: Zagrebačka slavistička škola.

Grgas, S. (2012). O zaokretu ka prostoru. „Filozofska istraživanja“, 32, 169 – 177.

Gunaev, Z. S. (1977). O vyrazenii prostranstvennix otnošenij v nekotoryx dagestanskix jazykax. „Voprosy jazykoznanija“, 6, 126 – 130.

Jukić, S., Rem, G. (2014). *Panonizam I*. Budimpešta – Osijek: Krešendo.

Jukić, S., Rem, G. (2014). *Panonizam II*. Budimpešta – Osijek: Krešendo.

Pinter, K. (2018). *Prostor u jeziku – semantičko polje vode u pjesništvu Delimira Rešickog*. Doktorska disertacija. Zagreb.

Piper, P. (2001). *Jezik i prostor*. Drugo, dopunjeno izdanje. Beograd: Biblioteka XX vek.

Sorel, S. (2020). *Poezija, mediteran, tradicija*. Pula: Društvo hrvatskih književnika, istarski ogranak.

Vuletić, B. (1988). *Jezični znak, govorni znak, pjesnički znak*. Zagreb: Izdavački centar Revija Radničkog sveučilišta Božidar Maslarić.

Vuletić, B. (1999). *Prostor pjesme: o plošnom-prostornom ustrojstvu pjesništva Jure Kaštelana*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskoga fakulteta.

Vuletić, B. (2005). *Fonetika pjesme*. Zagreb: FF press.

24 „Kanon se materijalizira u stvar bez obzira na to što je ona uvijek odmaknuta, nepredstavljiva.“ (Sorel 2020, 18).



## WHY DOES THERE HAVE TO BE THE SEA ON THE SHORE?

### Summary

Poems written by Josip Pupačić and Delimir Rešicki share the same motif – the sea. The presence of the sea as a geographical context, landmark, leitmotif – a persistent topos in both poets – absent in the real context of both authors, seduces and reminds of the analytical engagement around their common *crime*. To what extent, where and how Pupačić's Mediterraneanism and Rešicki's Pannonianism linguistically overlap, pass by, argue and converge in their common instinct and subtext, we will try to shed light on these issues in this paper by using comparative analysis of poetry written by the two authors.

#### **Keywords:**

linguism, sea, Josip Pupačić, Delimir Rešicki, subtext, topos

Andrijana Nikolić

Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Crna Gora

friendlyhand@t-com.me

## METODIČKI PRISTUP PJESMI *MORE* JOSIPA PUPAČIĆA U ŠESTOM RAZREDU OSNOVNE ŠKOLE<sup>25</sup>

### Sažetak

*Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost*<sup>26</sup> obavezan je predmet u osnovnoj školi u Crnoj Gori i izučava se svih devet godina školovanja. Čitanjem književnih djela učenik obogaćuje svoj emotivni svijet, a maštanje mu omogućava viši stepen emotivnog i intelektualnog razvoja. Obogaćujući sliku o samome sebi, o svijetu oko sebe, učenici su spremni da razvijaju samokritičnost, a bogateći svoj jezik razvijace mogućnosti iskaza. Nastava jezika i književnosti namijenjena je za usvajanje drugih kultura i drugih jezika koje bi trebalo izučavati i cijeniti. Nastava predmeta *Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost* upućuje učenike da uvažavaju kulturno nasljeđe čovječanstva, stoga programi ovoga predmeta u osnovnoj školi posjeduju naslove iz književnog stvaralaštva autora iz regiona. Međutim, nastavnim programom predviđeno je da nastavnik ima mogućnost izmjene ili dopune nastavnoga plana, pa će se ovim radom metodički obraditi pjesma *More* hrvatskoga književnika Josipa Pupačića, kao slobodan izbor nastavnika u cilju izučavanja hrvatskoga pjesništva, kulture i običaja, uz korištenje internet stranica za bliže upoznavanje sa temom.

### Ključne riječi:

more, pjesnik, učenik, nastavnik, lirska pjesma

<sup>25</sup> Tekst je pisan crnogorskim jezikom.

<sup>26</sup> Ministarstvo prosvjete i sporta *Rješenjem o utvrđivanju opšteg dijela javno važećeg obrazovnog programa za osnovno obrazovanje i vaspitanje*, broj: 01-5662, od 15. septembra 2011. godine, utvrdilo je naziv predmeta *Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost*. Ministarstvo prosvjete *Rješenjem o utvrđivanju opšteg dijela javno važećeg obrazovnog programa za osnovno obrazovanje i vaspitanje*, broj: 023-475/2017-2, od 28. marta 2017. godine takođe je utvrdilo naziv predmeta *Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost*.

## Uvod

Da bismo razumjeli emotivni i intelektualni razvoj djeteta od dvanaest godina,<sup>27</sup> treba da naglasimo da su tekstovi za predmetno izučavanje pažljivo odabrani na osnovu kriterijuma estetske vrijednosti i primjerenosti tekstova (tematski, strukturno i stilski) uzrastu učenika i njihovom kulturnom i životnom iskustvu. To je spisak sa kojeg nastavnik bira tekstove prema svojim profesionalnim kriterijumima, ali spisak ne ograničava nastavnika. Naprotiv – za čitanje nastavnik može izabrati i neki drugi prikladan tekst koji nije na spisku, ali treba da vodi računa o navedenim kriterijumima, kao i o proporcionalnom odnosu rodova i vrsta, odnosno o ciljevima i ishodima programa za određeni ciklus i dob djeteta.<sup>28</sup>

---

27 U knjizi *Opšta psihologija* Nikola Rot navodi da period od dvanaest godina spada u period kasnog djetinjstva (rano djetinjstvo je do kraja šeste godine, srednje djetinjstvo od kraja šeste do kraja devete godine i kasno djetinjstvo od kraja devete do kraja dvanaeste godine) i da se graniči sa periodom mladalačkog doba, te da ovaj period karakteriše značajan intelektualni i socijalni razvoj kada se razvija operaciona inteligencija uz razvijenost operisanja apstraktnim pojmovima i razvijanje hipotetičko-deduktivnog mišljenja. Mladi posjeduju sposobnosti da iz zamišljenih pretpostavki izvedu razne logički moguće posljedice (Rot 1987, 62 – 63).

28 Za predviđeni broj časova za nastavu književnosti, treba planirati čitanje i interpretaciju onoliko tekstova koliko je potrebno da učenici na najbolji način dostignu programom predviđene ishode. Ne treba insistirati na čitanju svih (ili većine) predloženih tekstova jer je to u odnosu na predviđeni broj časova teško postići.

Tabela 1. Predloženi tekstovi za šesti razred osnovne škole

| <i>Predloženi tekstovi za šesti razred</i>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | <i>Prijedlog djela za čitanje kod kuće</i>                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>Vitomir Nikolić: <i>Moje poštovanje vrapci</i><br/> Aleksandar Ivanović: <i>Biljarda</i><br/> Safet Hadrović Vrbički: <i>Razlog za moju pjesmu</i><br/> Dragomir Brajković: <i>Gradovi u meni</i><br/> Vojislav Ilić: <i>Zimsko jutro</i><br/> Miroslav Antić: <i>Tajna</i><br/> Vesna Parun: <i>Djedove obrve</i><br/> Narodna epska pjesma: <i>Ženidba kralja Vukašina</i><br/> Narodna lirska pjesma: <i>Smiješno čudo</i><br/> Narodna lirska pjesma: <i>Jablanova moba</i><br/> Ivo Andrić: <i>Knjiga</i><br/> Branko Ćopić: <i>Surovo srce</i><br/> Prežihov Voranc: <i>Durdevak</i><br/> Hasnija Muratagić-Tuna: <i>Sat</i><br/> Džonatan Svift: <i>Guliver među patuljcima (odlomak)</i><br/> Šel Silverstejn: <i>Dobro drvo</i><br/> Nada Iveljić: <i>Zid</i><br/> Hans Kristijan Andersen: <i>Djevojčica sa šibicama</i><br/> Mihael Ende: <i>Beskrajna priča</i><br/> Vilijem Sarojan: <i>Tata, ti si lud</i><br/> Kemal Musić: <i>Zasjeda (odlomak, II cjelina)</i><br/> Narodna basna: <i>Pobratimstvo vuka i psa</i><br/> Narodna bajka: <i>Djevojka cara nadmudrila</i><br/> Narodna priča: <i>Uvreda dobrom vraćena</i><br/> Romska narodna pjesma: <i>Bog i robija</i><br/> Dušan Radović: <i>Kapetan Džon Pipfoks</i><br/> Zoran Popović: <i>Slučaj poštanskog sandučeta</i><br/> Dragana Kršenković-Brković: <i>Hozentaurus</i></p> | <p>Danijel Defo: <i>Robinson Kruso</i><br/> Erih Kestner: <i>Emil i detektivi</i><br/> Mihailo Gazivoda: <i>Razgovor uz oganj</i><br/> Branislav Nušić: <i>Hajduci</i><br/> Crnogorske narodne bajke: <i>Baš-čelik, Đevojka brža od konja, Mustafa i Merima, Čoso i divovi, Međedović, Zla braća, Tica đevojka (Vatra samotvora)</i></p> |

Savremena istraživanja kod nas (Pešikan i Lalović 2015)<sup>29</sup> i u svijetu (Yoder 2014)<sup>30</sup> ukazuju na to da među nastavnicima, kreatorima obrazovne politike i istraživačima postoji opšta saglasnost da:

- nastavnici i nastavnice značajno utiču na to kakva će ličnost učenik/učenica postati, a ne samo na ono što će naučiti;
- nastava uspješnog nastavnika/nastavnice podstiče sve aspekte razvoja djeteta;
- kad nastavnici pridaju važnost ličnosti i karakteru djeteta, učenici shvataju da su njihovo znanje i ličnost vrijedni;
- učenici najbolje uče kad se osjećaju prihvaćenim, podržanim i sigurnim.

Ključne kompetencije za 21. vijek predstavljaju kombinaciju znanja, vještina i stavova potrebnih mladima kako bi se razvijali i kvalitetnije živjeli, uspješno zapošljavali i razvijali karijeru, bili aktivno i konstruktivno uključeni u društvene procese. One jasno ukazuju na vaspitne ciljeve, odnosno na socijalne i emocionalne vještine (saradnja, motivacija, istrajnost, etičnost, preduzimljivost, kreativnost...) koje treba razvijati (Evropska komisija 2012).<sup>31</sup>

Preduzimljivošću nastavnika i njegovim odnosom prema učenicima, stvaraće se konstantna atmosfera obostrane uzajamnosti: davanje znanja i očekivanje usvojenih znanja. „Stvaranje klime“ proces je u kojem su nastavnik i učenik od prvoga dana upoznavanja i taj proces posjeduje izvjesne oscilacije, jer se klima u učionici stalno mijenja. Različiti aspekti klime u stalnoj su i dinamičnoj interekaciji sa faktorima razvoja učenika, stvarajući na taj način široku mrežu uticaja na učenje i postignuća svakog učenika i učenice (Vujović i Backović, 2018). Zato je na nastavniku da stvori klimu uvažavanja i prihvatanja, bez obzira što nastavnik nije jedini tvorac klime u učionici, on je taj koji svojim postupcima, svojim raspoloženjem i stavovima utiče na stvaranje

---

29 [https://www.unicef.org/montenegro/UNICEF\\_Uloga\\_skole\\_u\\_razovju\\_vrlina\\_vrijednosti\\_i\\_vjestina\\_ucenika\\_i\\_ucenica.pdf](https://www.unicef.org/montenegro/UNICEF_Uloga_skole_u_razovju_vrlina_vrijednosti_i_vjestina_ucenika_i_ucenica.pdf).2.

30 <https://gtlcenter.org/sites/default/files/TeachingtheWholeChild.pdf>.

31 Studija EK *Razvijanje ključnih kompetencija u europskim školama* dostupna je i na: [http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic\\_reports/145HR.pdf](http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/145HR.pdf).

opšte klime u učionici. Iz iskustva je primjenjiva teorija da učenici uvažavaju, vole i odgovaraju zadacima kod onih nastavnika koji će pored predavačkih kompetencija pokazati visok stepen pedagoške ličnosti, pravičnosti i uvažavanja učenikovih odgovora s krajnjim ciljem da se konstruktivnim dijalogom dođe do zaključka, bilo da je u pitanju drugačiji stav prema književnom djelu ili različito mišljenje u odjeljenskoj zajednici. Da li će neko postupanje u nastavi dati dobre ili loše rezultate, zavisi od toga *kako, gdje, kada i koliko i pod kojim okolnostima* se ono izvodi. Zato su neophodni principi *uslovnosti i razložnosti* za primjenu konkretnih postupaka koji obavezuju nastavnika da stvara metodologiju koja najviše odgovara ostvarivanju nastavnih ciljeva u *tekućoj situaciji* (Nikolić 2006). Principom uslovnosti kod nastavnika će se pojačati intencija ka *istraživačkoj, stvaralačkoj i problemskoj nastavi* (Nikolić 2006).

S obzirom na to da učenici u šestom razredu osnovne škole imaju solidna predznanja iz oblasti književnosti i književne teorije, predložena lirska umjetnička pjesma *More* odgovara uzrastu učenika, njihovom emocionalnom i intelektualnom razvoju.

### Obrazovno-vaspitni ishodi

U šestom razredu osnovne škole učenik treba da savlada sedam (7) obrazovno-vaspitnih ishoda, a na kraju usvajanja svakoga od navedenih ishoda učenik bi trebao:

1. da s razumijevanjem *čita* i sluša književnoumjetnički tekst, vrednuje ga i pravi razliku između umjetničkog i neumjetničkog teksta;
2. da uočava i upoređuje književne likove, analizira njihove postupke i identifikuje se s njima;
3. da demonstrira razumijevanje i doživljavanje tekstualne stvarnosti uočavajući elemente fabule;
4. da obrazlaže doživljaj i značenje književnih vrsta na osnovu sopstvenog *čitalačkog* iskustva i književnoteorijskog znanja;

5. da doživljava i vrednuje pozorišne predstave, radijske-igre i avanturističke filmove;
6. da demonstrira literarno-estetske doživljaje recitovanjem, pripovijedanjem i dramskim oblikovanjem literature;
7. da stvara svom uzrastu odgovarajuće usmene i pisane tekstove po ugledu na umjetničke.

Navedeni ishodi nastave predmeta *Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost* realizuju se u okviru četiri aktivnosti sporazumijevanja: *slušanje, čitanje, govorenje i pisanje*. Na taj način učenici ovladavaju komunikacijskom jezičkom kompetencijom i tako stižu osnove čitalačke, medijske, informacione i interkulturalne pismenosti, što je preduslov za lični razvoj, uspješno školovanje, cjeloživotno učenje i kritički odnos prema nizu pojava u društvenom i poslovnom životu. Svrha nastave jezika i književnosti jeste da se učenik osposobi za najbolje praktično i stvaralačko savladavanje sve četiri aktivnosti sporazumijevanja i da upozna osnove jezika kao sistema. Taj smisao i namjena predmeta, na raznim stepenima školovanja, prilagođava se mentalnoj zrelosti i sposobnosti razumijevanja, tj. razvojnom nivou učenika. Uvažavaju se kognitivne i jezičke faze razvoja učenika i podstiče cjelovito ostvarivanje njihovih potencijala.<sup>32</sup>

## Planiranje

Neposredno pripremanje za nastavu u pristupu koji smo prihvatili u našem obrazovnom sistemu primarno se sastoji od kreiranja nastavnih situacija koje će učenika učiniti aktivnim konstruktorom vlastitih znanja, pa takav pristup poučavanju i učenju, po prirodi stvari, zahtijeva i nastavnika kao aktivnog i doživotnog učenika, tj. onoga tko i dalje kroz proces aktivnog učenja konstruiše svoja znanja doprinoseći tako kvalitetu vlastite nastave (Popović 2020).

Veoma je bitno da se nastavnik vodi ishodima, kako bi efikasnije osmislio čas, a samim tim nastavni proces usmjerio ka aktivnostima učenika. U nastavnim

---

32 Predmetni program *Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost za I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII i IX razred osnovne škole*, Zavod za školstvo, Podgorica, 2017.

planovima za svaku školsku godinu nastavnik ima već unaprijed ispisane moguće aktivnosti i na taj način pomaže sebi da što kreativnije i inovativnije osmisli čas. Međutim, za izmjenu i dopunu postojećega plana nastavnik treba da ima više godina iskustva kako bi unio novo djelo u nastavni program. Prema predmetnom programu u drugom ciklusu,<sup>33</sup> 40 % časova predmeta odnosi se na nastavu književnosti, a 60 % na nastavu jezika. Planirano je 136 časova za predmet *crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost* u šestom razredu (četiri časa sedmično). Dozvoljenu izmjenu i/ili dopunu programa u obimu od 20 % postojećega programa nastavnik najčešće planira u okviru časova koji su predviđeni za saradnju s lokalnom zajednicom. Samim tim se očekuje od nastavnika da će izmjenama i dopunama programa izvijestiti aktiv nastavnika o planiranoj izmjeni te se u ovakvim slučajevima najčešće vrši hospitacija časa na zahtjev predmetnog nastavnika. Hospitaciju vrše predmetni nastavnici, pedagog i psiholog, a moguće je i učešće direktora i/ili zamjenika direktora škole. Ovako isplaniran čas obično se planira kao ogledni čas jer će se nastavnik potruditi da kroz život, rad i pjesništvo Josipa Pupačića, približi učenicima osjećaj za zavičajnost pjesnika, te za njegovu jezičku i kulturološku različitost.

## Organizacija nastavnoga časa

### I Uvodni dio časa: 10 minuta

Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost

- najava teme, upoznavanje sa pjesnikom, situiranje pjesnika i pjesme kroz geografski i muzički korpus (uočavaju geografsku blizinu Hrvatske i upoznaju se sa jadranskom obalom od crnogorskog primorja do Istre, upoznaju se sa klapskom pjesmom);
- podjela fotokopija pjesme učenicima, interpretativno čitanje, emotivna pauza – odabir metodičkog načela: Volimo li, koga i šta? Pitanje se odnosi na pojam *zavičaj*.

33 Prvi ciklus – I, II, III razred osnovne škole, drugi ciklus – IV, V, VI razred osnovne škole, treći ciklus – VII, VIII, IX razred osnovne škole.



Internet stranice:

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Slime>

<https://www.youtube.com/watch?v=pZE6EwOOzEo> (recitacija pjesme *More*)

<https://www.youtube.com/watch?v=fUyfojqjV2k> (klapa Fortunal: *More*)

## **II Središnji dio časa: 30 minuta**

Interpretacija pjesme:

Učenici određuju temu pjesme, vrstu pjesme, određuju pjesničke audiovizuelne i taktilne slike, pronalaze stilske figure, likovno i grafički se izražavaju na hamer papiru i metodom demonstracije prikazuju rezultate svoje grupe.

## **III Završni dio časa: 5 minuta**

Izvođenje zaključaka, zadavanje domaćeg zadatka da odslušaju <https://www.youtube.com/watch?v=DZzDe9fI72U> (Bokeljski mornari).

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                 |                               |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------|-------------------------------|
| <b>Predmet:</b><br><b>Crnogorski-srpski, bosanski i hrvatski jezik i književnost</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | <b>Razred:</b><br><b>VI</b>     | <b>Odjeljenje</b><br><b>3</b> |
| <p><b>Ishodi časa:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- razumije <i>temu</i> pjesme;</li> <li>- uočava i doživljava zvučnost pjesme, razumije ulogu zvučnog oblikovanja teksta; zapaža ponavljanja pojedinih glasova;</li> <li>- objašnjava zašto se pjesnički jezik razlikuje od jezika svakodnevne upotrebe;</li> <li>- prepoznaje imenicu <i>more</i> kao glavnog nosioca radnje koji ima personificirano značenje;</li> <li>- uočava stilsku figuru asonancu i objašnjavaju njenu funkciju u tekstu;</li> <li>- prepoznaje metaforičnost izraza;</li> <li>- uočava likovnost teksta i različite dužine stihova;</li> <li>- uočava slobodan stih;</li> <li>- razumije zašto je pjesma opisna;</li> <li>- razumije pojam <i>pejzaž</i>;</li> <li>- demonstrira asocijativne sposobnosti koje proizilaze iz čitanja;</li> <li>- doživljava i razumije upotrebu sinonima;</li> <li>- uz pomoć nastavnika prepoznaje jednostavnu simboliku mira za ljude koji su rođeni na moru;</li> <li>- uočava geografsku prepoznatljivost morske obale i pejzaža;</li> <li>- uočava kulturološke sličnosti kroz klapsko pjevanje (sličnost sa bokeljskim klapama).</li> </ul> |                                 |                               |
| <b>Nastavni sadržaj:</b><br><br><b>MORE</b><br><br><b>Josip Pupačić</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | <b>Planirani broj časova: 1</b> |                               |

|                                                                          |                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|--------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Tip časa:</b><br><br>obrada i interpretacija lirske umjetničke pjesme | <b>Oblici rada:</b><br><br>- grupni<br>- frontalni<br>- individualni | <b>Nastavne metode rada:</b><br><br>- tekst metoda (pisani i grafički radovi, crteži)<br>- metode istraživanja<br>- verbalne metode (monološka, dijaloška, diskusija)<br><br>- metoda grozda<br>- demonstrativna monološka<br>- umjetničko slikanje, kao izraz doživljenog<br>- muzičko-ritmička<br>- igrovne aktivnosti<br>- kombinovani rad | <b>Nastavna sredstva:</b><br><br>- fotokopija pjesme<br>- računar<br>- projektor<br>- hamer papir /4 komada/<br>- krede, flomasteri, selotejp<br>- tabla                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| <b>Korelacija:</b> muzičko, likovno, geografija                          |                                                                      | <b>Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:</b><br><br>Sadržaji/pojmovi:<br>lirika;<br>pjesnik;<br>pjesnički jezik;<br>stilske figure:<br><i>personifikacija,</i><br><i>asonanca,</i><br><i>metafora;</i><br>pejzaž;<br>opisna i ljubavna pjesma                                                                       | <b>Napomene o realizaciji:</b><br><br>Za realizaciju navedenih ishoda odabrana je lirska umjetnička pjesma hrvatskoga pjesnika Josipa Pupačića <i>More</i> koja će afirmaciju željenih ciljeva i aktivnosti doživjeti metodom grozda uz metode istraživanja i komponovanja. U kompilaciji sa navedenim koristi se metoda: razmisli i razmijeni u paru/grupi uz slikarski impuls koji je reakcija na čulno doživljavanje / zatvorenih očiju/ i realizovan na vizualnoj koncepciji stvaralačke grupe. |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                          |                      |                    |                                                                                                    |                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------|--------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><b>Aktivnosti učenika:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- slušaju interpretativno recitovanje pjesme pomoću računara i projektoru;</li> <li>- slušaju i gledaju klapsko pjevanje, pjesma <i>More</i> u izvedbi klape Fortunata;</li> <li>- samostalno čitaju pjesmu sa papira koji im je podijelila nastavnica.</li> <li>- Prije nego što su se podijelili u grupe, učenici su odredili temu pjesme i zaključili da je <b>more</b> tema pjesme, a da more ima <u>dvojako značenje</u>: <b>stvarno more</b> i metafora za voljenu osobu, koju naziva <b>more zlato</b>.</li> </ul> <p>Učenici su podijeljeni u 5 grupa, svaka grupa dobija zadatak za samostalno istraživanje.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- <b>Prva grupa</b> analizira riječ MORE u kontekstu pjesnikovog doživljaja mora čežnji i težnje za pučinom i plavetnilom. Učenici dočaravaju pjesnikove asocijacije, metodom grozda dopisuju vizuelne asocijacije (doživljene kroz slušanje pjesme zatvorenih očiju).</li> <li>- <b>Druga grupa</b> analizira metaforičko značenje riječi MORE koju će predstaviti metodom grozda dopisujući vizuelne asocijacije (doživljene kroz slušanje pjesme zatvorenih očiju). Ova grupa interpretira čežnju lirskog subjekta za vječnom ljubavlju pjesnika za rodnim zavičajem, služeći se biografijom pisca iz rane mladosti.</li> <li>- <b>Treća grupa</b> analizira stilske figure: personifikaciju, metaforu i asonancu. Objasniće funkciju ovih stilskih figura i njihovo značenje za pjesmu, ali i za pjesnika.</li> <li>- <b>Četvrta grupa</b> nacrtaje tri pjesničke slike kroz strip sa zadatkom da usmeno izdvoje audio, vizuelne i taktilne slike.</li> <li>- <b>Peta grupa</b> ima zadatak da uz pomoć trijanglera i štapića za muzičko osmisli ritmičku organizaciju pjesme.</li> </ul> | <p><b>Aktivnosti nastavnika:</b></p> <p>Priprema čas, pripremajući nastavna sredstva.</p> <p>Nastavnik na čart papiru pripremi tabelu u koju će, prilikom pripreme upisati najvažnije podatke o piscu i njegovom životu.</p> <p>Napomena: Da bi učenici razumjeli pjesnikovu ljubav prema moru, nastavnik će ih prethodno upoznati sa kratkom biografijom pjesnika, uz koju će prikazati i fotografije rodnog pjesnikovog Slimena kraj Omiša (<a href="https://hr.wikipedia.org/wiki/Slime">https://hr.wikipedia.org/wiki/Slime</a>).</p> <table border="1" data-bbox="567 548 1053 1299"> <tr> <td data-bbox="567 548 747 684"> <p><b>Osnovni biografski podaci</b></p> <p>19. 9. 1928.</p> <p>—</p> <p>23. 5. 1971.</p> </td><td data-bbox="747 548 1053 684"> <p><b>Odlike</b></p> </td></tr> <tr> <td data-bbox="567 684 747 770"> <p>Djetinjstvo</p> </td><td data-bbox="747 684 1053 770"> <p>Život nije mazio pjesnika Josipa Pupačića. Rođen je 1928. godine u mjestu Slime kraj Omiša.</p> </td></tr> <tr> <td data-bbox="567 770 747 1299"> <p>Mladalaštvo</p> </td><td data-bbox="747 770 1053 1299"> <p>Pupačić nakon klasične gimnazije u Splitu odlazi na studij književnosti u Zagreb. Od 1959. godine asistent je pri Katedri za stariju hrvatsku književnost Filozofskog fakulteta, a u Lyonu i Londonu je lektor i profesor hrvatskog jezika.</p> <p>Njegovu mladost duboko je obilježila smrt trojice braće, koji su poginuli od strujnog udara dok su radili u hidroelektrani na rijeci Cetini. Ta ga je nesreća ispunila dubokim razočaranjem u Boga i ljude, te sam bilježi da taj izazov „nije izdržao“. U svojoj poeziji razrješava svoj odnos sa smrću, te prihvata poziv u život, kojega osjeća u svom dubokom odnosu s morem.</p> </td></tr> </table> | <p><b>Osnovni biografski podaci</b></p> <p>19. 9. 1928.</p> <p>—</p> <p>23. 5. 1971.</p> | <p><b>Odlike</b></p> | <p>Djetinjstvo</p> | <p>Život nije mazio pjesnika Josipa Pupačića. Rođen je 1928. godine u mjestu Slime kraj Omiša.</p> | <p>Mladalaštvo</p> | <p>Pupačić nakon klasične gimnazije u Splitu odlazi na studij književnosti u Zagreb. Od 1959. godine asistent je pri Katedri za stariju hrvatsku književnost Filozofskog fakulteta, a u Lyonu i Londonu je lektor i profesor hrvatskog jezika.</p> <p>Njegovu mladost duboko je obilježila smrt trojice braće, koji su poginuli od strujnog udara dok su radili u hidroelektrani na rijeci Cetini. Ta ga je nesreća ispunila dubokim razočaranjem u Boga i ljude, te sam bilježi da taj izazov „nije izdržao“. U svojoj poeziji razrješava svoj odnos sa smrću, te prihvata poziv u život, kojega osjeća u svom dubokom odnosu s morem.</p> |
| <p><b>Osnovni biografski podaci</b></p> <p>19. 9. 1928.</p> <p>—</p> <p>23. 5. 1971.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | <p><b>Odlike</b></p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                          |                      |                    |                                                                                                    |                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| <p>Djetinjstvo</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | <p>Život nije mazio pjesnika Josipa Pupačića. Rođen je 1928. godine u mjestu Slime kraj Omiša.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                          |                      |                    |                                                                                                    |                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| <p>Mladalaštvo</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | <p>Pupačić nakon klasične gimnazije u Splitu odlazi na studij književnosti u Zagreb. Od 1959. godine asistent je pri Katedri za stariju hrvatsku književnost Filozofskog fakulteta, a u Lyonu i Londonu je lektor i profesor hrvatskog jezika.</p> <p>Njegovu mladost duboko je obilježila smrt trojice braće, koji su poginuli od strujnog udara dok su radili u hidroelektrani na rijeci Cetini. Ta ga je nesreća ispunila dubokim razočaranjem u Boga i ljude, te sam bilježi da taj izazov „nije izdržao“. U svojoj poeziji razrješava svoj odnos sa smrću, te prihvata poziv u život, kojega osjeća u svom dubokom odnosu s morem.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                          |                      |                    |                                                                                                    |                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>- Nakon završenog rada, svaka grupa izabere predstavnika koji nosi hamer papir svoje grupe, do školske table, lijepi ga i demonstrira rad grupe.</p> <p>- <b>Prva grupa</b> napisala je riječ: MORE. Moguće vizuelne asocijacije metodom grozda su: GALEB, NEBO, RIBA, DUBINA, PIJESAK, PLAVO, ŠKOLJKE, HORIZONT. Sloj značenja prednjači nad slojem zvukova i predmeta. Opsjednutost prema moru, ali i prema zavičaju je sastavni dio pjesnikovog života. Pjesma <i>More</i> nije samo pjesma moru i pjesma o moru, već pjesma o životu kraj mora i vezanosti za more. More je pojam za ljepotu, ali i opstanak. More hrani i liječi svojom nepreglednošću.</p> <p>- <b>Druga grupa</b> analizirala je metaforičko značenje riječi MORE, predstavljeno metodom grozda. Učenici će objasniti šta je to metafora i na koji način se ona upotrebljava i koji je smisao metafore. Ova grupa interpretirala je čežnju lirskog subjekta i njegovu ljubav prema rodnom zavičaju, njegovim sukobima, služeći se biografijom pisca iz rane mladosti, ali i čežnju za voljenom osobom. Mogući su odgovori druge grupe: na metaforičan izraz MORE ZLATO: <u>more smiruje, more liječi, more hrani, more je ljepota, more je bogatstvo, more je ljubav, more je čežnja.</u></p> | <p>Godine 1967. potpisuje <i>Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika</i>. Izjava je sastavljena 9. III. 1967. u Matici hrvatskoj, koju je potom prihvatila većina hrvatskih kulturnih i znanstvenih ustanova i potpisao veći broj javnih i kulturnih djelatnika. Njome se zahtijeva ravnopravan položaj hrvatskog jezika u jugoslavenskoj federaciji, slobodno oblikovanje hrvatskog jezika u skladu s hrvatskom tradicijom te puna afirmacija hrvatskog jezika u svim sferama života. Bila je osuđena od komunističkih vlasti, a mnogi njezini potpisnici bili su sankcionisani.</p> <p>Mladost, srednje doba</p> |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><b>Treća grupa</b> odredila je stilske figure:</p> <p><b>PERSONIFIKACIJA</b><br/> <i>...more gdje se k meni penje</i><br/> <i>...more dobrojutro veli</i><br/> <i>...i ono sluša mene</i><br/> <i>...a more sluša pa se smije</i><br/> <i>...pa šuti pa se smije pa se penje</i><br/> <i>...more gdje se k meni penje</i><br/> <i>...dobrojutromore more kaže</i><br/> <i>...zagrlj me more oko vrata</i><br/> <i>... more i ja i ja s morem zlatom</i><br/> <i>sjedimo skupa na žalu vrh brijega</i><br/> <i>i smijemo se i smijemo se moru.</i></p> <p><b>METAFORA</b><br/> <i>i gledam more i gledam <u>more zlato</u></i><br/> <i>i dobrojutro kažem <u>more zlato</u></i></p> <p><b>ASONANCA</b><br/> <i>dobrojutromore more kaže</i><br/> (glas o – 5 puta)<br/> <i>more i ja i ja s morem zlatom</i><br/> (glas a – 3 puta)<br/> <i>i smijemo se i smijemo se moru</i><br/> (glas i – 4 puta, glas e – 4 puta)</p> <p>Pošto je druga grupa odredila metaforu, treća grupa će objasniti stilske figure: personifikaciju (kada se neživim pojavama daju ljudske osobine) i asonancu (ponavljanje istih samoglasnika radi postizanja ugodaja: nostalgije, ushićenja, smirenja). Učenici će objasniti da su stilske figure u službi oživljavanja objekta pjevanja, čime je lirski subjekat doprinio da se more metaforom preobražava u dragu osobu, a uz asonantno ponavljanje samoglasnika upotpunjava se harmonija pjesničke slike.</p> <p><b>Četvrta grupa</b> nacrtat će tri pjesničke slike kroz strip i iskazati osjećanja lirskog subjekta te strip upotpuniti stihovima iz pjesme:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- audio: <i>i ono sluša mene ja mu šapćem / o dobrojutromore kažem tiho / pa opet tiše ponovim mu pozdrav;</i></li> <li>- vizuelna: <i>i more i ja i ja s morem zlatom / sjedimo skupa na žalu vrh brijega;</i></li> <li>- taktilna: <i>i zagrlj me more oko vrata i dobrojutromore.</i></li> </ul> | <p>Zrelo doba</p> <p>Pupačić je bio urednik književnih časopisa <i>Krugovi</i> i <i>Književnik</i>. Zajedno sa svojim naraštajem oko časopisa <i>Krugovi</i>, tražio je dublji, istinitiji životni realitet. Odmjerenom strukturom svojih refleksivnih metaforičkih pjesama očituje iskonsku vezanost uz podrijetlo i zavičaj.</p> <p>Ne privlači ga egzotičnost mediteranskog krajolika, koliko svijest o pripadnosti, te svijest o ljudskom bivanju u jedinstvu sa zemljom kojoj pripadaju. U tu se bliskost uklapa i Pupačićeva vezanost uz more i njegovo vječno beskrajno bivstvo. Najbolji je lirski izraz te tematike antologijska pjesma <i>More</i>. Pesimističan osjećaj života prouzročen tragičnim događajima u porodičnom i ličnom životu, posebno u pjesmi <i>Tri moja brata</i> (o smrti trojice braće), uzdiže Pupačićev lirski iskaz do vasijskih razmjera.</p> <p>Između prve Pupačićeve zbirke <i>Kiše pjevaju na jablanima</i> (1955.) i posljednje <i>Moj križ svejedno gori</i> (1971.) prisutna je kriza u pjesnikovu stvaralaštvu koja se poklapa sa njegovim sukobima s nekim pojavama u društvu.</p> <p>Inspiraciju za lirski iskaz Pupačić je uvijek nalazio u ljepoti zavičaja, u sjećanjima na djetinjstvo. Poginuo je u avionskoj nesreći na Krku. U nesreći su poginule i njegova supruga i kćerka.</p> <p>U Slimenu kod Omiša svaku se godinu održavaju dani posvećeni Josipu Pupačiću. U Podstrani se svakoga kolovoza od 1997. godine održava književna i kulturna manifestacija „Dobrojutro more!“.</p> <p>Njegovo ime nose ulica i osnovna škola u Omišu.</p> <p>Pogibija</p> |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

**Peta grupa** pokazat će ritmičko umijeće sa štapićima za muzičko i uz pomoć trianglera izvesti ritam pjesme uz intonativno „mmmmm” kojim će obogatiti slušnost pjesme i uz šaputanje: *more, more, more*, naglašavajući samoglasno *o* kojim će dodavati ili oduzimati intonaciju, stvarajući osjećaj spokoja i uobražavajući šum mora.

PRILOG: tekst pjesme *More*

### More

*i gledam more gdje se k meni penje  
i slušam more d o b r o j u t r o veli  
i ono sluša mene i ja mu šapčem  
o d o b r o j u t r o more kažem tiho  
pa opet tiše ponovim mu pozdrav  
a more sluša pa se smije  
pa šuti pa se smije pa se penje  
i gledam more i gledam more zlato  
i gledam more gdje se k meni penje  
i d o b r o j u t r o kažem m o r e z l a t o  
i d o b r o j u t r o m o r e more kaže  
i zagrli me more oko vrata  
i more i ja i ja s morem zlatom  
sjedimo skupa na žalu vrh brijega  
i smijemo se i smijemo se moru*

Sublimirajući svoje istraživačke rezultate, djeca su upoznata sa značenjskim slojem pjesme. Ovakvo učenje ostaje u sjećanju doživljavanja kroz razne metode i produbljuje njihov interes za ovakvom vrstom stvaralaštva uz razvijanje asocijativnih doživljajskih modela.

Podaci su prilagođeni uzrastu od 12 godina.

- Upućuje učenike na novi način doživljavanja poetskog teksta.
- Nastavnik interpretativno čita pjesmu dok učenici sjede opušteno zatvorenih očiju.

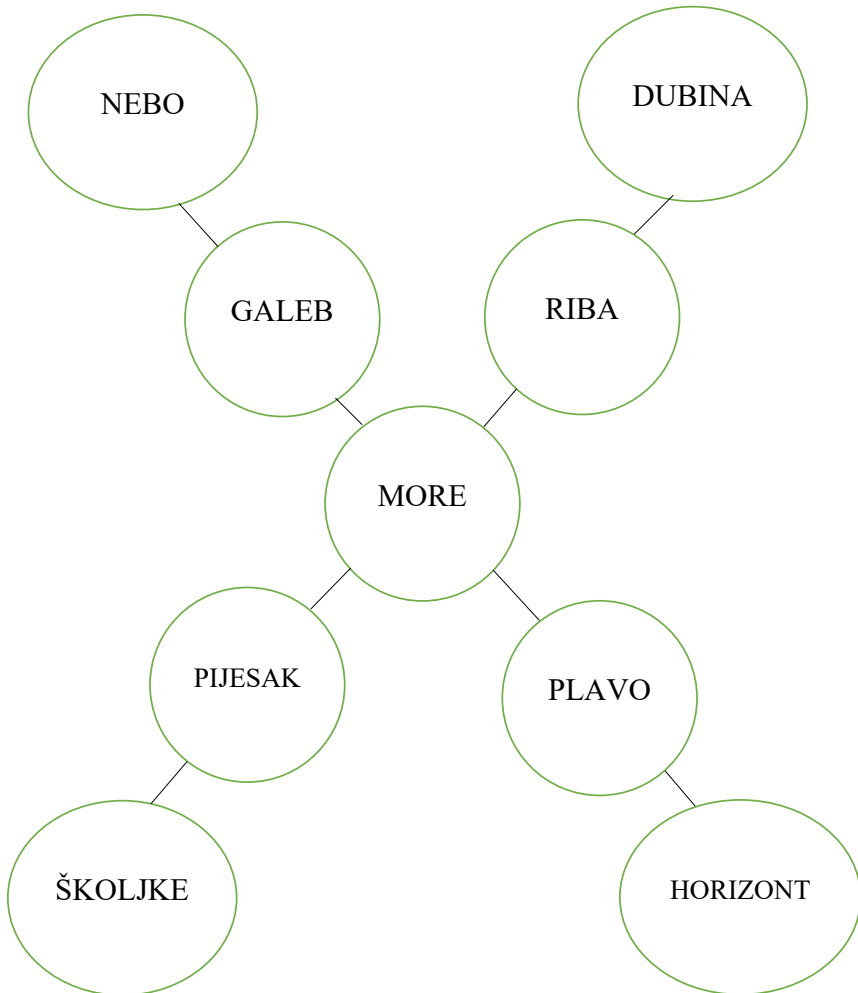
Ovakav vid doživljavanja poetskog stvaralaštva pokazao se veoma uspješnim u nastavi materinjeg jezika. Učenici su iznenađeni novom nastavnom metodom i koncentrišu se maksimalno na vizualizaciju. Nakon čitanja, nastavnik će učenicima uključiti recitaciju sa linka (<https://www.youtube.com/watch?v=pZE6EwOOzEo>), a nakon emocionalne pauze pustit će muzičku numeru kako bi učenicima bio blizak muzički kulturološki obrazac. (<https://www.youtube.com/watch?v=fUyfojqjV2k> (klapa Fortunal: *More*)).

Nastavnik organizuje rad u grupama:

- upućuje učenike na sistem rada, da na čart papirima metodom grozda ispišu vizuelne asocijacije u odnosu na čulni doživljaj pjesme.
- Ukoliko je potrebno, učenici sami, još jednom čitaju pjesmu.
- Pomaže učenicima u radu.
- Pomaže u spoznajnom dijelu učeničkih aspiracija.
- Pregleda izrađene zadatke.
- Zadaje domaći zadatak da samostalno u slobodnom stihu napišu pjesmu moru ili o moru koristeći se savladanim stilskim figurama.

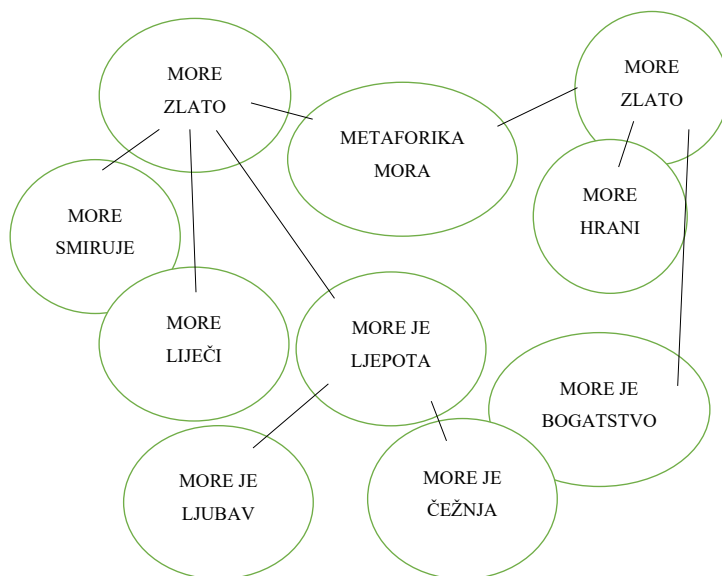
Na kraju časa nastavnik će učenicima zadati zadatak da na YouTube kanalu odslušaju pjesmu po izboru klape Bokeljski mornari (<https://www.youtube.com/watch?v=DZzDe9f172U>).

1. MOGUĆI ODGOVORI PRVE GRUPE.  
ASOCIJACIJA NA POJAM – MORE





## 2. MOGUĆI ODGOVORI DRUGE GRUPE: METAFORIKA MORA



### Zaključak

Kombinacijom nastavnih metoda nastavnik će sa učenicima analizirati i sintetizirati lirsku umjetničku pjesmu *More* Josipa Pupačića. Izvedeći apstraktne pojmove, konkretiziraće estetiku umjetničkog djela koristeći se metodama dedukcije kojima će podstaknuti učenike na istraživanje i samostalno donošenje zaključaka. Stručnim metodama (pozitivističkom, impresionističkom, filozofskom, jezičko-stilskom, komparativnom, psihološkom, biografskom i sociološkom) nastavnik je poduprijedio razvoj kritičkog mišljenja kod učenika. Primjenom nastavnih sredstava omogućio je konkretizaciju apstraktnih pojmova i pojava koje je približio dječijem uzrastu uz poštovanje nastavnih ishoda časa, dok je djecu motivisao da se uključe u empirijske procese. Demonstracijom izlaganja učenici stiču samopouzdanje, a njihova rješenja na hamer papiru ostaju u učionici, na vidnom mjestu, kako bi podstakla druga odjeljenja i nastavnike da uplove u nova književna ostvarenja koja nisu predviđena planom.

## Literatura

Antić, S., Pešikan, A., Ivić, I. (2015). Vaspitna funkcija nastave prirodnih nauka. „Nastava i vaspitanje”, 65 (4), 615 – 629.

Nikolić, M. (2006). *Metodika nastave srpskog jezika i književnosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Popović, D. (2020). Pripremanje za čas u nastavi jezika i književnosti i promjena obrazovne paradigme. „Vaspitanje i obrazovanje“, časopis za pedagošku teoriju i praksu, 45 (4), 49 – 66. UDK – 37, ISSN 0350 – 1094.

Predmetni program „Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost“ za I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII i IX razred osnovne škole, Podgorica: Zavod za školstvo, 2017.

Rot, N. (1987). *Opšta psihologija* (deseto izdanje). Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Studija EK *Razvijanje ključnih kompetencija u europskim školama*. [http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic\\_reports/145HR.pdf](http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/145HR.pdf).

Vujović, S. Backović, A. (2018). *Moje vrijednosti i vrline-razvoj socijalnih i emocionalnih vještina u osnovnoj školi*, vodič kroz predmetne programe. Podgorica: Zavod za školstvo.

### Internet stranice:

<<https://hr.wikipedia.org/wiki/Slime>>, pristup: 11. lipnja 2021.

<<https://www.youtube.com/watch?v=pZE6EwOOzEo>>, pristup: 11. lipnja 2021.

<<https://www.youtube.com/watch?v=fUyfojqjV2k>> (Klapa Fortunal: „More“), pristup: 11. lipnja 2021.

<<https://www.youtube.com/watch?v=DZzDe9fI72U>>, pristup: 11. lipnja 2021.

## METHODICAL APPROACH TO JOSIP PUPAČIĆ'S POEM *MORE* IN THE SIXTH GRADE OF ELEMENTARY SCHOOL

### Summary

*Montenegrin-Serbian, Bosnian, Croatian language and literature* is a compulsory elementary school subject in Montenegro and is taught for all nine years of schooling. Reading literary works helps students enrich their emotional worlds, and imagination allows them a higher degree of emotional and intellectual development. Through enriching the image of themselves, of the world around them, students become ready to develop self-criticism, and enriching their language will help them develop the possibilities of expression. Language and literature classes are intended for the adoption of knowledge on other cultures and other languages that should be studied and appreciated. During the classes of the subject *Montenegrin-Serbian, Bosnian, Croatian language and literature* students are taught to respect the cultural heritage of humanity, therefore the programs of this subject in elementary school include titles belonging to the literary creation of authors from the region. However, the curriculum allows the teacher the possibility of amending the plan, and thus this paper will methodically analyze the poem *More* by Croatian writer Josip Pupačić, freely chosen by the teacher in order to study Croatian poetry, culture and customs, with the use of websites for a better acquaintance with the topic.

Keywords:

sea, poet, student, teacher, lyric poem

Ivica Šušić

Prva gimnazija, Split

ivica.susic@skole.hr

## **PUPAČIĆEVE PJESME KAO TRAJNO NADAHNUĆE**

### **Sažetak**

U ovom se radu pokušava dokučiti što je to u poeziji Josipa Pupačića da su njegove pjesme ostale kao trajno nadahnuće novim naraštajima pjesnika koji ga, svjesno ili ne-svjesno, slijede, te kako su njegove pjesme i neobična životna sudbina dale teme drugim umjetnicima: glazbenicima, glumcima, likovnjacima... Autor ovog teksta, kao profesor i književnik, analizira njegove teme i motive, neobičnost pjesničkog izraza i gradnje stiha. Navodi što je njega vezalo za Pupačićevo pjesničko stvaralaštvo i što je on učinio za popularizaciju njegova djela.

#### **Ključne riječi:**

Josip Pupačić, nadahnuće, teme i motivi, pjesnički izraz, Ivica Šušić

### **Značajke Pupačićeve poezije**

Pjesme Josipa Pupačića, jednog od najpoznatijih hrvatskih pjesnika 20. stoljeća, u prvom redu iskrena su ispovijed i duboka proživljenost onoga što iskazuju. To su iskonske teme i motivi: povezanost s podrijetlom i zavičajem, rodnim ognjištem, predcima i potomcima te vraćanje tradiciji kao nepresušnom

izvoru. Radi se o neraskidivoj vezi za trajne vrijednosti baštine uz poklonstvo prema stečevinama i dragim pokojnicima:

*Tako je govorio moj otac meni*

*Tako govoraše mom ocu djed*

*Stoljeća uminulih riječi*

*Poput ptica*

*U mome uhu*

(Josip Pupačić: *Tako je govorio*)

Očita je evokacija uspomena i vezanost za zemlju i krajolik.

*Smišljam oko sebe živu tvrđavu*

*Bez nade u spas*

*Ali da tvrđavu sazdam*

*Ovdje gdje sam se dogodio*

-----

*Nad mojim i tvojim tjemenom*

*Nad mojim Slimenom*

(Josip Pupačić: *Ovdje gdje sam se dogodio*)

Ili u pjesmi *U ovom kamenu*, gdje čisto i nenametljivo zapisa:

*I ostat ću ovdje*

*Ovdje gdje kamen već vječno stoji*

*I ostaje; za vječno.*

Identificira se s pejzažem: jablani, rijeka, klisure, nebo, oblaci, vrbe, kanjoni... On zapravo pjeva sebe kroz prirodu. I danasve s morem, njegovom veličanstvenosti i vječnosti. O fenomenu njegove pjesme *More* toliko je toga već napisano. Autori se čitanaka u svojim analizama i pitanjima za učenike gotovo uvijek ograđuju. I dobro je da je tako. Radi se o trenutku pjesničkog nadahnuća koji je teško razjasniti i analizirati. Koliko je samo pjesama napisano i ispjevano, koliko slika naslikano, o moru. Što je to onda u toj pjesmi da ju je učinilo tako poznatom?

Pupačić se često vraća prošlosti i uspomenama, djetinjstvu koje je samo po sebi poezija i koje samo ispisuje stihove. Njemu ih je samo znački odmjeriti, bez većeg književno-teoretskog pametovanja. Nikola Milićević, njegov prijatelj i kolega kome se često povjeravao, svjedoči: „Naročito se volio mišlju vraćati u rodni kraj, prepričavati različite zgode, običaje, način života, onoga jednostavnog i dosta primitivnog života, kakav je u ono doba bio dolje u našem kraju“ (Milićević 1982, 192).

Svakako je tu i pesimističan osjećaj života, čemu je doprinijela i obiteljska tragedija – gubitak tragično poginule braće, kao i mnoge nepravde koje su mu se događale i koje je teško podnosio. Milićević nadalje piše:

„Potjecao je iz skromne seoske obitelji, u kojoj je bilo, ako se ne varam, sedmero djece, od kojih je on bio najmlađi pa zbog toga nekako i ljubimac starije braće. Iz njegovih pričanja dalo se lako razabrati da su živjeli dosta teško, ali je među njima vladala velika povezanost, sklad i uzajamno potpomaganje... Kazivao mi je kako je u tim teškim

godinama mnogo gladovao, kako je dospio u Slavoniju i tamo se kao dječak morao baviti kojekakvim ubogim poslovima, samo da bi se prehranio“ (Milićević 1982, 192 – 193).

Pjesnika u njemu probudio je i strah od materijalne oskudice, okrutna stvarnost i borba za egzistenciju. Trebalo je upornosti i darovitosti da se iz mnogočlane obitelji, koja je živjela u neimaštini, izdvoji, upiše fakultet i diplomira.

U vrijeme Drugog svjetskog rata kada je došao u Slavoniju (Vrpolje), kod brata Matka, snalazio se na razne načine da bi preživio. Njegov školski kolega, Mate Šimundić, o tim danima svjedoči: „Ne znam tko je prvi otpočeo prodavati putnicima kuhana jaja na željezničkoj postaji u Vrpolju, ali većina nas vlakaša prihvatila se uskoro toga posla i, naravski, prenijeli smo prodavanje jaja u vlak... Bepu je trgovina jajima ostala jedinim sredstvom održavanja života“. <sup>34</sup>

Takve situacije, protkane jadom i boli, rađaju umjetnička djela jer kome bi se drugom mogao izjadati, tko bi ga strpljivije i suosjećajnije od papira saslušao, i tko bi te misli i osjećaje zauvijek sačuvao. Te slike koje su njega pratile pjesmom poslije je upućivao sličnima:

*Zovem te da se vratiš, tebe što napušten sanjaš*

*Svoj izgubljeni glas u ovoj iščezloj zemlji*

*Tebe što se po peronima smradnim ko mokro štene sklanjaš*

*Žvačući okrajke gorkih žilavih zemlji*

(Josip Pupačić: *Zovem te da se vratiš*)

---

<sup>34</sup> Vidi: Zamoda, J. (2001). Zla kob pjesnika mora. *Gloria*, str 337, Zagreb.

Vidljiva je pjesnikova zamišljenost za vlastitim, ali i općim opstankom u ovom čudnom svijetu, egzistencijalna tjeskoba i tamne slutnje, nemir i zapitanost o smislu života, zaokupljenost motivom prolaznosti i smrti:

*Okanili smo se bitaka*

*i riječi nam ne trebaju više radi tuge*

*Njih ćemo upotrijebiti radije da kažemo*

*kako svijet stoji na dnu nas*

(Josip Pupačić: *Kolektivni epitaf*)

Braneci se od tih misli i nemilosrdnog okruženja, u svojim pjesmama vraća se u djetinjstvo i zavičaj. Ostala je veza za folklor i tradicionalno pjesništvo koje je vješto prenosio u moderni pjesnički izraz, pogotovo u vrijeme dodira s „krugovašima“. Iako je i u njegovu poeziju prodrila misaona liričnost i pjesnička filozofija, to nije potisnulo izvorni njegov poticaj na stvaranje, poeziju osjećaja i srca.

Ono što veže umjetnike je i čežnja za prvotnim, čistim osjećajima i vjera u trajne vrijednosti baštine, divljenje prirodi i stopljenost s njom. Nedjeljko Mihanović zapisao je kako je njegov govor „ispovijest začuđena djeteta“ i da u „nostalgičnom poniranju u prošlost i u romantičnom prekapanju po vlastitoj duši Pupačić često osjeti potrebu da se isplače nad svojim uspomenama i nad rano zatrtom vedrinom djetinjstva“ (Mihanović 1982, 239).

*Ne vidjeh tako tužnih sutona.*

*A slutio sam da će doći*

*I da će mi odnijeti djetinjstvo.*

(Josip Pupačić: *Vijesti*)



To je ono prekopavanje po vlastitoj nutrini i mučenje sebe, kao najveći poticaj na umjetničko stvaranje. Ta borba s vlastitim sumnjama i sukobljavanje stvarnosti i mašte s natruhom okultizma i snoviđenja učinila je Josipa Pupačića velikim pjesnikom.

Njegova poezija odolijeva vremenu te i dalje pobuđuje zanimanje, kako čitatelja tako i stvaratelja novih naraštaja. Stihovi su tako neobični da se i nesvjesno uče napamet. Uvijek djeluju novo i živo:

*ja sam umirao, ja sam umirao... Ali me smrt*

*nije mogla sačuvati za sebe.*

(Josip Pupačić: *Ja sam umirao*)

Mnogi su se pjesnici našli u njegovim temama i u njegovu pjesničkom izrazu pa su ga svjesno ili nesvjesno slijedili. Možda najviše u navedenim bolnim iskustvima, što opravdava poznatu tezu Antuna Barca da „velike umjetnosti nema bez jakoga bola“ i da je „povijest umjetnosti samo povijest jednoga jedinstvenoga ljudskoga bola“. Vjerujem da su brojne pjesnike, Pupačićeve sljedbenike, nadahnuli njegove teme i motivi, osobito motiv boli.

Milićević piše kako je Pupačićevo djelo ono

„koje u svojim najboljim ostvarenjima stoji pred nama kao trajan dio naše književne riznice, kao dio nas samih, jer nastade prije svega iz onog što smo bili i što jesmo, iz zemlje i njene predaje, iz čovjeka i njegove patnje, njegove ustrajnosti i vjere“ (Milićević 1982, 214).

Kao takvo, ostaje trajnim nadahnućem novim naraštajima.

Pjesnik kao da je to slutio pa u pjesmi *Moj grob*, posthumno objavljenoj, pjeva:

*Rasut ću sebe u srca mnoga*

*I živjet ću u bezbroj života*

*Jer od sadanjeg mračnoga mene*

*Ostat će samo ljepota.*

### **Gradnja stiha i pjesnički izraz**

Josip Pupačić pripada krugovaškoj generaciji. Jedno je vrijeme i uređivao *Krugove*, taj kulturni časopis (1957./58.) te je, kao i mnogi drugi, eksperimentirao u gradnji stiha želeći ostvariti ideale čiste umjetnosti. Riječi su iz njega provirale prirodno i spontano, misao je nametala izraz, ritam i stih. Pjesme su mu zgusnute i čvrste, u njima se na neki samo njemu svojstven način čudi riječima i igra se njima. Te riječi su pune zanosa i čežnje, ali i životnog iskustva i patnje. Gradio je zanimljiv lirski okvir s izrazitom kompozicijom kojoj se nije moglo ništa pridodati, ali ni uzeti. To je često proizvodilo čvrstu i upečatljivu poentu: „Sve što je gledao oko sebe – stabla, ptice, oblake, vode – sve je to živjelo s njim zajedno, u nekom čudnom prijateljskom zagrljaju“ (Milićević 1982, 196).

Istraživao je tajnu pjesničkog stvaranja kroz slobodu intimnog lirskog izraza, neposrednog i jednostavnog. Tragao je za čistom umjetničkom ljepotom te stvorio neobičnu strukturu pjesničkog jezika odstupajući ponekad od gramatičkih i pravopisnih pravila:

*Kad sam bio tri moja brata i ja*

*kad sam bio*

*četvorica nas.*

(Josip Pupačić: *Tri moja brata*)

Očit je utjecaj A. B. Šimića, osobito u zbirci *Ustoličenje* (1965.) u kojoj nalazimo slobodne stihove, grafički simetrično oblikovane, zgusnut i jezgrovit izraz te odsustvo interpunkcijskih znakova.

Iako je pjesnik u to vrijeme, po uzoru na druge, u pjesme unosio ritmički nemir; izgleda da se nije mogao osloboditi onoga što su u njemu stvorile narodne pjesme jer ga je ta ritmika uvijek pratila i nametala mu se i kada je svjesno stih razbijao.

Iako slobodan, stih je znalački građen, pun ritma s čestim prebacivanjima i opkoračenjima. Tipičan, školski, primjer za to nalazimo u pjesmi *Zaljubljen u ljubav*:

*Volio sam je,  
vodu divljeg jezera,  
dijete u povelju,  
vitku i brzu  
jegulju.*

Ako se i javi rima, ona je u ulozi ritmičnosti, melodioznosti i iznenadnosti. Želio je zadržati onaj prvobitni izvorni doživljaj, iako se zna da je pjesme prepisivao i preuređivao.

Kasnijega, zrelog pjesnika, izgleda da je pri gradnji stiha sputavao profesorski zanat, a i puno drugih tegoba i bolnih iskustava koje mu je život nametnuo, pa prijatelju Nikoli Milićeviću, iz Bordeauxa, 1961., piše: „Pokušao sam večeras napisati jednu pjesmu – poslije dugo, dugo vremena. Možda sam je i napisao, ali nisam zadovoljan. I neću biti zadovoljan dok god ne ostvarim čudo. Čudo bih htio da stvorim, ali nemam riječi“ (Milićević 1986, 206).

Stih je nemiran i grčevit, pun trzaja i pobuna, misli i osjećaja. Nedjeljko Mihanović, koji je uviše navrata pisao o njemu, zapisa i to kako je Pupačić „progovorio ritmom svoga bića“ (Mihanović 1982, 244).

Ima nešto u tom ritmu koji veže pjesničke duše u neko neobično i čudno pobratimstvo, hvata ih u isto poetsko kolo koje nema kraja.

### Josip Pupačić i Nikola Milićević

Nikola Milićević (1922. – 1999.), poznati pjesnik, prevoditelj i književni kritičar, bio je po mnogočemu blizak Josipu Pupačiću. Rodom su iz istog kraja, prolazili su dosta sličnim životnim putem, od splitske klasične gimnazije do studija na Filozofskom fakultetu u Zagrebu na kojemu su poslije radili kao profesori. Nažalost, Josip Pupačić mnogo kraće.

„Tako eto u Pupačićevim zbirkama kao da ostade dio i mog života... možda zbog toga što smo bili iz istog kraja, sa sličnim svijetom u sebi i sličnim navikama... Kako govoriti o tim pjesmama a ne vidjeti da su one potekle iz živog i stvarnog pjesnikova života?

Kako govoriti o njima, a ne vidjeti neprestano njega, onakva kakav je bio među nama, nemiran, prisan, drag, živ, nenametljiv?“ (Milićević 1982, 214).

Nikola mu je bio vjenčani kum, a koliko su bili bliski, vidi se iz Bepovih pisama upućenih njemu gdje mu se u odlučnim trenucima povjeravao i od njega, šest godina starijeg, tražio savjet. Milićević se mrtvome prijatelju odužio esejom *Križ patnje i kamen vjere* (pjesnički put Josipa Pupačića),<sup>35</sup> u kome donosi niz detalja o pjesnikovu životu i djelu koja umnogome pomažu da tu poeziju bolje doživimo, razumijemo i tumačimo. Nitko drugi to ne bi bolje mogao učiniti. Evo kako je u svojoj pjesmi *Ukop* doživio Pupačićev sprovod.<sup>36</sup>

35 Esaj je prvi put objavljen u časopisu *Republika*, 1978.

36 Pjesma je napisana 1971., a objavljena je u zbirci *Prah zemaljski*, Biblioteka suvremenih pisaca 6., Čakavski sabor, Katedra za književnost i kulturu, Split, 1974.

*Iz glasa mrtva mene izviru. Ptice. Ptice.*

(Josip Pupačić)

*Ljudi su plakali,*

*A jedna je ptica pjevala iznad njih*

*na visokom drvu*

*visokim, čistim glasom.*

*Pjevala je nad nijemim ljudima, nad mirom groblja,*

*pjevala je uporno,*

*kao da nema tuge na svijetu*

*kao da nema suza nad ovim grobomu*

*koji sahranjuju pjesnika.*

*Pjevala je nad smrću*

*upornim i čistim glasom,*

*kao da ništa ne prestaje,*

*kao da je posve uvjerena*

*u trajnost svjetlosti i života.*

## Kako sam čitao Josipa Pupačića i kako su njegove pjesme utjecale na moje pjesničko stvaralaštvo

Kada je Josip Pupačić poginuo, išao sam u niže razrede osnovne škole. Naravno, o tome tada ništa nisam znao. Uskoro je ušao u školske programe i čitanke pa sam ga u školi učio kao i sve drugo što sam morao učiti. Ne pamtim da je itko od nastavnika zahtijevao da se te pjesme uče napamet, za razliku od drugih pjesnika, jer ipak one nisu bile pisane vezanim stihom i, naizgled, bilo ih je teže upamtiti. Moj prvi susret (osim u čitankama) s njegovom poezijom bio je kada sam prvi put s radija osjetio ljepotu stihova jedne pjesme koji su se mogli čuti ponedjeljkom uvečer na početku radio emisije *Pomorska večer*. Ja, dječak, rekao sam sebi: „Ovo je dobro!“

Tek poslije sam doznao čiji su to stihovi, a točne podatke tek pišući ovaj rad doznao sam da se emisija *Pomorska večer* emitira na Radio Zagrebu od 1952. Sedamdesetih godina uključuju se naizmjenice i radiopostaje: Dubrovnik, Split, Zadar, Rijeka i Pula. Od tada Radio Pula u jednoj od svojih špica snima i ulomke Pupačićeve pjesme *More*.<sup>37</sup> Stihovi idu ovako:

*I bilo je to rano jutros  
i slušam more dobrojutro veli  
i ono sluša mene ja mu šapćem  
o dobrojutro more kažem tiho  
pa opet tiše ponovim mu pozdrav  
i večeras presretan mu velim  
dobravečer kažem more zlata  
i dobravečer more kaže*

37 Iz arhive Hrvatskoga radija. Urednik je bio Budimir Žižović. Ovi stihovi su se izgovarali na početku emisije, nakon glazbenog uvoda pjesme *Šumi more*, u izvedbi Dubrovačkih poklisara, izvedene prvi put na Splitskom festivalu, 1975.

Djetinjstvo sam proveo na selu u Zagvozdu. Nije ni čudno zašto su mi Pupačićeve pjesme postale bliske. Radi se o dosta sličnim lokalitetima i sličnom načinu života. Kao i njega, život me je bacao po raznim stranama, ali sam se uvijek vraćao tamo, ako ne u stvarnosti, onda zasigurno u svojim pjesmama. Jer djetinjstvo i zavičaj ostaju trajno nadahnuće.

Živio sam u sedmeročlanoj obitelji koja se uzdržavala od samo jedne, skromne očeve plaće, čuvajući stoku i obrađujući ono malo škrte zemlje. Bio je to život pun mašte i snova, igre i radosti. Sjećam se da sam jedva čekao kad će svanuti, kada ću s prijateljima nastaviti prekinutu igru. O mucu i gladi koju su stariji spominjali, pojma nisam imao. Tek mnogo godina poslije o tome sam mogao drugačije suditi. I sve je bilo dobro dok i moji nisu počeli umirati i život polako nadolijevao tugu, sjetu i melankoliju. Osjetio sam, ponajviše kao student, srodnost s njegovim temama i motivima.

Ono što je Pupačić pronalazio u moru, rijeci, kanjonima; ja sam u brdima i kamenu.

Sklon umjetnosti, u prvom redu poeziji i glazbi, već sam kao srednjoškolac počeo kupovati gramofonske ploče, što mi je ostalo kao hobi i strast do dana današnjega. Među njima su bile mnoge s recitacijama i uglazbljenim pjesmama poznatih pjesnika.<sup>38</sup>

Prije nego nas je preplavila digitalnost, presnimavao sam te pjesme s ploča na kasete i to učenicama puštao u onoj prvoj, motivacijskoj fazi sata. U jedno sam siguran – učenici su to pratili s više pozornosti nego sada kad gotovo sve imamo na internetu.

Pogledamo li danas snimke na internetu, lako je uočiti da ima mnogo Pupačićevih pjesama, ponajviše pjesme *More* koju mnogi recitiraju i pjevaju. Možda je jedino Ujevićev *Notturmo* uglazbljeniji. Mnoge su recitacije poznatih glumaca, kao i glazbene izvedbe u različitim stilovima, ponajviše klapskim

---

<sup>38</sup> Jedna od prvih takvih ploča bila je *Sve je neobično ako te volim*, Jugoton, Zagreb, 1976., na kojoj glumac Ratko Buljan govori Pupačićevu pjesmu *Molitva ljubavi*. Na istoj ploči nalazi se i pjesma *Modra elegija* Nikole Miličevića koja će tek mnogo poslije ući u čitanke za prvi razred gimnazija, kao primjer suvremene elegije.

(Trogir, Šufit, Lindo, Fortunal...) na zavidnoj umjetničkoj razini. Nažalost, ponekad i u reklamne svrhe, vrlo neukusno.

Od vrijednijih glazbenih izvedaba trebalo bi istaknuti Pupačićevu pjesmu *Molitva zemlji* koju je uglazbio Goran Sučić, a izvodi je Mješoviti pjevački zbor IV. gimnazije „Marko Marulić“ iz Splita, pod ravnanjem Tomislava Veršića.<sup>39</sup>

Moj najintimniji i najintenzivniji doživljaj Pupačićeve poezije bio je za vrijeme studentskog života. Studirao sam u Zadru (1981. – 1986.). U to vrijeme djelovao je i Studentski književni klub koji je priređivao večeri poezije, gdje bi se često našli i Pupačićevi stihovi. Jedno vrijeme bio sam i predsjednikom toga kluba. Nikada ne ću zaboraviti to vrijeme kada smo poeziju intenzivno doživljavali: čitali je, recitali, pisali, o njoj razgovarali, ali je i živjeli. Uz svesrdnu podršku naših profesora koji su često bili sudionici tih priredaba. U studentskom klubu i studentskom domu u kome sam živio, do kasno u noć razgovarali bismo o poeziji i umjetnosti. Mnogi kolege iz toga vremena danas su ugledni profesori, znanstvenici i književnici.

Poslije kao mladi profesor, radovao sam se predavajući književnost, pogotovo kad bi na red došli suvremeni pjesnici, osobito Josip Pupačić. Za takve sate mi nisu trebale nastavne pripreve. Koliko su Pupačićeve pjesme bile nadahnuće mome pjesničkom stvaralaštvu, to bi svakako bolje mogao uočiti netko drugi. Ovdje mogu zapisati što sam konkretno napravio potaknut Pupaćevim pjesničkim djelom, a i njegovom neobičnom životnom sudbinom.

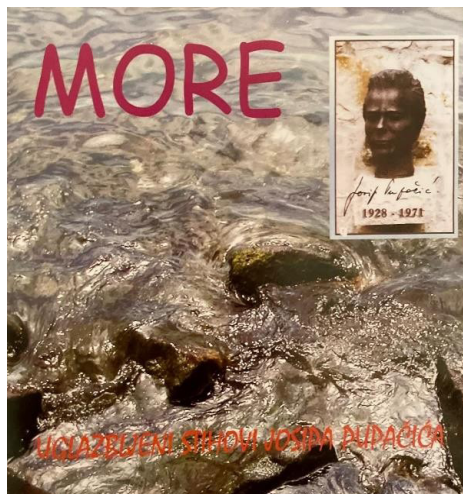
Bio sam presretan kada mi je ponuđeno da za jedan kompilacijski CD, s Pupaćevim pjesmama, snimim recitaciju četiriju pjesama. Odabrao sam one koje su mi bile posebno bliske i drage, a koje prije, koliko mi je poznato, nije snimio nitko drugi. Bile su to pjesme: *Nas sedam braće*, *Nesagrađena kuća*, *Cetina*, *Oporuka*.<sup>40</sup>

39 Ta pjesma na 58. glazbenim svečanostima hrvatske mladeži u Varaždinu 2015. osvojila je 1. mjesto.

40 Nakladnici: Hrvatsko kulturno društvo Napredak Split i Osnovna škola „Josip Pupačić“ Omiš. Urednik: Mladen Vuković. Recitali iz tonske arhive HR Radio Split, 2006.



|                                                                                            |      |
|--------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| 1. MORE - ZLATKO CRNKOVIĆ                                                                  | 1:05 |
| 2. MORE ZLATO - LADA KOS<br>(Ivica Stamač - Josip Pupačić - Nikica Kalogjera)              | 3:56 |
| 3. TRI MOJA BRATA - ANTE ČEDO MARTINIĆ                                                     | 1:16 |
| 4. ZALJUBLJEN U LJUBAV - NEVEN<br>(Neven Dužević - Josip Pupačić, snimljeno uživo)         | 4:21 |
| 5. NASAGRAĐENA KUĆA - IVICA ŠUŠIĆ                                                          | 1:33 |
| 6. MORE - KREŠO I KLAPALINBO<br>(Krešimir Magdić - Josip Pupačić)                          | 2:51 |
| 7. MOLITVA LJUBAVI - RATKO BULJAN                                                          | 1:05 |
| 8. CESTA - NEVEN (Neven Dužević - Josip Pupačić)                                           | 4:12 |
| 9. ZALJUBLJEN U LJUBAV - ZLATKO CRNKOVIĆ                                                   | 2:14 |
| 10. MORE - Klapa FORTUNAL (Ivo Brkić - Josip Pupačić)                                      | 2:51 |
| 11. JASAM UMIRAO - ANTE ŠUČUR                                                              | 1:23 |
| 12. MORE - DARKO MATIČEVIĆ<br>(Darko Matičević - Josip Pupačić)                            | 4:16 |
| 13. NESAGRAĐENA KUĆA - IVICA ŠUŠIĆ                                                         | 2:32 |
| 14. ZOVEM TE DA SE VRATIŠ - BOŽIDAR ALIĆ<br>(Marija Radić - Josip Pupačić - Stjepko Zubak) | 3:51 |
| 15. MOJ KRIŽ SVEJEDNO GORI - ZLATKO CRNKOVIĆ                                               | 3:44 |
| 16. MORE IJA - NEVEN (Neven Dužević - Josip Pupačić)                                       | 5:03 |
| 17. CETINA - IVICA ŠUŠIĆ                                                                   | 1:04 |
| 18. JA VUČEM ČEMER MAGLE... - ZLATKO VITEZ                                                 | 1:10 |
| 19. DJEVOJKO DRAGA - NEVEN (Neven Dužević - Josip Pupačić)                                 | 4:36 |
| 20. OPORUKA - IVICA ŠUŠIĆ                                                                  | 1:29 |
| 21. PJESMA - JADRANKO ČRNKO<br>(Jadranko Črnko - Josip Pupačić)                            | 2:12 |
| 22. MOJ BOG - MOJ GROB - ILIJAZOVKO                                                        | 2:33 |



Slika 1. Unutarnja strana CD-a MORE  
HKD Napredak Split i  
Osnovna škola Josip Pupačić Omiš, Split,  
2006.

Slika 2. Prednja strana CD-a s  
popisom pjesama i izvođača  
(uglazbljeni stihovi Josipa Pupačića)

Na drugom, vlastitom CD-u, antologiji hrvatskog pjesništva od Petra Preradovića do Ivana Slamniga, uvrstio sam i tri pjesme Josipa Pupačića: *Tri moja brata*, *Nesagrađena kuća*, *Zovem te da se vratiš*.<sup>41</sup>

Album je objavljen uz potporu Splitsko-dalmatinske županije, a namijenjen je u obrazovne svrhe. Svaku pjesmu prati i prigodna glazbeno-instrumentalna podloga.

41 Šušić, I., *Pjesnici hrvatski* (odabrao i pjesme govori autor). Snimljeno na HR Radio Split. Tonska obrada: Dino Tomaš, Naklada Protuder, 2013.



Slika 3. Prednja strana CD-a: Ivica Šušić, *Pjesnici hrvatski*, Naklada Protuđer, Split, 2013.

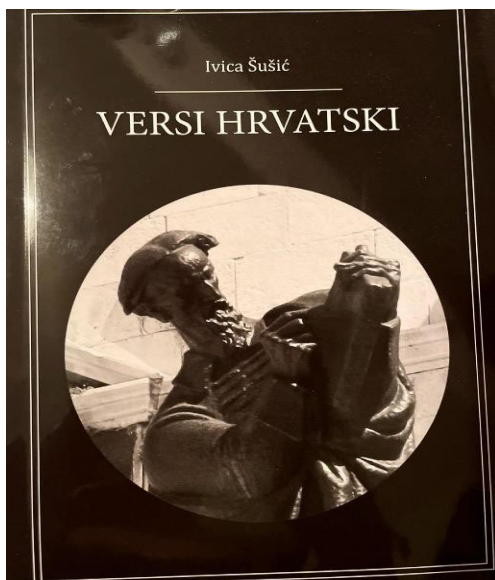
|                                           |              |
|-------------------------------------------|--------------|
| <b>DRAGUTIN TADIJANOVIĆ</b>               |              |
| 23. Bacam srce pod tuda stopala .....     | 2:10         |
| 24. Djevojčica i ja .....                 | 1:00         |
| 25. Majci mojoj .....                     | 1:28         |
| 26. Večer nad gradom .....                | 2:49         |
| <b>DOBRIŠA CESARIĆ</b>                    |              |
| 27. Jedne noći .....                      | 0:57         |
| 28. Povratak .....                        | 3:09         |
| 29. U ponoćnom restoranu .....            | 1:06         |
| 30. Pjesma o kurtizani .....              | 1:42         |
| <b>MAK DIZDAR</b>                         |              |
| 31. Zapis o zemlji .....                  | 0:51         |
| 32. Modra rijeka .....                    | 1:31         |
| 33. Zapis o štitu .....                   | 0:20         |
| <b>VESNA PARUN</b>                        |              |
| 34. Ti koja imaš nevinije ruke .....      | 3:34         |
| 35. Dom na cesti .....                    | 1:16         |
| <b>NIKOLA MILIČEVIĆ</b>                   |              |
| 36. Madrigal .....                        | 1:46         |
| 37. Elegija za moje mrtve ( izbor ) ..... | 4:52         |
| <b>JOSIP PUPAČIĆ</b>                      |              |
| 38. Tri moja brata .....                  | 1:14         |
| 39. Nesagrađena kuća .....                | 2:17         |
| 40. Zovem te da se vratiš .....           | 1:26         |
| <b>SLAVKO MIHALIĆ</b>                     |              |
| 41. Približavanje oluje .....             | 1:56         |
| 42. Majstore, ugasi svijeću .....         | 1:18         |
| <b>IVAN SLAMNIG</b>                       |              |
| 43. Promatranje sjene .....               | 0:34         |
| 44. Djetetu sam došo nekad .....          | 0:38         |
| <b>UKUPNO TRAJANJE</b> .....              | <b>73:02</b> |

Slika 4. Druga unutarnja strana CD-a

U knjizi *Versi hrvatski*<sup>42</sup> objavljeno je pedesetak mojih pjesama posvećenih hrvatskim pjesnicima od Marka Marulića do Željka Sabola. U knjizi se na lijevoj stranici nalazi prigodna bilješka o pjesniku, a na desnoj je moja pjesma. Radi se o onim pjesnicima i pjesmama koji suna mene ostavili osobit dojam i postali mi nadahnućem. Bile su objavljene u raznim novinama i časopisima, još od studentskih dana, i tako su skupljene u ovu knjigu. U predgovoru sam zapisao:

„U njima sam pazio na formu i stih te na druge pojedinosti tipične za pojedinog pjesnika... Tematska je veza još očitija. Pjesme pjevaju o mojim preokupacijama, onima kojima se na osobit način vežem za svoje pjesničke uzore. Oni progovaraju kroz mene, a ja kroz njih“.

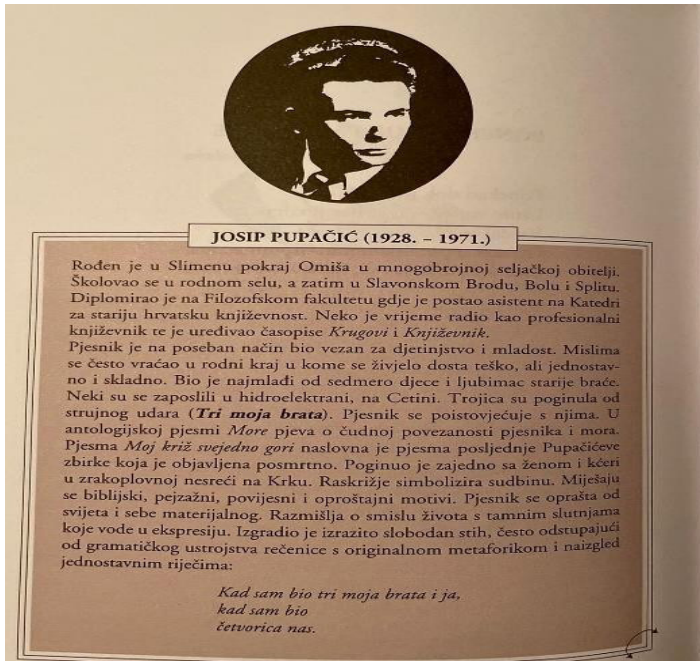
Josipu Pupačiću posvećena je pjesma *Ja nisam imao brata*.



Slika 5. Naslovnica knjige: Ivica Šušić, *Versi hrvatski*, Alfa, Zagreb, 2014.

---

42 Šušić, I. (2014). *Versi hrvatski*. Zagreb: Alfa.

Slika 6. Autorov zapis o Josipu Pupačiću u knjizi *Versi hrvatski*

## JA NISAM IMAO BRATA

*Josipu Pupačiću*

Noć ulazi u kamenu kuću  
i čuje se plač. Iz starih zidina. Iz kamena  
tvrdog kao san. Trzaju se i lome obješene ruke.  
Ja nemam brata.

Htio sam približiti brda i sjeći jasenje,  
brati kupine i oskoruše.

Htio sam da naš glas nadglasa jeku nakovnja  
dok se u blagdanski suton  
pjevujući kući vraćamo.

U grlu mi se rane otvorile.

Gori petrolejka u našem čađavu domu  
i majka nas s guvna doziva.  
Čuje se topot kopita pod starom murvom  
niz kaldrmu.

Htio sam da iz naših ruku sijeva mjesečina,  
Da treperi lišće u starim krošnjama.

Predci valjaju kamenje po ledini  
i ovce se u tor vraćaju.  
Na bačvu se obruč nabija.

Kamenje nam na rukama i ramenima.  
Kamenje u utrobi.

Koga će nakon moga sprovoda  
u kamenu kuću pozvati?  
Poslije će se iz ograde,  
koja bi mome bratu pripadala,  
dušmanski smijati.

Ja nisam imao brata.

97

Slika 7. Pjesma Ivice Šušića posvećena Josipu Pupačiću u knjizi *Versi hrvatski*

## Zaključak

Iz navedenog se vidi da poezija Josipa Pupačića živi, da se čita i recitira. Tome je svakako doprinio i školski program koji ga je gotovo odmah poslije tragične smrti uvrstio u čitanke, osnovnoškolske i srednjoškolske, tako da postoje i oni koji nisu završili fakultete, a znaju za njegove antologijske pjesme: *More, Tri moja brata, Moj križ svejedno gori...* Mnogi znaju bar poneki stih napamet.

Lako je uočiti da postoje mnogi sljedbenici Pupačićeva pjesničkog djela i da je prepoznatljiv njegov utjecaj na kasnije pjesnike do dana današnjega. Nadahnuće iz tih pjesama vidljivo je tematski i strukturalno, odnosno po temama i motivima te gradnji stiha. Za očekivati je da će tako biti i ubuduće. Očito je da u toj poeziji ima nečega što je neiscrpno i sjevremensko, nešto što potiče na vlastito stvaranje.

Stoga bi se moglo zaključiti da pjesme Josipa Pupačića ostaju kao trajno nadahnuće, kako pjesnicima tako i glazbenicima, a i ostalim umjetnicima. Treba ih čitati i proučavati kako bi se pokazala njihova originalnost i izvrsnost, u okvirima nacionalne, ali i europske te svjetske književnosti.

## Literatura

Matijašević, A. (1998). Predgovor. U *Uspravan hod, Biseri hrvatske književnosti*, četvrto kolo, svezak 24. Zagreb: Mozaik knjiga.

Mihanović, N. (1982). Predgovor izabranim djelima Nikole Milićevića i Josipa Pupačića. U *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knjiga 156. Zagreb: NZMH.

Milićević, N. (1982). Križ patnje i kamen vjere. „Republika“, 1978. U *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knjiga 156. Zagreb: NZMH.

Novaković, A. (1997). Predgovor. U *Izabrane pjesme*. Školska knjižnica, knjiga trideseta, Zagreb: Erasmus naklada.

Pupačić, J. (2021). Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Šarac, D. (2001). Loza našeg Bepice zatrti se ne može. „Jutarnji list“, Zagreb, 19. rujna 2020.

Zamoda, J. (2001). Zla kob pjesnika mora. „Gloria“, str. 337.



## PUPAČIĆ'S POEMS AS A LASTING INSPIRATION

### Summary

In this paper, the author attempts to understand what it is about Josip Pupačić's poetry that makes his poems a lasting inspiration to new generations of poets who, consciously or unconsciously, follow him. How his poems and unusual life destiny have given themes to other artists: musicians, actors, visual artists... The author of this text, as a teacher and a writer, analyses Pupačić's themes and motives, the peculiarity of his poetic expression and the construction of verse. The author states how he is related to Pupačić's poetic creation and what he did to popularize the poet's work.

**Keywords:**

Josip Pupačić, inspiration, themes and motifs, poetic expression, Ivica Šušić



Spomenik Josipu Pupačiču<sup>43</sup>

---

43 Fotografiju napravila i ustupila profesorica Suzana Piacun.



Mijo Pupačić

mijo.pupacic@gmail.com

## PUPAČIĆI OD ISKONA DO DANAS

### **Pupačići – kao dio poljičkog plemstva zvanog didići**

#### **Sažetak**

U radu se donosi povijesni prikaz obitelji Pupačić, preciznije rečeno obiteljskoga stabla iz kojega je i ponikao Josip Pupačić. U kontekstu postavljenog, autor rada je, pozivajući se na različite izvore, prikazao Pupačiće kao pripadnike poljičkog plemstva zvanog didići koji su se stalno naselili na svojoj nasljednoj i neotuđivoj zemlji – plemenštini čije se plemensko zemljište nazivalo didovina. Doprinos u radu se ogleda i u osobnim zapisima etimoloških predaja.

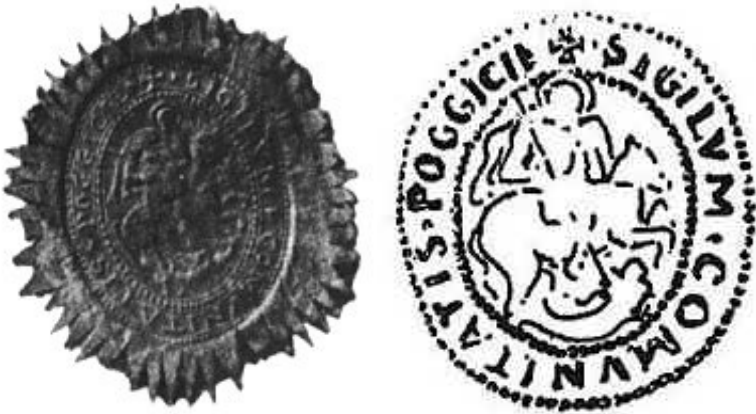
#### **Ključne riječi:**

didići, Kostanje, obiteljsko stablo, Pupačići, Slime

Predaja govori da su se 949. godine, doselivši se iz Bosne nakon ubojstva hrvatskog kneza ili kralja Miroslava, naselili u Poljicima u Zvečanju i Ostrvici hrvatski **didići** – osnivatelji Župe poljičke, koji nastaniše tada nenaseljeno područje uglavnom Doca Donjeg, Doca Gornjeg, Sitnoga, Dubrave, Gata, Čišle, Zvečanja i Kostanja. Didići su bili potomci hrvatskih selidbenih plemena.

Kao poljički plemići, stalno su se naselili na svojoj nasljednoj i neotuđivoj zemlji – plemenštini čije se plemensko zemljište nazivalo didovina.

Poljičko plemstvo bilo je podijeljeno na obitelji ugarske gospode zvane „vlastela“ i obitelji starosjedilačke gospode zvane „didići“.



Slika 1. Veliki i mali pečat Poljičke republike

U listu „Poljica“ koji izdaje poljički dekanat, u broju 12 iz 1987. godine, povjesničar Marko Mišerda pod naslovom *Tragovima poljičke prošlosti*, između ostalog, navodi preslike i prijevode rukopisa dokumenata (popisi poljičkih obitelji) koji se po njemu nominalno navezuju na poznati boravak Bele IV. u Dalmaciji 1241., a zapravo očituju mnogo kasnije stanje, odnosno povezanost s poznatim popisima iz 1778. i 1779. godine.

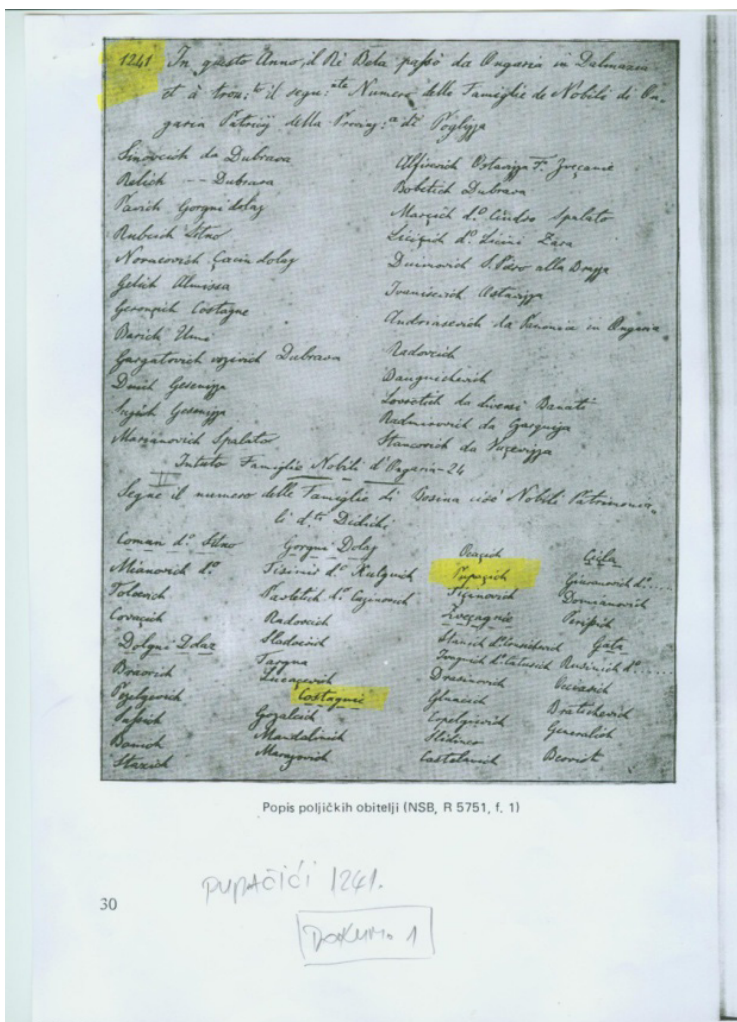
Iz prijevoda rukopisa u nastavku izdvajam samo ono što je povezano s Kostanjem i kostanskim obiteljima.

„Godine 1241., kralj Bela IV (sin Andrije II), priđe iz Ugarske u Dalmaciju i u provinciji poljičkoj nađe obitelji ugarske gospode, vlastele ...“

1. Popis vlastelinskih obitelji (ugarska gospoda)  
Obitelj *Jerončić* vodi se u Kostanju, dok za *Radovčiče* koji su na popisu nije naznačeno mjesto u kojem bivaju.

## 2. Popis didićkih obitelji (starosjedilačka gospoda)

U popisu didićkih obitelji u katunu Kostonje popisane su sljedeće obitelji: *Gojsalić, Mandalinić, Marasović, Okačić, Pupačić i Tičinović*. Preslik izvornog dokumenata (slika 2) navedenog popisa iz lista „Poljica“ 12/87, (NSB, R 5751, f. 1):



Slika 2. Popis poljičkih obitelji DIDIĆA, str. 1.

## **Tragom svojih korijena – obiteljske usmene predaje**

Još dok sam bio dijete, zanimanje za obiteljsko stablo i korijene prezimena Pupačić u mene su utkali roditelji, djed i baka, a ponajviše pok. stric Mijo (1928. – 1986.) koji je živio u Zagrebu, a ljetne praznike sa svojom obitelji provodio s nama u Kostanju. Gotovo svakim njegovim dolaskom čuo bih obiteljsku rodoslovnu priču o našem prezimenu, Pupačićima na Slimenu, te kako su naši današnji susjedi i rođaci Jurjevići i Perići također nekada živjeli u zajedničkoj obitelji Pupačić. O tome postoji usmena predaja koja se prenosi iz generacije u generaciju:

„U vrijeme kad su Turci odvodili mušku djecu za janjičare, jedna Pupačića baka obukla svog unuka jedinca u žensku haljinu i tako ga spasila od otmice. Taj se unuk poslije oženio i dobio tri sina po imenu Mate, Jure i Pere, po kojima su nadimke, a kasnije i prezimena dobili od Mate – Matešani, od Jure – Jurjevići i od Pere – Perići. Matešani ostaju na izvornom prezimenu Pupačić, a nadimkom Matešani i dan danas“.

Također, govoreći o Pupačićima koji su danas nastanjeni na Slimenu, postoji još jedna usmena predaja koja je mene osobno zaintrigirala poglavito nakon nesretne pogibelji obitelji pjesnika Josipa-Bepa Pupačića i tumačenja mojih starijih kako smo mi rođaci te da su pjesnikovi preci iz naše obitelji odselili na Slime, a nije mi nitko znao odgovoriti na pitanje tko je i kada otišao, već sam o tome slušao usmenu predaju koja glasi:

„Pupačići iz Kostanja imali su u obitelji župnika po imenu don Luka koji je bio na svećeničkoj službi u Slimenu te je za svoga slugu imao sinovca koji se zaljubio i potom oženio, navodno dotaricom, te ostao živjeti na Slimenu, na imanju ženinom. Od njihova potomstva sin po imenu Jerko (Jeronim) vraća se ponovno u Kostanje, također, oženivši se Kostanjkom i ostade živjeti u Kostanju“.

Ove dvije predaje o korijenima Pupačića koje sam čuo od svojih predaka vrlo rado i ponosno sam prenosio i u kontaktima s „rođacima“ iz Slimena.

## **Put u istraživanje obiteljskog stabla – prvi susret Pupačića 28. srpnja 2001.**

Za jednog druženja u Slimenu dana 24. lipnja 2000. godine, kad se slavio dan njihova župnog patrona sv. Ivana u konobi rođaka Vicka Pupačića, gdje sam upoznao još jednog „rođaka“ prof. Marinka Pupačića i nakon po tko zna koji put razmijenjenih „usmenih predaja“ i dokazivanja tko je od kuda stigao, rodila se ideja da se okupimo svi živući Pupačići iz Slimena i Kostanja i kroz takav susret pokušamo odgonetnuti podrijetlo i korijene loze Pupačića.

Tako i bijaše, već nakon nekoliko dana došli smo do popisa svih osoba koje nose prezime Pupačić i adresa boravka izvađenih iz registra hrvatskih državljana. Na taj dan smo ustanovili da postoje ukupno 162 osobe koje nose naše prezime. Nakon dešifriranja (tko koga osobno poznaje) ustanovili smo da ne postoji više nitko tko nosi ovo prezime, a da nije vezan za Pupačiće iz Slimena ili iz Kostanja ili da nam nije poznat. Nakon toga, tijekom studenog 2000. godine, poslali smo svima s popisa dopisnicu u kojoj smo, čestitajući nadolazeći Božić i Novu godinu, postavili i pitanje: „Biste li se odazvali 1. susretu Pupačića koji bi bio priređen u srpnju 2001. godine?“ te je samo trebalo zaokružiti odgovor „DA“ ili „NE“ i već markiranu dopisnicu ubaciti u poštanski sandučić. Nije trebalo dugo čekati na potvrdne odgovore i oduševljenje ostalih Pupačića na samu ideju o zajedničkom druženju.

Dakle, više nije bilo mjesta za uzmak, već početi pripremati najavljeni susret. Tako smo zakazali da će se susret održati 28. srpnja 2001. godine i s planom i programom druženja ponovno odaslali na već poznate adrese.

Prvom susretu koji je upriličen u Slimenu odazvalo se 138 Pupačića. U poslijepodnevnom satima održala se sv. misa za sve preminule Pupačiće te smo položili vijenac i cvijeće na grob pjesnikove obitelji. Uslijedio je obilazak zaseoka Pupačići (Matešani) u Slimenu, tj. rodne kuće i muzeja pjesnika Josipa Pupačića, a nakon toga nastavili smo druženje u konobi Tadići uz bogati jelovnik i glazbu uživo.

A ja sam za tu prigodu odlučio svima ispričati priču o obitelji i našim korijenima pa sam se za pomoć javio dr. sc. don Slavku Kovačiću, ravnatelju Nadbiskupskog arhiva u Splitu, kojemu sam ispričao sve ovo do sada izrečeno

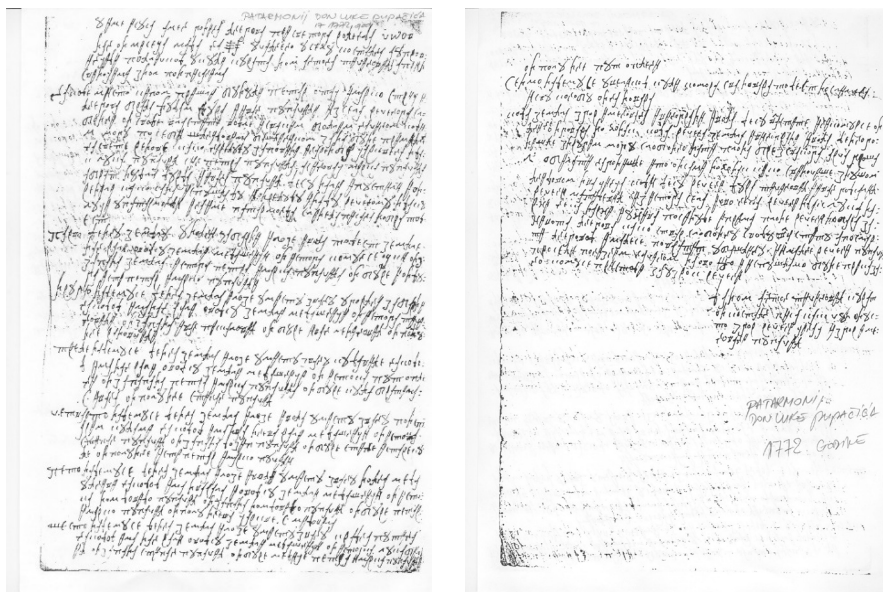
te ga zamolio za pomoć, a poglavito za neki podatak o don Luki koji je spomenut u usmenoj predaji o Pupačićima iz Slimena.

I don Slavko odmah reagira i donosi mi don Lukin Patrimonij pisan na glagoljici-bosančici i svesrdno mi ga prevede. Također, don Slavko mi reče da svećenici nisu popisivani s ostalim pučanstvom, već se o njima vodila posebna evidencija te mi dade i još nekoliko podataka o don Luki:

Don Luka Pupačić, sin Petrov

- Župnik na Slimenu 1790. – 1800. godine. Nakon njega župnik don Tadić.
- Župnik u Kostanju, 1801. – 1806. godine. Zamjenjuje don Miju Pupačića.
- Umro 1806. godine.

U nastavku donosim preslik i prijevod Patrimonija sačinjenog pri don Lukinu zaređenju za svećenika 19. svibnja 1772.



Slika 3. Preslik Patrimonija don Luke Pupačića iz 1772.

*U ime Isusa Amen*

*Godina njegova prisvetoga rođenja 1772 dan od miseca maja na 19 učinjeno u selu Kostanja*

*a u provinciji poljičkoj u kući kurata dom Antona Tičinovića a prid svidocima zdol podpisanima*

*Na koje misto kipun prišli budući Petar otac i Marko stric i njegova braća Dujam Jura i Ivan Pupačići iz sela rečenoga slobodni od svoje vlastite volje i svakin boljim načinom kojim mogu po sebi šnjijovima baščinikom za da bude primljen na svete redove kako naređuju zapovidi i naredba carkvena djak Luka Pupačić sin Petra Pupačića a sinovac Marka Pupačića a brat Dujma Jurja i Ivana Pupačić jesu dali i pustili i odredili kako sada ispušćaju i određuju i daju rečenomu djaku Luki u patrimonij i na ime patrimonija slideća pisana dobra tj.*

*Parvo Jednu zemlju u Donji zabrdi i loze i voća tj. zemlje dan rali Ovoj su zemlji mejašnici od istoka komun seocki od zapada istoga Petra i Marka Pupačića od bure i od juga isti Petar i Marko Pupačići*

*Drugo Daje mu se jedna zemlja i loze u mistu zvanom Gornji zabrdi na kojoj ima dan rali Ovoj su zemlji mejašnici od istoka Tičinovići od zapada Ivan Piskalović od bure Ivan Ledinović od poludne Radovčići*

*Treće Daje mu se jedna zemlja i loze u mistu zvanom Kujaviće na kojoj ima dan rali*

*Ovoj su zemlji mejašnici od istoka put općeni od zapada Petra i Marka Pupačića od bure kuća bratima sv. Ivana od poludne Stipana Pupačića*

*Četvarto Daje mu se jedna zemlja i loze i voda u mistu zvanom pod Starin kućam na kojoj ima dva dneva rali Mejašnici od istoka Stipan Pupačić od zapada Jozip Pupačić od bure stine i stare kuće od poludne isti Petar i Marko Pupačići*

*Peto Daje mu se jedna zemlja i loze i voća u mistu zvanom Donja meja u njivi na kojoj ima dva rala i ovoj su zemlji mejašnici od istoka don Mijovijo*



*Pupačić od zapada don Mijovijo Pupačić od bure Petar i Marko Pupačić od poludneva carkve s. Mijovila*

*Šesto Daje mu se jedna zemlja i loze u mistu zvanu Krajna putina na kojoj ima dan rali*

*Ovoj su zemlji mejašnici od istoka Luka Bilić od zapada Stipan Pupačić od bure mejice Petra i Marka Pupačića od poludne put općeni*

*Sedmo Daje mu se u velikoj kući komora sva do vara tj do slimena i svu konobu od dna do vara*

*Koja zemlja zgor imenovana i vinogradi i voća jesu vlastite i nikomur se od nji ne odgovara dohodak Koja rečena zemlja i vinogradi i voća jedno godišće za drugin mogu slobodno dati ploda brez svakoga arča groša trideset obilati na godičće i to od sami dohodak kako svidočiše zdušom njihovon dva cinca, koji jesu rečeni Jura Tičinović i Ivan Gojsalić rečeni Matijević iz istoga sela*

*I ovo neka rečeni djak Luka drži i uživa posiduje i prima plode rečeni dobara za života njegova kako stvar slobodnu svoju vlastitu a po smarti njegovoj imade se povratit u bašćinu i imanje rečeni Pupačić proseći poniznim načinom da ovo što ispušćamo bude prikazano komu se pristoji za uzrok rečeni*

*Ja dom Anton Tičinović kurat od Kostanj*

*pisa kako čuh od usta zgor rečeni cinac i*

*zgor imenovani Pupačić*

Nakon ovoga podatka, nitko sretniji od mene, odlazim iz arhiva misleći da je to dovoljno za prezentirati rodbini, jer sam pronašao podatke o don Luki iz usmene predaje. Upravo taj dokument bio je okidač koji je u meni probudio želju za daljim istraživanjem.



Tako sam već sljedećeg jutra nazvao don Slavka koji mi dopušta uvid u stare matice rođenih, vjenčanih i umrlih za župe Kostanje i Slime te mi je bio pri ruci kod prijevoda s bosančice-glagoljice i talijanskog i odgovarao na nejasnoće s kojima bih se sretao. Dok sam ja prebirao matice, don Slavko je iz arhive izvlačio sve što bi mi moglo pomoći u sastavljanju obiteljskog stabla pa mi predoči najstariji popis kostanjskih obitelji iz 1725. godine (slika 4), koji je također pisan na glagoljici-bosančici i istog mi je pomogao prevesti.

U Nadbiskupskom arhivu proveo sam sljedećih mjesec dana, a nakon toga istražio i sve matice novijeg datuma koje se nalaze u župskim uredima Kostanja i Slimena.

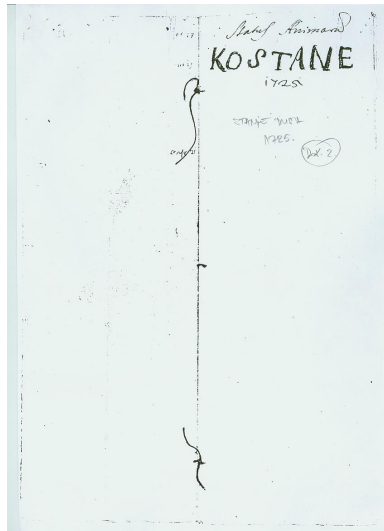
I tako je počelo slaganje mozaika obiteljskog stabla i odgovora na obje već iznesene usmene predaje. Sama spoznaja da nitko drugi ne nosi prezime Pupačić, a da nije vezan za kostanjske ili slimenske korijene kudikamo mi je olakšala pri sastavljanju obiteljskog stabla koje sam i napravio za Pupačiće na Slimenu i Kostanju, te Jurjeviće i Periće koji su proistekli iz naše obitelji.

Stoga u nastavku donosim i preslike raznih dokumenata koji nedvojbeno daju odgovore na pitanja s početka priče o Pupačićima.

### **Pupačići kroz arhivsku građu**

Najstariji sačuvani popis kostanjskih obitelji jest knjiga *Stanje duša župe Kostanje iz 1725.* pohranjena u Nadbiskupskom arhivu u Splitu, u kojem je popisano šest obitelji Pupačića (od broja 60 do 66) koje ukupno broje 42 člana obitelji (slika 6), a u kojem nema obitelji s prezimenom Perić, Jurjević i Matešan. Također, uvidom u popis obitelji župe Slime iz 1799. godine, nema nitko upisan s prezimenom Pupačić.

Slijedi prijepis izvornika, tj. popisa kostanjskih obitelji iz 1725. godine, uz napomenu da u izvornom dokumentu za svako navedeno kućanstvo postoji i popis članova obitelji te njihova dob u vrijeme popisa, a za potrebe ovog istraživanja popisane su samo „glave“ kuće (slika 5). Izvorni popis pisan je bosančicom.

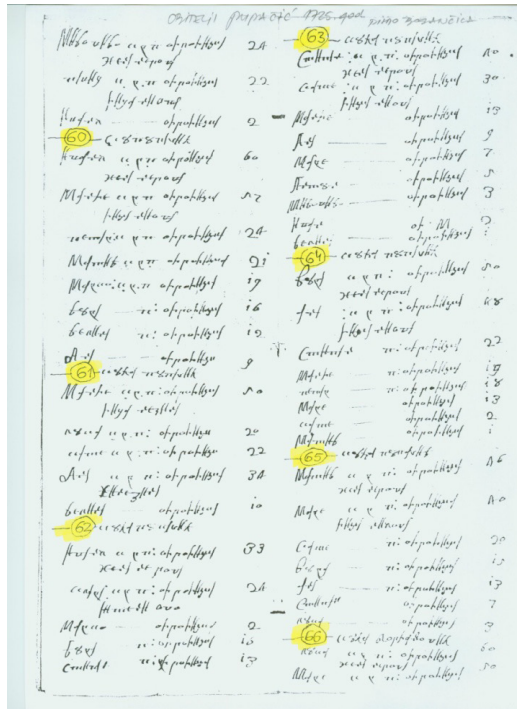


Slika 4. Korice knjige *Stanje duša župe Kostanje* iz 1725.

**KOSTANJE, 1725. GODINE**  
POPIS KUĆA S OSOBOM NA CELU KUĆE  
Podaci iz Nadbiskupskog arhiva u Splitu.  
Napomena: U izdanim dokumentu za svako navedeno kućanstvo postoji i popis članova obitelji s njihovim godinama starosti u vrijeme popisa.

|                             |                               |
|-----------------------------|-------------------------------|
| 1 kuća MARASOVIĆ MARKO      | 41 kuća MANDALINIĆ MILOVUJO   |
| 2 kuća MARASOVIĆ STIPAN     | 42 kuća GOJSALIĆ MATU         |
| 3 kuća MARASOVIĆ LUKA       | 43 kuća GOJSALIĆ MATU         |
| 4 kuća MARASOVIĆ PAVA       | 44 kuća GOJSALIĆ MILOVUJO     |
| 5 kuća MARASOVIĆ IVAN       | 45 kuća GOJSALIĆ MATU         |
| 6 kuća MARASOVIĆ MARKO      | 46 kuća VLADANOVIĆ IVAN       |
| 7 kuća PRISAL OVIĆ MILOVUJO | 47 kuća VLADANOVIĆ MARKO      |
| 8 kuća MATIJEVIĆ IVAN       | 48 kuća VLADANOVIĆ ANTON      |
| 9 kuća MATIJEVIĆ MARKO      | 49 kuća VLADANOVIĆ GIGOUR     |
| 10 kuća MATIJEVIĆ IVAN      | 50 kuća BIAŠIĆ MILOVUJO       |
| 11 kuća MATIJEVIĆ PAVA      | 51 kuća BIAŠIĆ PAVA           |
| 12 kuća GOJSALIĆ MARKA      | 52 kuća SLADOVIĆ MATU         |
| 13 kuća GOJSALIĆ STIPAN     | 53 kuća SLADOVIĆ MILOVUJO     |
| 14 kuća GOJSALIĆ JAKOV      | 54 kuća SLADOVIĆ IVAN         |
| 15 kuća GOJSALIĆ GIGOUR     | 55 kuća JURICEVIĆ MANDE       |
| 16 kuća GOJSALIĆ MILOVUJO   | 56 kuća SIMUNOVIĆ IVAN        |
| 17 kuća GOJSALIĆ MARKO      | 57 kuća SIMUNOVIĆ PAVA        |
| 18 kuća GOJSALIĆ MARKO      | 58 kuća SAROLIĆ ANTON         |
| 19 kuća BOŠKANOVIĆ MATU     | 59 kuća SAROLIĆ STIPAN        |
| 20 kuća BOŠKANOVIĆ PAVA     | 60 kuća PUPACIĆ IVAN          |
| 21 kuća GOJSALIĆ MILOVUJO   | 61 kuća PUPACIĆ MANDE         |
| 22 kuća BLIZNACEVIĆ MARKO   | 62 kuća PUPACIĆ IVAN          |
| 23 kuća MARINOVIĆ JURA      | 63 kuća PUPACIĆ STIPAN        |
| 24 kuća MARINOVIĆ MILOVUJO  | 64 kuća PUPACIĆ JURA          |
| 25 kuća RADOVIĆ IVAN        | 65 kuća PUPACIĆ MATU          |
| 26 kuća RADOVIĆ STIPAN      | 66 kuća BOGDANOVIĆ LUKA       |
| 27 kuća RADOVIĆ MARE        | 67 kuća MANDALINIĆ KATE       |
| 28 kuća RADOVIĆ MARKO       | 68 kuća MANDALINIĆ MATU       |
| 29 kuća RADOVIĆ JURA        | 69 kuća MANDALINIĆ MILOVUJO   |
| 30 kuća RADOVIĆ STIPAN      | 70 kuća MANDALINIĆ MILOVUJO   |
| 31 kuća RADOVIĆ MARKO       | 71 kuća MANDALINIĆ TADUJA     |
| 32 kuća RADOVIĆ MATU        | 72 kuća JERONČIĆ JURA         |
| 33 kuća RADOVIĆ JURA        | 73 kuća SLADOVIĆ MARKO        |
| 34 kuća RADOVIĆ ANA         | 74 kuća SLADOVIĆ STIPAN       |
| 35 kuća BARTULIĆ ANTON      | 75 kuća SLADOVIĆ MILOVUJO     |
| 36 kuća TIČINOVIĆ STIPAN    | 76 kuća SLADOVIĆ ANTON        |
| 37 kuća TIČINOVIĆ ANTON     | 77 kuća SLADOVIĆ KATE         |
| 38 kuća TIČINOVIĆ ANTON     | Zaključno s rednim brojem 77. |
| 39 kuća LOVRIĆ GIGOUR       |                               |
| 40 kuća JERONČIĆ IVAN       |                               |

Slika 5. Prijepis nositelja kostanjskih obitelji iz popisa 1725.



Slika 6. Šest obitelji Pupačić na popisu iz 1725. (od broja 60 do 65)

Prijevod i prijepis šest obitelji Pupačić iz izvornog popisa 1725. godine (slika 6):

(60) Kuća prva: - PUPAČIĆ IVAN, 60 godina (r. 1665.)

- PUPAČIĆ MANDE, ž. IVANA, 57 godina (r. 1668.)
- PETAR, 24 godine (r. 1701.) (otac don Luke?)
- MATEJ, 21 godina (r. 1704.)
- MARKO, 19 godina (r. 1706.) (stric don Luke?)
- JURA, 16 godina (r. 1709.)

- JELINA, 12 godina (r. 1713.)
- ANA, 9 godina (r. 1716.)

(61) Kuća druga: - PUPAČIĆ MANDE, 50 godina (r. 1675.)

- LUKA, 20 godina (r. 1705.)
- KATE, 22 godine (r. 1703.)
- ANA, 34 godine (r. 1691.)
- JELINA, 10 godina (r. 1715.)

(62) Kuća treća: - PUPAČIĆ IVAN, 33 godine (r. 1692.)

- PUPAČIĆ KLARA, 24 godine (r. 1701.)
- JURA, 16 godina (r. 1709.)
- STIPAN, 13 godina (r. 1712.)
- MARKO, 2 godine (r. 1723.)

(63) Kuća četvrta: - PUPAČIĆ STIPAN, 40 godina (r. 1685.)

- PUPAČIĆ KATE, 30 godina (r. 1695.)
- MANDE, 13 godina (r. 1712.)
- ANA, 9 godina (r. 1716.)
- MARE, 7 godina (r. 1718.)
- ANTUN, 5 godina (r. 1720.)
- MIJOVIJO, 3 godine (r. 1722.) (svećenik?)
- IVAN, 2 mjeseca (r. 1725.)
- JELINA, 1 godina (r. 1724.)

(64) Kuća peta: - PUPAČIĆ JURA, 50 godina (r. 1675.)

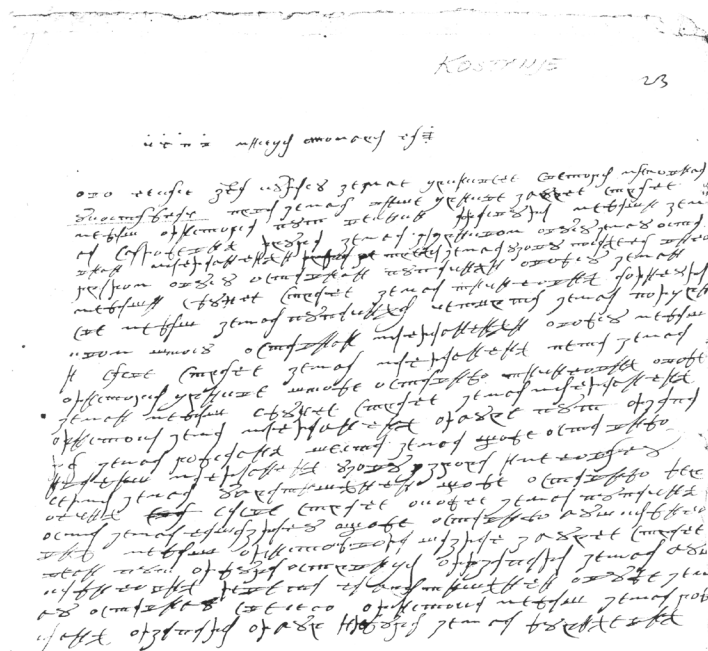
- PUPAČIĆ ANA, 48 godina (r. 1677.)
- STIPAN, 22 godine (r. 1703.)
- MANDE, 19 godina (r. 1706.)
- PETAR, 18 godina (r. 1707.)
- MARE, 13 godina (r. 1712.)
- KATE, 2 godine (r. 1723.)
- MATIJ, 1 godina (r. 1724.)

(65) Kuća šesta: - PUPAČIĆ MATIJ, 46 godina (r. 1679.)

- PUPAČIĆ MARE, 40 godina (r. 1685.)
- KATE, 20 godina (r. 1705.)
- JURA, 15 godina (r. 1710.)
- ANA, 13 godina (r. 1712.)
- STIPAN, 7 godina (r. 1718.)
- LUKA, 3 godine (r. 1722.)

Kroz raznu dokumentaciju koju sam istražio, vidljivo je da su iz kuće 60 i 61 nastali Pupačići – Perići, iz kuće 62 i 63 Pupačići – Matešani, a iz kuće 64 i 65 Pupačići – Jurjevići.

Jedan od starijih dokumenata u kojem se spominju Pupačići jest *Popis crkvenih zemalja* sačinjen 10. listopada 1682. godine, gdje se spominje da su Pupačići „ostavili“ navedenu zemlju crkvi sv. Mihovila. Donosim preslik i prijevod izvornika:



Slika 7. Popis crkvenih zemalja iz 1682.

**1682. MISECA OTOMBRA NA 10**

OVO NEKA SE ZNA KUDA SU ZEMLE CARKVENE SVETOGA MIJOVILA  
I U KOSTANJAH

**PRVA** ZRMLA VIŠE CRKVE ZBURNE STRANE MEJAŠ OD ISTOKA PUT  
VELIKI A OD SVUDA MEJAŠI ZEMLA **SLADOJEVIĆ**

**DRUGA** ZEMLA ZA CRIKVOM OVU SU ZEMLU OSTAVILI  
**MANDALINIĆI**

**TREĆA** ZEMLA UZ OVU POSAĆENA VINOGRADOM OVU SU  
OSTAVILI **PUPAČIĆI** OVOJ SU ZEMLI MEJAŠI S JUŽNE STRANE ZEMLA  
**TIČINOVIĆ** A OD INUDA SVE MEJAŠI ZEMLA **PUPAČIĆA**

*ČETVRTA ZEMLA POD CRIKVON ŠTO SU OSTAVILI MANDALINIĆI  
OVOJ SU MEJAŠI SA SVE STRANE ZEMLA MANDALINIĆ*

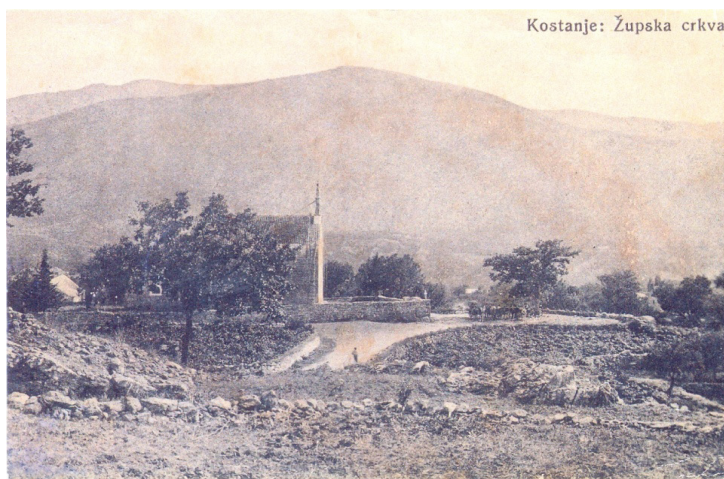
*PETA ZEMLA OD ISTOKA CRIKVE ŠTO JE OSTAVIO TIČINOVIĆ  
OVOJE ZEMLI MEJAŠ S JUŽNE STRANE ZEMLA MANDALINIĆ OD BURE  
PUT OD ZAPADA ZEMLA GOJSALIĆ*

*ŠESTA ZEMLA ŠTO JE OSTAVIO IVANIŠ MANDALINIĆ UZ OVU  
ZGORA IMENOVANU*

*SEDMA ZEMLA U BRATIŠĆINI ŠTO JE OSTAVIO JERONČIĆ SA SVE  
STRANE OKOJNE ZEMLA PUPAČIĆ*

*OSMA ZEMLA NA ŠEZDANU ŠTOJE OSTAVIO BUŠKAJINOVIĆ  
MEJAŠ OD ISTOKA VODA ŠEZDAN ZBURNE STRANE VELI PUT OD JUGA  
OSTRVICE OD ZAPADA ZEMLA BUŠKAJINOVIĆ*

*DEVETA NA BRATIŠĆINI OVU JE ZEMLU OSTAVILO SVE SELO OD  
ISTOKA MEJAŠ ZEMLA GOJSALIĆ OD ZAPADA OD BURE I OD JUGA  
ZEMLA JURIČEVIĆ*



Kostanje: Župska crkva

Slika 8. Stara župska crkva u Kostanju (izvor: privatna zbirka)

# INDICAZIONE DEGLI INDIVIDUI

| DATA DI NASCITA |        |      | NOME E COGNOME                   | PATRITÀ        | MATERIA        | ESATTORE       | ESATTORE       | ESATTORE       |
|-----------------|--------|------|----------------------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| anno            | giorno | ora  |                                  |                |                |                |                |                |
| 90              | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 91              | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 92              | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 93              | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 94              | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 95              | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 96              | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 97              | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 98              | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 99              | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 100             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 101             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 102             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 103             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 104             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 105             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 106             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 107             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 108             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 109             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 110             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 111             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 112             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 113             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 114             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 115             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 116             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 117             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 118             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 119             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 120             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 121             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 122             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 123             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 124             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |
| 125             | 27     | 1976 | <i>Stefano Carlo di Agostino</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> | <i>Stefano</i> |



**Jurjević reč. Pupačić** (*četiri obitelji*)

1. Paval Jurjević p. Mije reč. Pupačić (r. 1801.)
2. Mate Jurjević p. Luke reč. Pupačić (r. 1796.)
3. Jure Jurjević p. Jure reč. Pupačić (r. 1797.)
4. Ivan Jurjević p. Lovre reč. Pupačić (r. 1797.)

[illegible]

Slika 10. Preslik iz matice *Stanje duša župe Kostanje* 1825.  
(obitelji Pavla i Mate Jurjevića reč. Pupačić)

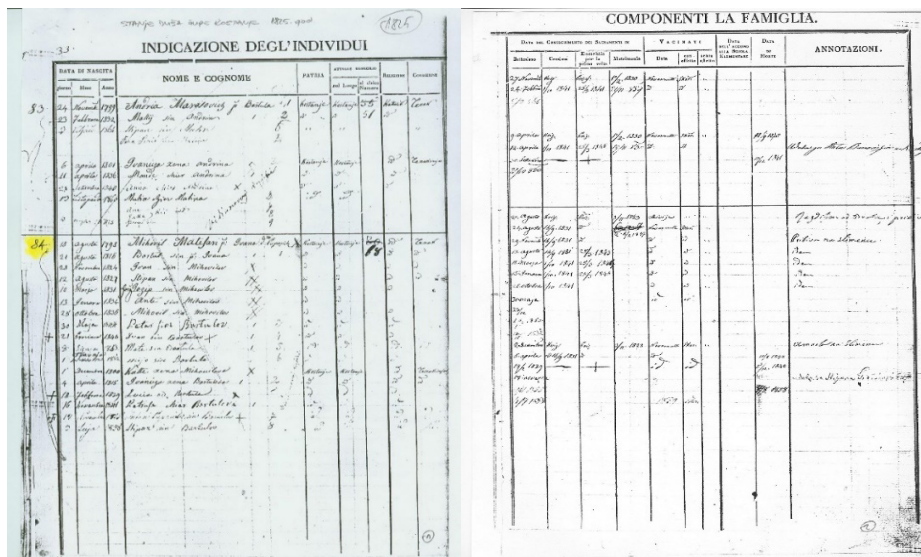
18.

INDICAZIONE DEGLI INDIVIDUI

| DATA DI NASCITA    | NOME E COGNOME                                      | FATTA    | ATTUALI NASCITA |         | DURATA | ES |
|--------------------|-----------------------------------------------------|----------|-----------------|---------|--------|----|
|                    |                                                     |          | di anni         | di mesi |        |    |
| giorni             | anni                                                |          | di anni         | di mesi |        |    |
| 13. aprile 1777    | Jure Jurjevič p. Jure, 8 <sup>a</sup> Lupač / Pupač | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 12. Decembar 1780  | Luka Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 10. Febremari 1781 | Ante Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 10. Decembar 1791  | Jela Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 26. Decembar 1791  | Ivan Jurjevič p. Jure, 9 <sup>a</sup> Lupač / Pupač | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 13. Jun 1807       | Ante Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 17. Decembar 1807  | Ante Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 10. Jun 1807       | Ante Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 14. Jul 1807       | Ante Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 16. Jul 1807       | Ante Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 17. Jul 1807       | Ante Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 18. Jul 1807       | Ante Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 19. Jul 1807       | Ante Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 20. Jul 1807       | Ante Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 21. Jul 1807       | Ante Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 22. Jul 1807       | Ante Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 23. Jul 1807       | Ante Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 24. Jul 1807       | Ante Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 25. Jul 1807       | Ante Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 26. Jul 1807       | Ante Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 27. Jul 1807       | Ante Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 28. Jul 1807       | Ante Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 29. Jul 1807       | Ante Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |
| 30. Jul 1807       | Ante Jurjevič p. Jure                               | Katolika | 77              | 8       | 8      | 10 |

Slika 11. Preslik iz matice Stanje duša župe Kostanje 1825.  
(obitelji Jure i Ivana Jurjeviča reč. Pupačič)

1. Mihovil Matešan p. Ivana reč. Pupačić (r. 1798.)



Slika 12. Preslik iz matice *Stanje duša župe Kostanje* 1825., list 1 i 2 (zajednička obitelj Mihovila i Bartula Matešana reč. Pupačić)

U novoj matrici *Stanje duša župe Kostanje* iz 1872. u popisu obitelji za Jurjeviće i Periće i dalje u zagradi stoji Pupačić, dok se obitelj Matešan vraća izvornom prezimenu Pupačić (slika 13), gdje je Mihovilov brat Bartul zapisan kao nositelj obitelji: **Pupačić Bartul pok. Ivana, Matešan** i ostaje na izvornom prezimenu **Pupačić** sve do danas, a nadimkom **Matešan**.

# INDICAZIONE DEGLI INDIVIDUI

| DATA DI NASCITA<br>Del Religioso |       |      |        | Nome e Cognome<br>Imo e Prezioso | FATTA<br>DISTRIBUIRE | Anno di nascita<br>Estrazione |                                   | Religione |
|----------------------------------|-------|------|--------|----------------------------------|----------------------|-------------------------------|-----------------------------------|-----------|
| giorno                           | messe | anno | giorno |                                  |                      | nel luogo<br>di nascita       | dal quale<br>fu grad.<br>estratto |           |
| 1                                | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Alessandro, Michele    |                      |                               | 18                                |           |
| 2                                | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Antonio, Don Antonio   |                      |                               |                                   |           |
| 3                                | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 4                                | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 5                                | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 6                                | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 7                                | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 8                                | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 9                                | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 10                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 11                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 12                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 13                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 14                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 15                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 16                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 17                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 18                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 19                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 20                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 21                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 22                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 23                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 24                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 25                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 26                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 27                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 28                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 29                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |
| 30                               | 1892  | 1892 | 1892   | Borghese, Don Antonio            | ✓                    |                               |                                   |           |

Slika 13. Preslik iz matice *Stanje duša župe Kostanje* 1872.  
(obitelj Bartula Pupačića p. Ivana (Matešan))

## Temeljna obitelj braće Mije i Bartula Pupačića (Matešana)

Roditelji: IVAN PUPAČIĆ p. Petra, otac

ž. LUCIJA UTROBIČIĆ, majka

(Roditelji upisani kod vjenčanja sina Bartula 1837. godine u matici vjenčanih župe Kostanje (1829. – 1897.), „otac Ivan, majka Lucija Utrobičić sa Slimena“.)

- **MIJO PUPAČIĆ**, sin, rođen 18. 8. 1798., umro 19. 8. 1874. (76 god.)

Rođen u Kostanju, nastanjen u Slimenu. Umro od pada.

Oženio KATU MANDALINIĆ (LANDEČIĆ), rođ. 1. 12. 1800.

Vjenčani u Kostanju, 20. 11. 1823. godine.

S obitelji između 1838. i 1840. godine nastanjuje se u Slimenu na imanju majke Lucije Utrobičić.

- **BARTUL PUPAČIĆ**, sin, rođen 21. 8. 1816., umro 16. 10. 1900. (84 god.)

Oženio IVANICU BANOVIĆ, rođenu 4. 4. 1816., umrlu 1898.

Vjenčani 12. 2. 1837. godine. Kumovi Mijo Pupačić i Tadija Tičinović.

Bartul s obitelji ostaje na očevu imanju – djedovini u Kostanju.

- **KATE PUPAČIĆ**, kćer, rođena 1. 11. 1800., umrla 29. 8. 1850. (50 god.)

26. 12. 1831. godine udaje se za PETRA BANOVIĆA, sina Marka i

Ivanice Sladojević. Kumovi don Lovre Banović i Jure Banović.

- **ANA PUPAČIĆ**, kćer, rođena 6. 9. 1802.

1829. udaje se za JURU GOJSALIĆ, sina Mije i Jele.

Kumovi don Lovre Banović i Dujam Perić.

- **ANTONIO PUPAČIĆ**, sin, rođen 1807., umro 13. 3. 1817., u 10. godini života.

### **Poljički korijeni Pupačića u Slimenu – dioba braće Mihovila (Mije) i Bartula 1838. – 1840.**

Tragom usmene predaje i uvidom u matice rođenih, vjenčanih i umrlih te uvidom u maticu *Stanje duša župe Slime* iz 1799. godine, nema zapisa o prezimenu Pupačić.

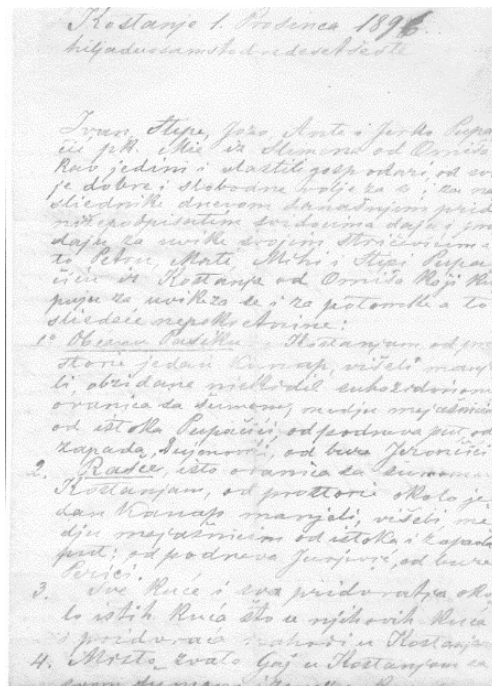
Prvi upisani Pupačić u maticu rođenih župe Slime 1839. godine jest **Jeronim - Jerko Pupačić**, šesti sin Mije Pupačića, koji se potom ženidbom iz obitelji Matijević – Kelan nastanjuje u Kostanju.

**Mijo Pupačić pok. Ivana** rođen 1798. sa svojom obitelji, ženom **Katom rođ. Mandalinić – Landečić** i pet sinova rođenih u Kostanju: **Ivanom**,

**Stipanom, Grgom - Josipom, Antom i Mihovilom** između 1838. – 1840. seli se na majčino imanje **Lucije Utrobičić** u Slimenu, kako je i zapisano u matici: „razdijeljen od brata i pribiva na Slimenu“, a njegov „brat **Bartul** rođen 1816. i žena mu **Ivanica rođ. Banović** ostadoše na didovini u Kostanjama sa sinovima **Petrom, Ivanom, Matom, Mijom, Antonom i Stipanom**, te kćerima **Lucijom i Petrušom**“.

Dakle Bartul je moj šukundida, a mi smo ovdje njegovi potomci na didovini, na korijenima loze Pupačića od iskona do danas.

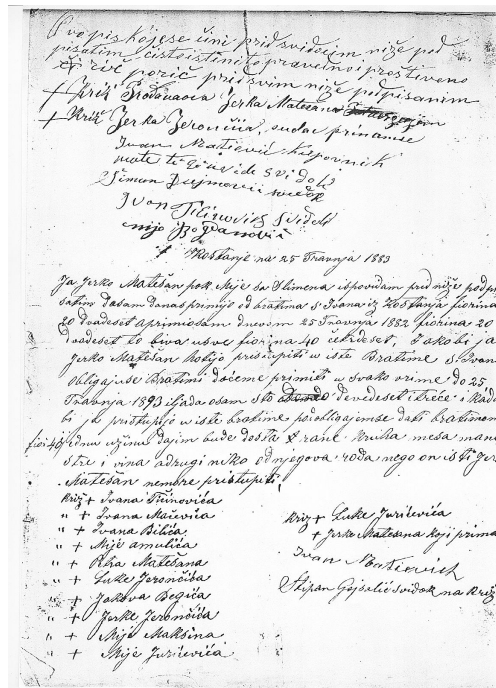
Prvi dokaz za sve do sada izrečeno je ovaj preslik kupoprodajnog ugovora iz 1896. godine gdje sinovi pok. Mije: **Ivan, Stipe, Jozo, Ante i Jerko pok. Mije** iz Slimena, svojim stričevima **Petru, Mati, Mihi i Stipanu Pupačiću** iz Kostanja prodaju ostatak zemlje i kuće koje su naslijedili iza smrti pok. oca Mije Pupačića (slika 14).



Slika 14. Preslik kupoprodajnog ugovora iz 1896.



I kao drugi dokaz prilažem dokument iz 1889. u kojem Jerko Pupačić (otac **Ivana - Gange i Marina - Luje**) iz 1889. godine, nakon povratka u Kostanje, traži ponovno primanje u bratovštinu sv. Ivana (kojoj moja obitelj pripada i danas), gdje sebe piše kao **Jerko Matešan pok. Mije** sa Slimena, iako se danas pišu kao Pupačići, kako na Slimenu tako i u Kostanju.



Slika 15. Ponovni prijem u bratime sv. Ivana Jerka Pupačića (Matešana) pok. Mije 1889.

Kao što je rečeno u usmenoj predaji, tako se i potvrdilo kroz prikupljenu dokumentaciju o obitelji Pupačić na Slimenu:

- Don Luka ima braću Dujma, Juru i Ivana, a otac mu se zvao Petar (vidi don Lukin patrimonij iz 1772., slika 3) pa postoji vjerojatnost da je don

Lukin brat Ivan oženio Luciju Utrobičić, ili sinovac, kako kaže usmena predaja.

- Nedvojbeno je da su braća Mijo i Bartul Matešan reč. Pupačić, od oca pokojnoga Ivana Pupačića p. Petra i majke Lucije Utrobičić, živjeli u zajedničkoj obitelji Matešan, rečeni Pupačić, u Kostanju sve do 1840. godine (vidi preslik dokumenta *Stanje duša župe Kostanje 1825. godine*, slika 12).
- Iz navedenog dokumenta, vidljivo je u napomeni da je Mijo „razdiljen od brata i pribiva na Slimenu“, također kao i za njegove sinove Ivana (rođ. 1824.), Stipana (rođ. 1827.), Grgu - Josipa (rođ. 1831.), Antu (rođ. 1834.) i Mihovila (rođ. 1836.), piše „pribiva na Slimenu“ i koji se vode u maticama rođenih župe Kostanje iz 1825. (slika 12), dok šesti sin Jeronim (rođ. 1839.), nije popisan u obitelji Matešan reč. Pupačić u Kostanju, već je upisan kao prvi rođeni Pupačić u Slimenu, i to u knjizi rođenih župe Slime 1818. – 1940. (*Podaci iz starih matica rođenih, vjenčanih i umrlih župa Kostanje i Slime*).
- Iz gore navedenog daje se zaključiti da je obitelj Mije Pupačića (Matešana), sina pok. Ivana i majke Lucije Utrobičić, prva nastanjena obitelj Pupačić na Slimenu, negdje oko 1838. – 1840. godine.
- Mijo je vjenčani kum bratu Bartulu 1837. godine i tada je za mjesto boravka imao Kostanje, a 1839. godine Mihovilov šesti sin Jeronim – Jerko je prvi upisani Pupačić u maticama rođenih u župi Slime.
- Daljnjim istraživanjem obitelji Mije Pupačića nakon doseljenja na Slime, utvrđeno je da su četiri sina stvorili svoje obitelji i ostali živjeti u Slimenu, i to: **Ivan** (rođ. 1824.), **Stipan** (rođ. 1827.), **Grgo - Josip** (rođ. 1831.) i pjesnikov djed **Ante** (rođ. 1834.), dok je najmlađi sin **Jeronim – Jerko** (rođ. 1839.) ženidbom iz obitelji Matijević-Kelan odselio u Kostanje na ženino imanje, a sin **Mihovil** (rođ. 1836.) također ženidbom iz obitelji Milavić odselio u Seoca (župa Kostanje) te nije imao potomstva.



Ako je i postojala sumnja u poljičke korijene pjesnika Josipa - Bepa Pupačića, mislim da je ovom pričom i odgonetnuta, kao i sumnja kod pojedinih Pupačića iz Slimena gdje su korijeni Pupačića loze.

### *Obitelj pjesnika Josipa – Bepa Pupačića*

- **Pradjed Mijo Pupačić**, ž. Kata rođena Mandalinić – Landečić i njihova djeca:
- **Ivan** (rođ. 1824.), **Stipan** (rođ. 1827.), **Grgo – Josip** (rođ. 1831.), **Ante** (rođ. 1834.), **Mihovil** (rođ. 1836.) i **Jeronim – Jerko** (rođ. 1839.).
- **Djed Ante** rođ. 1834. i njegova žena, Josipova baka Marija rođ. Utrobičić te njihova djeca Ivan i Marin.
- **Roditelji, otac Ivan i majka Iva rođ. Perić** iz Kostanja, izrodili su četrnaestero djece, a desetero ih je doživjelo mladost: Iva, Ante, Miroslav Srećko, Matko, Ivan, Jaka, Frane, Anđelka, Vicko i najmlađi Josip – Bepo.

**Josip - Bepo Pupačić**, rođen u Slimenu kraj Omiša 19. rujna 1928., a poginuo u zrakoplovnoj nesreći na Krku 23. svibnja 1971., bio je hrvatski književnik, književni kritičar i povjesničar književnosti. U toj tragičnoj nesreći poginule su i njegova **supruga Benka i kći Rašeljka**.

Osnovnu školu polazio je u rodnome mjestu, gimnaziju u Splitu, a diplomirao je na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Bio je urednik kultnoga časopisa *Krugovi* i časopisa *Književnik*. Od 1959. godine asistent je pri Katedri za stariju hrvatsku književnost Filozofskoga fakulteta, a u Lyonu i Londonu je radio kao lektor i profesor hrvatskoga jezika. Spada među najcjenjenije suvremene hrvatske pjesnike, a osobito je zapamćen po antologijskim pjesmama *More* (po mnogima jednoj od najljepših pjesama u povijesti hrvatske književnosti) i *Tri moja brata*, pjesmi začudne ljepote u kojoj se iznimnom izražajnošću suočava s tragičnom smrću trojice braće; obje ove pjesme objavio je 1954.<sup>44</sup>

---

44 Notica o pjesniku Josipu Pupačiću – izvor: Wikipedia (pristup: studeni 2021.)

Nekoliko mjeseci prije tragične nesreće Josip Pupačić napisao je pjesmu *Moj križ svejedno gori*, za koju njegovi poštovatelji tvrde da je svojevrsna lirska slutnja skorašnje smrti.

*Evo me, moj svijete, na raskršću*

*I tvome i mome.*

*Oprostimo se. – Ti plačeš.*

*Moj križ svejedno gori.*

*Udaljuješ se; bez pozdrava,*

*bez riječi, bez Boga.*

*I odlazim prema istoj nepoznatoj  
zvijezdi...*



Slika 16. Iz obiteljskog (muzejskog) albuma. Foto: Tom Dubravec/Cropix

*I gledam more gdje se k meni penje*

*i slušam more dobrojutro veli*

*i ono sluša mene i ja mu šapćem  
o dobrojutro more kažem tiho  
pa opet tiše ponovim mu pozdrav...  
...a more sluša sluša pa se smije  
pa šuti pa se smije pa se penje  
i gledam more i gledam more zlato  
i gledam more gdje se k meni penje  
i dobrojutro kažem more zlato  
i dobrojutro more more kaže  
i zagrlj me more oko vrata  
i more i ja i ja s morem zlatom  
sjedimo skupa na žalu vrh brijega  
i smijemo se smijemo se moru  
(Josip Pupačić: More)*

## Izvori

Uvod „Pupačići kao dio poljičkog plemstva didići“ – korišteni podatci iz lista „Poljica“, list poljičkog dekanata, br.12/87, autora Marka Mišerde, pod naslovom *Tragovima poljičke prošlosti*.

„Obiteljske usmene predaje“ – izvor: moji preci (djed, baka, roditelji, stričevi i dr.).

Popisi obitelji i drugi dokumenti, izvori: Nadbiskupski arhiv Split, župski arhivi iz matica rođenih, vjenčanih i umrlih župa Kostanje i Slime, obiteljski dokumenti.

Prijevod s bosančice – dr. sc. don Slavko Kovačić (ravnatelj Nadbiskupskog arhiva u Splitu).

Notica o pjesniku Josipu Pupačiću – izvor: Wikipedia.

Fotografija iz muzeja (rodne kuće) Josipa Pupačića – Tom Dubravec/  
Cropix.

Fotografija župske crkva Kostanje – izvor: obiteljski album.

# **PUPAČIĆI FROM THE EARLIEST DAYS TO THE PRESENT**

## **Pupačići – as Members of the Poljica Nobility**

### **Called Didići**

### **Summary**

The paper presents a historical overview of the Pupačić family, more precisely, the family tree from which Josip Pupačić originated. In the context of the above-mentioned, the author of the paper, referring to various sources, portrayed Pupačići as members of the Poljica nobility called didići, who settled permanently on their inherited and inalienable land – a nobility whose tribal land was called didovina. The contribution of the paper is also reflected in author's personal records of etymology-related text.

**Keywords:** family tree, Pupačići, Slime, Kostanje

Katrin Krešić Šesto  
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu  
kkresic@ffst.hr

Josip Lasić  
Sveučilište u Zadru  
jlasic@unizd.hr

## OČUVANA PJESNIČKA RIJEČ NA HRVATSKOME JEZIKU U AUSTRALSKOJ DRŽAVI NEW SOUTH WALES

### Sažetak

U razdoblju od 1945. do 1990. godine, odnosno od stvaranja Federativne Narodne Republike Jugoslavije (FNRJ) do raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), postojala su dva književna korpusa hrvatske književnosti – domovinski i izvan-domovinski (Bošnjak 2021, 11). Drugi je korpus ostao slabije zabilježen i vrednovan, a činili su ga autorice i autori evidentirani u hrvatskoj književno-povijesnoj historiografiji kao *emigrantski pisci*. Do danas su manje-više ostali nepoznati u domovini iz koje su iselili. Nestankom se Jugoslavije početkom devedesetih prošloga stoljeća stvaraju preduvjeti za spajanjem tih dvaju književno-jezičnih korpusa, domovinskoga i izvan-domovinskoga, s ciljem integracije u jednu zajedničku hrvatsku književnost. Međutim, do današnjih dana, s odmakom od tridesetak godina, do spajanja nije došlo pa izvan-domovinsko književno stvaralaštvo traži danas modele svojoj vidljivosti, vrednovanju, procjeni i pozicioniranju. U radu se donose rezultati istraživanja pjesničkoga korpusa nastaloga na hrvatskome jeziku na prostoru australske države New South Wales od samostalnosti Republike Hrvatske do današnjih dana. Vremenski je okvir (1990. – 2020.), unutar kojega se promatra književna, uglavnom pjesnička, ostavština, iznjedrio brojne autore koji su ostali dosljedni najvidljivijemu markeru identiteta i pripadnosti pišući na hrvatskome jeziku. U istraživački su korpus uključena pjesnička ostvarenja autorica (Mirjana Emína Majić, Ana Kumarić, Ivana Bačić Serdarević, Duška Crmarić Tomašić, Marija Kosović Makić), nešto manje autora (Ante Glavor, Bartul Salečić, Drago

Šaravanja, Vlado Pucak) i nekoliko pjesničkih zbirki nastalih u zajedničkoj produkciji. Cilj je prikazati književnu ostavštinu nastalu na hrvatskome jeziku na zaokruženome prostoru Australije kako bi se, uz predstavljanje izvandomovinskih pjesnika, upozorilo istodobno i na evidentno gubljenje hrvatskoga jezika u iseljeništvu u najnovijemu vremenu. Izabrani autori i njihova književna produkcija, izuzimajući vrijednosne prosudbe i kriterije promatrane književne građe, ostaju danas najčvršća veza iseljeništva s jezikom zemlje iseljavanja. Naime, ne donosi se umjetnička i znanstvena ocjena izabranih književnih ostvarenja jer je središte usmjereno na prikaz vitalnosti hrvatskoga jezika sačuvanoga u pjesništvu na australskome prostoru kroz posljednja tri desetljeća. Naglasak je na jeziku izražavanja, a ne na vrijednosti pjesničkoga izraza u promatranome korpusu s prostora australske države New South Wales.

**Ključne riječi:**

hrvatsko izvandomovinsko pjesništvo, Australija, New South Wales, jezik pjesništva

## **Umjesto uvoda: o Hrvatima i hrvatskome jeziku na australskome kontinentu**

Hrvati na australskome kontinentu<sup>45</sup> kao važna neanglofona zajednica više su puta u posljednje desetljeće i pol bili u središtu interesa brojnih znanstvenih područja (Čizmić, Sopta i Šakić 2005; Drapač 2004, 2009; Šutalo 2004 i dr.). U više je radova promatran i hrvatski jezik u okruženju većinskoga engleskoga jezika na prostoru Australije (Hlavač 2004; Šutalo 2004, 2011; Škvorc 2006; Zubčić, 2010; Burić i Lasić 2011; Stolac, 2019 i dr.). Čuva li se hrvatski jezik danas među iseljenicima i njihovim potomcima u tomu prekomorskome prostoru, prenosi li se na generaciju novih govornika, na kojim se mjestima on još evidentira, tko su danas govornici hrvatskoga jezika u Australiji i niz drugih pitanja otvarala su istraživanja. Međutim, do danas je ostalo neodgovoreno pitanje o točnome (čak i približnome) broju govornika hrvatskoga jezika. Usporedbom dvaju popisa australskoga stanovništva, prvoga iz 2006. i drugoga

---

45 Detaljni podatci iz posljednjega popisa australskoga stanovništva (2016.) dostupni su na: <[https://quickstats.censusdata.abs.gov.au/census\\_services/getproduct/census/2016/quickstat/036](https://quickstats.censusdata.abs.gov.au/census_services/getproduct/census/2016/quickstat/036)> (pristup 22. 10. 2021.).

iz 2016. godine, vidljivi su statistički pokazatelji koji upućuju dijelom na položaj i sliku hrvatskoga jezika:

- na prostoru je Australije 2006. godine živjelo 118 046 osoba hrvatskoga podrijetla i od toga je broja njih 43 % bilo starije od 60 ili više godina (Šutalo 2010, 24 – 25),
- popis stanovništva iz 2016. godine<sup>46</sup> bilježi 133 268 australskih stanovnika koji navode pripadnost hrvatskome podrijetlu (od kojih je 28 003 rođenih u Australiji i 105 265 rođenih na prostoru Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine), a od toga broja (133 268) njih 24 498 navodi da govori hrvatski jezik.

Iz posljednjega je popisa vidljiva i raspoređenost pripadnika hrvatskome narodu prema brojnosti po državama. Od broja rođenih u Australiji (njih 28 003), koji su izjavili pripadnost hrvatskome podrijetlu, njihova je raspoređenost prema državama<sup>47</sup> sljedeća (abecednim redom): (1) Južna Australija (SA): 2 867 (6,6 %); (2) Novi Južni Wales (NSW): 1 301 (3,0 %); (3) Queensland (QLD): 3 551 (8,1 %); (4) Tasmanija (TAS): 243 (0,6 %); (5) Victoria (VIC): 15 486 (35,4 %); (6) Zapadna Australija (WA): 4 555 (10,4 %).

Iz dvaju je popisa vidljiv neravnomjeran broj australskih stanovnika koji navode pripadnost hrvatskome narodu. Bilo je za očekivati kako će novijim popisom (2016.) broj pripadnika biti manji. Međutim, raniji popis iz 2006. godine pokazuje znatno manji broj australskih građana hrvatskoga podrijetla (118 268) u odnosu na podatke o broju pripadnika hrvatskoga podrijetla 2016. godine (133 268). Koji su razlozi takve razlike u izjašnjavanju podrijetla (pripadnosti hrvatskome narodu), tema je za istraživanja u drugim društvenim i humanističkim područjima (sociologija, demografija, povijest i dr.). U ovome je radu središte istraživanja usmjereno na promatranje hrvatskoga jezika, njegove

46 Iscrpno na: <<https://www.homeaffairs.gov.au/mca/files/2016-cis-croatia.pdf>> (pristup 22. 10. 2021.).

47 Australske se države navode uz pokratu na engleskome jeziku u zagradama kako slijedi: Južna Australija (SA), Novi Južni Wales (NSW), Queensland (QLD), Tasmanija (TAS), Victoria (VIC), Zapadna Australija (WA). Iz opisa se izuzima država Sjeverni teritorij (NT) jer nisu pronađeni podatci o broju stanovnika hrvatskoga podrijetla na tome administrativnome području.



vidljivosti, čuvanja i prenošenja (vitalnosti/vitaliteta<sup>48</sup>) u promatranome razdoblju od osamostaljenja Republike Hrvatske početkom devedesetih prošloga stoljeća do zaključno 2020. godine. Popis iz 2016. godine donosi i jedan zanimljiv podatak: 27 498 australskih stanovnika hrvatskoga podrijetla navodi hrvatski kao glavni, prvi jezik kojim govore (eng. *the main language spoken*). Vođeni tom statistikom, dalje se promatra izabrani zaokruženi geografski prostor jedne (ujedno najnaseljenije) australske države – New South Wales (NSW). Unutar te države istražuje se vitalnost hrvatskoga jezika promatranjem izabranih književnika, profesionalaca i amatera, koji stvaraju i objavljuju na hrvatskome jeziku posljednjih tridesetak godina.

Pisana književna produkcija i objavljeni tekstovi, uglavnom pjesničke zbirke, dokaz su opstojnosti hrvatskoga jezika u dominantnome okruženju engleskoga jezika. Prikazivanje je vidljivosti hrvatskoga jezika u književnoj produkciji New South Walesa osnova na kojoj počiva ovo istraživanje. Izbor je autorica i autora, koji pišu na hrvatskome jeziku, povezan s istraženom (i dostupnom) tiskanom građom te su u istraživanje uključeni oni autori, a koji stvaraju (ili su stvarali) na hrvatskome jeziku u New South Walesu od prve polovice devedesetih prošloga stoljeća do zaključno 2020. godine. Autorice se i autori navode slijedom kako se obrađuju dalje u radu: najprije (1) autorice Mirjana Emina Majić, Ana Kumarić (Anna Kumarich), Ivana Bačić Serdarević, Duška Crmarić Tomašić i Marija Kosović Makić te zatim (2) autori Ante Glavor, Drago Šaravanja, Vlado Pucak i Bartul Salečić Šale. Uz stvaralaštvo se navedenih autorica i autora donosi i (3) kraći pregled zajedničkih zbirki objavljenih na hrvatskome jeziku u razdoblju od 1992. do 2017. godine. U istraživačku je bazu tako uključeno pet (5) autorica, četiri (4) autora te pet (5) zajedničkih zbirki poezije tiskanih između 1992. i 2017. godine. Ono što povezuje autorice i autore zajednički je prostor i približno isti vremenski okviru

---

48 Eng. *vitality* u značenju sposobnosti za održanjem unatoč brojnim nepovoljnim društvenim uvjetima (usp. Giles, Bourhis i Taylor 1977, 307 – 348). Pojam je to koji se u hrvatskoj lingvistici pojavljuje kao *vitalnost* (Plešković 2019) i *vitalitet* (Šimičić i Bilić Meštrić 2018). U radu se *jezična vitalnost* promatra kroz korpus pjesničkih prinosa na hrvatskome jeziku nastalome na prostoru australske države New South Wales u razdoblju od 1990. do 2020. godine. Umjetnička i estetska vrijednost nije predmet istraživanja, već jezik kojim se poezija realizirana na promatranome geografskome području u uokvirenome vremenskom razdoblju.

u kojemu stvaraju – australska država New South Wales i književna produkcija od početka devedesetih prošloga stoljeća do zaključno 2017. godine.<sup>49</sup>

Rad je tematski i koncepcijski usmjeren na vidljivost (vitalnost) hrvatskoga jezika u književno-umjetničkome stvaralaštvu i samo se manjim dijelom bavi propitivanjem umjetničke i književne vrijednosti promatranoga korpusa. Središte je istraživanja, naime, usmjereno na propitivanje vidljivosti (gubljenja i čuvanja) hrvatskoga jezika kojim je promatrana književna ostavština na prostoru australske države NSW oblikovana posljednjih tridesetak godina. Preglednosti radi, autorice se, autori i zajedničke zbirke dalje u radu donose i obrađuju istim redoslijedom kojim je istraživanje provedeno u razdoblju od travnja do prosinca 2021. godine.

### **Književna ostavština na jeziku useljenja – emigrantska i/ili iseljenička literatura**

Jezik se stvaralaštva najčešće uzima kao osnovni kriterij u promatranju (i definiranju) neke nacionalne književnosti. S obzirom na jezik moguće je odrediti pripadnost pojedinoj nacionalnoj književnosti. Međutim, promatrajući hrvatsku književnost po kriteriju jezika kojim je stvarana, otvara se odmah drugo pitanje – je li ona stvarana unutar granica države u kojoj je službeni jezik hrvatski ili je stvarana izvan granica te države? Takvim je pristupanjem/promatranjem moguće govoriti (i pisati) o: (1) domaćoj (nacionalnoj) književnosti i (2) emigrantskoj<sup>50</sup> (iseljeničkoj) književnosti. Iseljenička književnost bila bi ona književnost nastala izvan državnih granica nekoga službenoga jezika. Dobar okvir za promatranje dvaju korpusa književnosti pisanih istim jezikom nude poljski književni povjesničari promatranjem poljske književnosti stvarane (nastale) unutar i izvan granica Poljske. U svojim pristupima drže se načela

49 Vremenski okvir promatranja vitalnosti jezika u državi NSW uzima se od 1992. godine, kada izlazi zajednička zbirka *Hrvatski zbornik* (ur. Veselko Grubišić), do zaključno 2017. godine izlaskom iz tiska posljednje zajedničke zbirke *Zlatna nit HALUD-a* (ur. Nina Ljubin McLeod).

50 Dalje se u tekstu neće upotrebljavati pojmovno obilježje *emigracija* i s njim povezani, izvedeni oblici, već se jednoznačno upotrebljava samo i isključivo pojmovno obilježje *iseljeništvo* i s njim izvedeni oblici.

kako se ipak radi o dvama književnim kanonima sa zajedničkom osnovom ako je jezik stvaralaštva poljski (usp. Filipowicz 1998). S druge pak strane predlažu kako bi se, ipak, ta dva odvojena korpusa, domovinska i izvandomovinska literatura, u književnoj historiografiji mogla promatrati unutar jednoga, zajedničkoga kanona kao – književnost (književna produkcija) pisana poljskim jezikom (usp. Grabowski 2009).

Hrvatska književnost nastala izvan državnih granica dugo je već tema koja zanima brojne znanstvenike iz niza područja i disciplina, primjerice povjesničare, sociologe i demografe (usp. Perić Kaselj 2017, 165 – 167). Potrebno ju je stoga stalno propitivati, preispitivati, tumačiti i stalno i iznova (re)definirati jer kao takva još uvijek nije (službeno) postala korpus hrvatskoga nacionalnoga književnoga kanona, a nije ni konačno statusno definirana – je li ili nije dio nacionalnoga korpusa književnosti. U novijim je istraživanjima i radovima najčešće definirana kao: (1) književnost u egzilu (v. Grubišić 1991), (2) emigrantska i/ili iseljenička književnost (usp. Škvorc 2005, 2010; Kukavica 2013; Bošnjak 2017, 2021) i (3) književnost u dijaspori<sup>51</sup> (Vulić 2021). Dalje se ona u radu jednoznačno naziva i promatra kao iseljenička književnost jer obilježja egzila, (e)migracija i dijaspora<sup>52</sup> u današnjim društvenim okolnostima imaju puno šira značenja i kontekste u kojima se pojavljuju. *Hrvatsko iseljeničtvo i pisana ostavština na hrvatskome jeziku u iseljeničtvu* terminološki su jasnije odrednice za promatranje onoga što je središte istraživanja u ovome radu – vidljivost hrvatskoga jezika u književnoj produkciji iseljeničke zajednice u australskoj državi New South Wales. Razgraničenjem emigrantskoga od iseljeničkoga u hrvatskoj književnosti bavio se Vinko Brešić (1998, 247 - 248) koji predlaže kako bi trebalo promatrati književnu produkciju nastalu izvan hrvatskih državnih okvira (cit.):

„Hrvatska književnost pripada onome tipu europskih literatura čiji je korpus necjelovit, a kontinuitet poremećen. Glavni je razlog necjelovitosti

---

51 Uz terminološko određenje *dijaspore* i izvedenih oblika, primjerice kod Vulić Vranković (2021) gdje je zabilježeno kao književnost / jezik Hrvata u dijaspori.

52 Prema Hrvatskome jezičnome portalu dijaspora je: (1) raspršenost jedne vjerske zajednice ili naroda na području drugih vjerskih zajednica ili naroda van svoje postojbine (Romi, Židovi); (2) ekonomska i politička emigracija, ljudi na radu u inozemstvu. V. <<https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>> (pristup: studeni 2021.)

dugonepostojanje nacionalne države, odnosno nepodudarnost političkih s etničkim granicama. Glavni razlog poremećenoga kontinuiteta jesu relativno česti i duboki politički lomovi te sociokulturni pokreti u nacionalnoj povijesti. Najznačajnija posljedica navedenih činjenica je postojanje književno-umjetničke produkcije među Hrvatima i na hrvatskome jeziku više ili manje izvan tokova nacionalne književne matice. Dvije su osnovne skupine: *stabilne* (nacionalne manjine u poglavito susjednim državama) i *nestabilne* (migranti i emigranti). Prvoj skupini pripadaju Hrvati u Austriji, Mađarskoj, Češkoj, Slovačkoj (gradišćanski Hrvati), Rumunjskoj (Krašovani ili Karaševski Hrvati) i Italiji (moliški Hrvati), odnosno u Srbiji i u Bosni i Hercegovini. Pripadnici ove skupine u svojim današnjim obitavalištima još su od 15. stoljeća kada su bježali pred osmanlijskom vojskom i tu se zadržali do danas; iznimka su Hrvati u Bosni i Hercegovini, jer je taj prostor domicilni za ovaj etnikum od njegova dolaska iz pradomovine na Visli tijekom 7. stoljeća. Drugoj skupini pripadaju Hrvati koji su iz političkih ili gospodarskih razloga napustili matičnu zemlju te su svoja privremena odredišta našli u europskim ili izvaneuropskim državama.“

Brešićev pristup hrvatskoj književnosti stvaranoj izvan granica današnje Republike Hrvatske promatra nekoliko godina kasnije Boris Škvorc.

Proširuje (razvrstava/klasificira/afirmira) područje koje se u Brešićevu pristupu odnosi na tzv. *nestabilnu* (emigrantsku/iseljeničku) hrvatsku književnost. Donosi prijedlog podjele na tri pojavna oblika: (1) emigrantska (migrantska) književnost, (2) etnička (manjinska) književnost i (3) književnost nastala modelom tzv. *dobrovoljnoga progonstva* (v. Škvorc 2004, 143). Primjere za predloženu podjelu te (nestabilne) iseljeničke književnosti pronalazi u autobiografskoj prozi Ivane Bačić Serdarević i Branke Ćubrilo,<sup>53</sup> hrvatskih autorica koje stvaraju na prostoru Australije. Autorice i autori, predstavnici

53 Ivana Bačić Serdarević autorica je autobiografskoga romana *Mojmir* (1999.), a Branka Ćubrilo također autobiografskoga romana *Male laži, velike laži* (2001.). Drugi roman Branke Ćubrilo *Mozaik slomljene duše* [*Mosaic of the Broken Soul*] (2010.), objavljen na engleskome jeziku, također je autobiografskoga karaktera i potvrđuje književni *model dobrovoljnog progonstva*.

iseljeničke književnosti u ovome radu, izabrani za opis vitalnosti hrvatskoga jezika na prostoru australske države NSW, uvršteni su s obzirom na dostupnost tiskane (pisane) građe za istraživanje. Naime, zabilježeni su brojni autori koji su pisali na hrvatskome jeziku na anglofonome prostoru, na udaljenim prekomorskim iseljeničkim zajednicama. Uz Australiju, tu se ubrajaju pisani (književno-umjetnički) prinosi nastali na prostoru Sjeverne Amerike, Kanade i Novoga Zelanda (v. Listeš 2017, 11 – 30). Nažalost, do današnjih je dana ta ostavština ostala velikim dijelom nedostupna, a terenska su znanstvena istraživanja nesustavna, zahtjevna i skupa (v. Kurtović Budja i Lasić 2021). Građa je uglavnom ostala zapisana i pohranjena u tiskanim izdanjima i velik dio nije digitaliziran kako bi bio, zbog prostorne udaljenosti, u današnjim globaliziranim vremenima, dostupan za istraživanje (usp. Hebrang Grgić i Barbarić 2021).

Zbirka *Inozemna Croatica* Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu<sup>54</sup> bogat je digitalni izvor i zasigurno najcjelovitija baza iz koje je moguće istraživati dio objavljene pisane književno-umjetničke baštine izvan današnjih granica Republike Hrvatske. To je digitalno dostupna pretraživačka baza u kojoj su pohranjeni brojni tekstovi, zbirke pjesama, eseji i ostala pisana produkcija nastala na raznim stranama svijeta. Od svoga je osnutka, sada već davne 1988. godine, središnje mjesto koje okuplja bibliografiju o pisanoj ostavštini hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka sa svih kontinenata. Za potrebe je istraživanja uvelike osigurala kontinuitet proučavanja budući da sadrži pisanu građu većine autora i autorica izabranih za istraživanje.

Uz korištenu bazu *Inozemne Croatice* dio je istraživanja proveden pretraživanjem digitalne baze *Koha* koju vodi i uređuje Knjižnica Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu<sup>55</sup> i pretraživanjem digitalne baze Skupnoga kataloga knjižnica Sveučilišta u Splitu.<sup>56</sup> Hrvatske digitalne baze s pohranjenim izvorima o književnoj produkciji na hrvatskome jeziku u državi NSW uspoređene su s dostupnom bazom *AustLit*.<sup>57</sup> Vodi je i redovito ažurira australski

---

54 Detaljno na: <<https://www.nsk.hr/zbirka-inozemne-croatice/>> (pristup: listopad 2021.)

55 Detaljno na: <<https://koha.ffzg.hr/>> (pristup: listopad 2021.)

56 Detaljno na: <<http://libar.svkst.hr/>> (pristup: rujan 2021.)

57 Detaljno na: <<https://www.austlit.edu.au/>> (pristup: listopad 2021.)

University of Queensland i to je baza u koju su uneseni u obliku bibliografskih jedinica brojni radovi promatranih autorica i autora. Donosi se u nastavku popis obrađenih autora i u zagradi broj bibliografskih jedinica pohranjenih u australskoj bazi *AustLit*: Mirjana Emina Majić (27), Ana Kumarić (18), Ivana Bačić Serdarević (4), Duška Crmarić Tomašić (1), Marija Kosović Makić (1), Ante Glavor (12), Drago Šaravanja (1), Vlado Pucak (1) i Bartul Salečić Šale (1). Australska baza potvrdila je vidljivost objavljenih radova autora, književno-umjetnička vrijednost radova nije dio baze. Objavljeni autori i njihovi radovi zastupljeni u bazi uređeni su prema općim propisima i australskoj zakonskoj proceduri o tiskanju, nakladništvu i objavljivanju.

Zastupljenost autora i njihovih radova u analiziranoj bazi potvrda je zaokruženosti (cjelovitosti) korpusa koji čini: stvaralaštvo devet (9) autorica i autora i pet (5) zajedničkih zbirki pjesama. Konačna potvrda o autorima i njihovu radu u državi NSW ovjerena je u *Leksikonu hrvatskoga iseljenništva i manjina*<sup>58</sup> Instituta za društvena istraživanja Ivo Pilar iz Zagreba i na kraju u *Hrvatskome biografskome leksikonu*<sup>59</sup> Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža iz Zagreba. Izabrani autori i njihovo stvaralaštvo dalje se u radu promatraju samo i isključivo kao kulturno, društveno i jezično dobro izvan današnjih granica Republike Hrvatske. Ocjena i vrednovanje umjetničke i književne vrijednosti promatrane građe, narativni modeli<sup>60</sup> i književne analize istih nisu u istraživačkome fokusu ovoga rada.<sup>61</sup>

58 V.<[https://www.pilar.hr/wpcontent/uploads/2020/10/Leksikon\\_hrvatskoga\\_iseljenistva\\_i\\_manjina\\_full.pdf](https://www.pilar.hr/wpcontent/uploads/2020/10/Leksikon_hrvatskoga_iseljenistva_i_manjina_full.pdf)> (pristup: studeni 2021.)

59 V. <<https://hbl.lzmk.hr/>> (pristup: studeni 2021.)

60 O naraciji i modelima vrednovanja hrvatske iseljeničke književnosti v. Bošnjak, M. (2021) i Žužul, I. (2021).

61 Niz je objavljenih radova, publikacija i knjiga usmjerenih na pristupanje, proučavanje i vrednovanje književnosti u iseljeništvu kroz protekla tri desetljeća v. Banov (1994, 2000); Blažetin (1998, 2012); Donat (1998); Grubišić (1997); Kalogjera (1996, 2001, 2003, 2005, 2008); Kosmos (2015); Listeš (2015); Lovrenčić (2009); Prpić (1991) i dr.

## **Udruživanje i kulturno stvaralaštvo na hrvatskome jeziku u prostoru australske države New South Wales**

New South Wales (NSW) savezna je država na jugoistočnome dijelu Australije<sup>62</sup> i prema podacima iz 2011. godine zauzima prostor od oko 800 000 km<sup>2</sup>. Ekonomski je najrazvijenija savezna australska država s preko sedam milijuna stanovnika. Gotovo cjelokupno stanovništvo živi u gradovima, preko četiri milijuna u glavnome urbanome središtu Sydneyu te u okolnim gradovima, primjerice u gradovima Newcastleu i Wollongongu. Nagla industrijska proizvodnja krajem 19. i prvih desetljeća 20. stoljeća privukla je na ovaj prostor brojne europske doseljenike te je danas područje države NSW velika multikulturna zajednica doseljenika i njihovih potomaka, kako s europskoga tako u novija vremena i s azijskoga prostora. Istraživanju su potvrdila da su Hrvati najprije stigli na prostor današnje države Victorije šezdesetih godina 19. stoljeća (v. Čizmić, Sopta i Šakić 2005, 193 – 194) dok na prostoru države NSW značajniju ekonomsku afirmaciju doživljavaju nešto kasnije, između dvaju svjetskih ratova u prošlome stoljeću. Društvenu se i nešto kasnije kulturnu afirmaciju može promatrati od šezdesetih godina prošloga stoljeća. Postaju u tome vremenu vidljiv(ij)a useljenička zajednica ponajprije u glavnome urbanome središtu Sydneyu i njegovoj okolini. Pripadnici hrvatskoga iseljništva okupljaju se i udružuju, osnivaju se brojni zavičajni klubovi i društva i ono što je za vitalnost jezika najvažnije u promatranome vremenu – crkvena je aktivnost na jeziku useljenja vrlo izražena. Stvaraju se snažni društveni preduvjeti za aktivnu participaciju hrvatskih doseljenika u organizaciji kulturnoga, vjerskoga i športskoga života multikulturnoga NSW-a (usp. Čizmić, Sopta i Šakić 2005, 200 – 210). Aktivira se i novinska djelatnost i pokreću se radijski programi koji će imati važnu ulogu kao snažna poveznica s jezikom iseljavanja u dominantnome engleskome jeziku. Brojnim političkim pritiscima unatoč hrvatski je jezik na prostoru NSW-a dobio svoju prepoznatljivost pokretanjem studija hrvatskoga jezika 1983. godine na sveučilištu Macquarie (v. Budak 2008: 177 – 184). To će biti snažan poticaj zajednici za stalnom brigom o čuvanju i njegovanju hrvatskoga jezika kao najvažnijega određenja identiteta na prostoru multikulturnoga NSW-a.

---

62 V. <<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=43652>> (pristup: listopad 2021.)

Književno-umjetnička aktivnost događala se uglavnom na amaterskoj razini i vremenski je podudarna s vremenom osnivanja studija hrvatskoga jezika, od druge polovice osamdesetih godina prošloga stoljeća. Nažalost, pisane ostavštine iz toga vremena nije puno sačuvano jer brojni uradci nisu tiskani i objavljivani kroz tiskane medije. Brojni književni amateri tada se pojavljuju i svojim su uradcima gotovo svi priklonjeni pjesničkoj formi. Tematski su usmjereni na nekoliko aspekata među kojima dominira ljubav, domoljublje i iskazivanje iseljeničke sudbine.

Godina 1992. može se s pravom uzeti kao vremenski početak promatranja aktivnije pisane i tiskane književno-umjetničke baštine na hrvatskome jeziku u NSW-u. Naime, to je vrijeme konačnoga fizičkoga i mentalnoga napuštanja jugoslavenske države (i ideje), zemlja iz koje su iselili sada je neovisna i samostalna, zanos zbog stečene samostalnosti zemlje koji su napuštali je snažan, a hrvatski jezik lišen višedesetljetnih jugo-unitarnih nastojanja. Ta će povijesna okolnost, uz strašan obrambeni rat (1991. – 1995.) koji je trajao na prostoru Republike Hrvatske, uvelike pridonijeti aktivnome okupljanju i stvaralaštvu na hrvatskome jeziku. Rođena Hvaranka Ana Kumarić objavljuje 1992. godine samostalnu pjesničku zbirku *Olujni vjetrovi*<sup>63</sup> kojom će dati zamah ostalim pjesničkim stvaranjima koji će ubrzo uslijediti. Tiskanjem će te zbirke udruga *Croatian-Australia Literature and Art Association* dobiti na svojoj vidljivosti kao jedna od stožernih organizacija u promicanju hrvatske riječi na prostoru države NSW. U njezinom će izdanju, također 1992. godine, izaći iz tiska zajednička zbirka pjesama *Hrvatski zbornik 92'*.<sup>64</sup> Pod uredničkom palicom Veselka Grubišića kroz dvjesto trideset i dvije (232) stranice okupit će se na jednomu mjestu pjesnički prinosi koje potpisuju (navode se prema slijedu pojavljivanja u zbirci): Ivan Skračić, Srećko Vukorepa, Drago Šaravanja, Vladimir Barać, Veselko Grubišić, Pero Milostić, Miroslav Črljenac, Dinka Bednjačić, Marija Kusec Teofilović, Duška Salečić, Luis Postružin, Ivanka Serdarević, Ivan Bralić, Marko Bakušić, Emina Mirjana Majić, Ante Glavor, Tomislav Mravičić, Ivan Filipović, Anna Kumarich i Ilija Majdandžić. Nakon

63 Podatci o pjesničkim zbirci: *Olujni vjetrovi* (1992.), Sydney: Croatian-Australian Literature and Art Association. Predgovor zbirci potpisuje Ivo Višnjić.

64 V. <<https://www.austlit.edu.au/austlit/page/C634183v>> (pristup: listopad 2021.)



tih početaka, kroz zajedničko objavljivanje, vrijeme koje će nastupiti iznjediti će nova amaterska pjesnička imena.

Nebrojeno je do sada puta naglašeno kako se u jeziku ogleda identitet neke zajednice i kako je upravo jezik najdominantnije kohezivno sredstvo koje neku zajednicu povezuje i drži na okupu (v. Samardžija 2004; Zubčić 2010). U hrvatskoj se jezikoslovnoj znanosti dosta raspravljalo o važnosti čuvanja i prenošenja na novi naraštaj jezika iseljavanja pritom često uzimajući u predmet istraživanja upravo jezik iseljenih Hrvata na prostoru Australije (usp. Burić i Lasić 2011; Stolac 2014, 2017, 2019). Kako taj jezik sačuvati i kojim strateškim i inim politikama postići da se on održi – pitanja su koja su u brojnim radovima i istraživanjima postavljana (v. Nola 2000). Pisana pjesnička ostavština na hrvatskome jeziku na prostoru NSW-a možda je dobar primjer ideje o čuvanju jezika iseljavanja.

U uvodnome dijelu knjige *Hrvatsko rasuće: teme iz hrvatske dijaspore* Đuro Vidmarović donosi zaključke, objašnjavajući poetiku uglavnom amaterskoga stvaralaštva na hrvatskome jeziku izvan prostora Hrvatske, kako to iseljeničko pisanje i taj iseljenički jezik valja pratiti u skladu s predmetno-tematskim ishodištima kroz pojedina razdoblja iseljeničke prošlosti,<sup>65</sup> ali isto tako da ga valja uvijek i bezuvjetno stavljati u simbiotski odnos s kulturnim stečevinama zemlje useljenja (usp. Vidmarović 2009, 17). Zbog toga je to stvaralaštvo posebno jer sadrži svojevrсни poetski kompromis satkan od dviju istodobnih sudbina – iseljenika i doseljenika.

Na izabranome korpusu koji se donosi i obrađuje u sljedećemu poglavlju gotovo u cjelokupnoj istraženoj građi vidljiv je taj koncept poetskoga kompromisa izrečen najprije temama, potom i senzibilitetom izrečenoga.

---

65 Vidmarovićevo promatranje književne produkcije na hrvatskome jeziku odnosi se na onu nastalu na prostoru Srbije, Crne Gore, Austrije, Mađarske i Italije. Njegovo promišljanje i definiranost književnosti nastale izvan prostora današnje RH primjenjivi su i na književnu produkciju na drugim prostorima gdje se piše na hrvatskome jeziku.

## Izabrane autorice/autori i njihovo stvaralaštvo od početka devedesetih do danas

(O)čuvanje i njegovanje hrvatskoga jezika kao identitetskoga markera u prekomorskim zemljama<sup>66</sup> moguće je promatrati iz različitih perspektiva: sociologa, kulturologa, historiografa, antropologa, etnologa i dr. Svako će od navedenih znanstvenih područja tražiti svoje modele i pristupe uzme li kao predmet istraživanja jezik kao središnju odrednicu zajedničkoga iseljeničkoga identiteta. Prostor prekomorskih zemalja i danas bilježe vitalnost hrvatske iseljeničke zajednice, uz, nažalost, prateću činjenicu kako je hrvatski jezik gotovo pa izgubljen ili je njegova vitalnost očuvana u neznatnome postotku. Osnivanje i pokretanje škola hrvatskoga jezika u prošlosti, uređivanje glasila, društvena aktivnost brojnih društava, priređivanje književnih i kulturnih manifestacija i objavljivanje amaterskih književnih uradaka načini su kojima se desetljećima pridonosilo (o)čuvanju i njegovanju jezika (usp. Vulić Vranković 2021). Danas su te aktivnosti manjega intenziteta, a prvenstveno iz dvaju razloga: (1) hrvatski je jezik samostalnošću Republike Hrvatske dobio svoj status i (2) potomci su iseljenika, nasljednici hrvatskoga jezika, asimilirani u anglofonu svakodnevicu.

Za prikaz čuvanja hrvatskoga jezika u današnjim vremenima ciljano je izabrana australska država New South Wales. Zanimljiv je to i dinamičan prekomorski prostor zbog objavljivanja u posljednjih tridesetak godina književnih (uglavnom pjesničkih) zbirki na hrvatskome jeziku. Tiskane zbirke na prostoru NSW-a predstavljaju dobar model (o)čuvanja hrvatskoga jezika u dominantnome, službenome engleskome jeziku NSW-a, ali i šire – u globaliziranome prostoru i vremenu svekolike dominacije engleskoga jezika kada gotovo da i nema ciljane i organizirane aktivnosti na hrvatskome jeziku. Za promatrano razdoblje, od početka devedesetih do posljednjih nekoliko godina, *Udruga Hrvatsko-australsko literarno i umjetničko društvo (HALUD)*

66 Pod *prekomorske zemlje* podrazumijeva se geografski prostor Sjeverne i Južne Amerike, Australije i Novoga Zelanda, a na kojemu su iseljenici s hrvatskih prostora u nekoliko valova dolazili i započinjali novi, iseljenički život (usp. Kurtović Budja i Lasić 2021).

[eng. Croatian-Australian Literature and Art Association (CAALA)]<sup>67</sup> bila je stožerno mjesto okupljanja čuvarica i čuvara hrvatskoga jezika (v. Mesarić Žabčić i Perić 2006., 272.–278.). Nekoliko je zbirki na hrvatskome jeziku u promatranome razdoblju tiskao tamošnji Centar za hrvatske studije [eng. Croatian Studies Centre] (v. Škvorc 2004).

Izdavački niz HALUD-a, nekoliko izdanja u vlastitoj nakladi i izdanja Centra za hrvatske studije od 1992. do 2017. godine osigurali su istraživački korpus koji čini pet zajedničkih zbirki i dvadesetak zbirki pjesama pojedinih autora. U nastavku se, prema stvaralačkome obimu pojedinoga autora i redoslijedu kojim je provedeno istraživanje, predstavljaju izabrani autori: Mirjana Emina Majić, Ana Kumarić (Anna Kumarich), Ivana Bačić Serdarević, Duška Crmarić Tomašić, Marija Kosović Makić, Ante Glavor, Drago Šaravanja, Vlado Pucak i Bartul Salečić Šale. Pišući na hrvatskome jeziku, doprinijeli su (o)čuvanju hrvatskoga jezika na promatranome prekomorskome prostoru australskoga kontinenta kroz posljednja tri desetljeća. Stoga su zaslužili zajednički prostor u kojemu će biti predstavljeni dok je umjetnička i književna vrijednost ostavljena za neka nova istraživanja u budućnosti. U kontekstu ovoga rada promatra se vitalnost hrvatskoga jezika kojim su promatrani autori stvarali na prostoru NSW-a.

### **Mirjana Emina Majić**

Mirjana Emina Majić (1932. – 2021.) rođena je u Podravskoj Slatini. Početkom Drugoga svjetskoga rata seli u Glinu zbog očeva službenoga premještaja. Tamo završava pučku školu, gimnaziju u Zagrebu i Učiteljsku školu u Osijeku gdje s obitelji seli 1945. godine. Za sebe je često govorila kako je rođena u ličkoj činovničkoj obitelji izražena rodoljublja i duboke odanosti hrvatskome narodu i tlu. Godine 1959. odlazi u Australiju, u Claremont kraj Hobarta na otoku Tasmaniji. Tamo živi sljedećih osam godina te 1967. godine seli u Sydney gdje radi u školama Summer Hill, Fairfield i Liverpool. Od 1969.

---

<sup>67</sup> Uz HALUD se na nekoliko tiskanih zbirki kao izdavač pojavljuje Australsko-hrvatsko literarno društvo „Mile Budak“. Moguće je pretpostaviti da je to zapravo HALUD upisan kao izdavač pod navedenim imenom. Prvenstveno se pojavljuje kao izdavač zbirki Mirjane Emine Majić.

godine do smrti je bila tajnica Australsko-hrvatskog literarnog društva „Dr. Mile Budak“. Osnovala je i registrirala prvu dramsku literarnu školu „Antun Gustav Matoš“ koja je aktivno radila deset godina. Bila je jedna od osnivačica subotnjih škola hrvatskoga jezika.

Talent za pisanje otkrila je pišući pjesme za nastavu hrvatskoga jezika. Predan stvaralački rad osigurao joj je članstvo u Udruženju australskih pisaca FAW – Parramatta, bila je i članicom Hrvatsko-australskog literarno-umjetničkog društva i Udruženja književnika Australije. Pisala je za tjednik „Spremnost“ i desetljećima bila među aktivnim sudionicima društveno-kulturnoga života u hrvatskoj iseljeničkoj zajednici. Među promatranim autorima s prostora NSW-a ostavila je najbrojniju građu na hrvatskome jeziku.<sup>68</sup> Donosi se u nastavku kronološki i s obzirom na potvrđenost u dostupnim i pretraženim bazama:

- *Pravaška zora svanuti mora (1861.–1991.): u spomen 130-e obljetnice Hrvatske stranke prava* (1991.), Sydney: Hrvatska stranka prava, 107 str.
- *Čarobni dragulj Slavonije* (1992.), Sydney: Hrvatsko dramsko literarno društvo „Mile Budak“, [predgovor Ivan John Višnjić], 108 str.
- *Posavino, naša rano ljuta* (1995.), Sydney: Hrvatska zajednica „Bosanska Posavina“, 212 str.
- *Sokol Velebita* (1995.), Sydney: Hrvatsko dramsko literarno društvo „Mile Budak“, 104 str.
- *Zagreb: 900-ta obljetnica* (1995.), Sydney: Hrvatski tjednik „Spremnost“, 48 str.
- *Za tobom Boko suzno moje oko* (1995.), Sydney: Hrvatsko dramsko literarno društvo „Mile Budak“, 78 str.
- *U srcu je Hrvatsku nosio, kao lav se u obranu diže: u spomen 100-te obljetnice smrti Ante Starčevića* (1996.), Sydney: Hrvatski međudruštveni odbor za zajedničku suradnju, 119 str.

68 Opširan popis objavljenih uradaka Mirjana Emine Majić dostupan je na: <<https://fenix-magazin.de/knjige-australske-spisateljice-mirjane-emine-majic-dostupne-i-u-njemackoj/>> (pristup: prosinac 2021.)

- *Junak vjesnik proljeća* (1999.), Sydney: Hrvatsko dramsko literarno društvo „Mile Budak“, 112 str.
- *Nespominjani i zaboravljeni* (2000.), Sydney: Australsko-hrvatsko literarno društvo „Mile Budak“, 74 str.
- *Orlovi Hrvatske* (2000.), Sydney: Hrvatsko dramsko literarno društvo „Mile Budak“, 360 str.
- *Suze roni hrvatica vila* (2003.), Sydney: Australsko-hrvatsko literarno društvo „Mile Budak“, 85 str.
- *Vitez u crvenoj kapi* (2005.), Sydney: Australsko-hrvatsko literarno društvo „Mile Budak“, 87 str.
- *Sokol kliče sa Ivan planine* (2009.), Sydney: Australsko-hrvatsko literarno društvo „Mile Budak“, [predgovor Tomislav Sunić], 304 str.
- *Ljubav poslije smrti* (2010.), Sydney: Australsko-hrvatsko literarno društvo „Mile Budak“, 168 str.
- *Rasplamsana vatra iz daljine* (2010.), Sydney: Australsko-hrvatsko literarno društvo „Mile Budak“
- *Eminin javor* (2011.), Sydney: Australsko-hrvatsko literarno društvo „Mile Budak“, 70 str.
- *Svevišnji Čuva Pravednika* (2013.), Sydney: Australsko-hrvatsko literarno društvo „Mile Budak“, 226 str.
- *Poviestnice radostnice od Irana do Jadrana* (2013.), Sydney: Australsko-hrvatsko literarno društvo „Mile Budak“, 234 str.
- *Domoljubni vapaj iz tudjine* (2015.), Sydney: vlastita naklada, [predgovor Marijan Horvat Mileković]. 265 str.
- *Sunce je ponovno obasjalo Hrvatsku* (2015.), Sydney: vlastita naklada, 104 str.
- *Svjetlost Budakova Ognjišta* (2016.), Sydney: Australsko-hrvatsko literarno društvo „Mile Budak“, 300 str.

## Ana Kumarić

Ana Kumarić rođena je 1940. godine u Sućurju na otoku Hvaru. Ondje je završila osnovnu školu, a srednju ekonomsku školu završava u Zagrebu 1968. godine. Zaposlila se po završetku srednje škole u zagrebačkoj tvrtki Informator gdje u internom glasilu objavljuje svoje prve pjesme. Godinu kasnije odlazi u Sydney. Radila je do 1974. godine uglavnom računovodstvene poslove u nekoliko tvrtki kada odlazi u London. Nakon godinu dana provedenih u Londonu 1975. vraća se u Zagreb. Počinje raditi u Institutu za društvena istraživanja i paralelno studira na Ekonomskome fakultetu. Diplomirala je na području vanjske trgovine 1979. godine. Cijelo je vrijeme pisala pjesme, ali ih nije objavljivala. Nakon nekoliko godina provedenih u Zagrebu vraća se u Sydney 1984. godine. Uskoro postaje članicom društva Poets Union i društva PEN te članicom akademije World Academy of Arts and Culture. Bila je dvije godine glavna urednica hrvatskoga programa na radiju 2RDJ. Jedna je od utemeljiteljica HALUD-a – Hrvatsko-australskoga literarnoga umjetničkoga društva u kojemu je u nekoliko mandata obnašala funkciju predsjednice i tajnice. Uz predan rad kroz niz projekata HALUD-a bila je tajnica institucije Croatian Embassy Fund i u više mandata tajnica australskoga HDZ-a. Uz rad je studirala književnost i antičku povijest na sveučilištu University of New England, a stručni studij komplementarne medicine i ljepote završila je na visokoj školi St. George College. Uz cijeli niz poslova koje je radila i funkcija koje je obnašala predavala je hrvatski jezik u subotnjim školama i bavila se povremeno novinarskim radom.

Iznimno cijenjena u umjetničkim i književnim krugovima, prepoznata je kao vrsna pjesnikinja. Njezina je poezija u više navrata vrednovana, tematizira niz suvremenih aspekata (velegradska otuđenost, egzistencijalna nesigurnost) korespondirajući s vremenom i prostorom modernoga urbanoga senzibiliteta.<sup>69</sup> Piše na engleskome i hrvatskome jeziku, radove je objavljivala u listovima *Spremnost*, *Hrvatski vjesnik*, *Ognjište*, *Hrvatski iseljenički zbornik*, *Writers Mosaic* te u nizu zbornika i antologija u svijetu (Hrvatska, Meksiko, Mađarska, Tajvan, Kina i dr.). Uredila je hrvatsko-englesku antologiju *Zrcala u sjeni*

69 V. <<https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11337>> (pristup: 11. studenoga 2021.)

(*Mirrors in the Shadow*) (1994.). Kao književnica nastupala je na više festivala i događaja u Australiji i drugim zemljama (Novi Zeland, SAD, Meksiko, Mađarska, Hrvatska). Igrokazi za djecu koje je pisala i postavljala na scenu često su bili izvođeni, a njezino je stvaralaštvo zastupljeno u prestižnim izdanjima australskoga pjesničkoga saveza, u hrvatskome zborniku KUD-a *Rešetari* te u zborniku *Hrvatska / Australija i Novi Zeland: povijesne i kulturne veze* [*Croatia / Australia and New Zealand: Historical and Cultural Ties*] (2000.).

Samostalno je objavila dvije velike zbirke na hrvatskome jeziku (1992. i 1999.) te jednu dvojezičnu zbirku na hrvatskome i na engleskome jeziku (1993.). Svojim je umjetničkim radom dala nemjerljiv doprinos očuvanju hrvatskoga jezika i kulture ne samo na prostoru NSW-a već gotovo na čitavome prekomorskome prostoru hrvatskoga iseljništva. Potvrdu njezina višedesetljetnoga društvenoga angažmana i istančanoga književno-umjetničkoga senzibiliteta možda je najbolje sama opisala u jednome od posljednjih svojih uradaka, u eseju objavljenome u kolovozu 2020. godine,<sup>70</sup> pišući motivirana svijetom i ljudima u nevoljnim vremenima otuđenosti u pandemiji virusa COVID-19:

„(...) u periodu u kojemu sam prisiljena izolirati se, dezinficirati se, staviti brnjicu na usta, zaštitne naočale, gumene rukavice, zalediti male radosti, pritajiti se, pokušati naći odgovore, ... jednom riječju – prisiljena sam smanjiti granice očekivanoga i poznatoga, ne proslaviti Uskrs u zajedništvu Crkve, kao lopov uvući se u vanjsku kapelu sv. Thomasa Morea u Brighton Le Sandsu u Sydneyu, moliti i plakati Isusu u Svetohraništu, ali ... ne za sebe, ovaj put plakati i moliti za svijet i Crkvu Božju (...).“

(Kumarić 2020, 75)

---

70 V. Branka Bezić Filipović (2020). *Njena priča: žena u iseljništvu*. Split: Naklada Bošković, 75 – 78.

Ana Kumarić, pojavljuje se i imenom Anna (Genovena) Kumarich, samostalno je u razdoblju pokrivenim ovim istraživanjem objavila sljedeće zbirke pjesama:

- *Ohujni vjetrovi* (1992.), Sydney: Croatian-Australian Literature and Art Association, [predgovor Ivo Višnjić], 84 str.
- *The Rainbow* (1993.), Sydney: Croatian-Australian Literature & Art Association, 81 str.
- *Jeka plave ptice* (1999.), Sydney: Croatian-Australian Literature & Art Association, 80 str.

### Ivana Bačić Serdarević

Ivana Bačić Serdarević novinarka je i kulturna djelatnica rođena u Dubrovniku 1954. godine. U rodnome je gradu 1973. završila srednju ekonomsku školu i iste godine preselila u Sydney. Od 1974. godine radila je kao voditeljica i urednica na etničkom radijskom programu *2EA*, u emisiji na hrvatskome jeziku. Diplomirala je novinarstvo na Sveučilištu Wollongong, a pokazivala je i interes za slikarstvo koje je studirala na visokoj školi National Art School. Članica je Hrvatsko-australskoga literarnog i umjetničkog društva (HALUD) u Sydneyu te Društva „August Šenoa“ u Melbourneu i društava Poets Union u Sydneyu i International Society of Poets u Bundallu.<sup>71</sup>

Piše poeziju i prozu na hrvatskome i engleskome jeziku. Prvu je zbirku pjesama *Mirišljava trava* objavila u Dubrovniku. Književno se stvaralaštvo Ivane Bačić Serdarević kasnije pojavljuje u nizu antologija poezije i proze: *Zrcala u sjeni* (1994.), *Soul of My City* (1998.), *Portraits of Life* (2000.) te ranije u *Hrvatskome zborniku* (1992.). U pretraživanim bazama stvaralaštvo Ivane Bačić Serdarević dostupno je kroz sljedeće zbirke poezije i knjige proze:

71 V. Leksikon hrvatskoga iseljništva i manjina (2020, 56).



- *Gledam u zrcalo* [eng. *I am looking in a mirror*] (1994.), (izbor iz poezije u skupnoj dvojezičnoj zbirci *Mirrors in the Shadow*, 96.–101.)
- *Mojmir* (1999.), Sydney: Croatian Studies Centre, Macquarie University
- *Sol Elafita* (2004.), Sydney – Zagreb: Croatian Studies Centre, Macquarie University i Hrvatska matica iseljenika.

### Duška Crmarić Tomašić

Duška Crmarić Salečić rođena je u Solinu 1952. godine. U Splitu je završila Pedagošku gimnaziju i kasnije Pedagošku akademiju. Nakon završetka studija deset je godina radila na Ekonomskom fakultetu u Splitu kao samostalni referent. Bila je tajnica prodekana za nastavu te prodekana za znanstveno-nastavni rad. Godine 1985. seli se u City of Lake Macquarie (Australija). Ubrzo nakon dolaska u Australiju postaje članica Hrvatsko-australskoga književnoga i umjetničkoga društva iz Sydneya.

Piše pjesme, pjesme u prozi, putopise i priče za djecu. Objavljuje na hrvatskome i engleskome jeziku, a redovito je surađivala u hrvatskim listovima koji su izlazili u Australiji. Godine 2002. vratila se u rodnu Hrvatsku i živi na Korčuli. Do sada je objavila sljedeće zbirke pjesama<sup>72</sup> i kraćih proza:

(a) za života u Australiji:

- *Materin sljez* (1998.), Sydney: Croatian Studies Centre, 134 str.
- *Buljooke: od A do Ž* (1998.), Sydney: vlast. naklada, 36 str.
- *Blizinom tvojom isklesana* (1999.), Sydney: vlast. naklada, 73 str.
- *Žegino šesnaesto* (1998.), Sydney: Croatian Studies Centre, 129 str.
- *Ovjenčana Hrvatska* (1999.), Sydney – Zagreb: Croatian Studies Centre, 108 str.

---

72 U pojedinim se zbirkama pojavljuje i s imenom Duška Crmarić Salona.

- *Plavi brojevi* (2000.), Sydney: Samonaklada Salona, 32 str.
- *Ružičasta slova pričaju* (2000.), Sydney: Samonaklada Salona, 36 str.
- *Sunčica* (2000.), Sydney: Samonaklada Salona, 24 str.
- *Zvonici: proštaci neba* (2000.), Sydney: Croatian Studies Centre, 61 str.
- *Cantata to the sea* (2002.), Sydney: Croatian Studies Centre, 81 str.
- (b) po povratku u Hrvatsku:
- *Pusti me p(r)oč'* (ljetopis jedne Anime) (2014.)
- *Nagovijest* (2015.)
- *Psalmi ljuveni* (2016.)
- *Putosnovice* (2017.)
- *Galerija likova* (2018.).

### **Marija Kosović Makić**

Marija Kosović Makić rođena je u Zaostrogu. Ondje je započela osnovnu školu, a završila je u egipatskom zbjegu u El Shattu. Povratkom iz El Shatta 1946. godine upisuje i završava pripremni razred za gimnaziju. Nakon toga upisuje učiteljsku školu u Kninu. Iz Knina odlazi u Zagreb gdje će diplomirati na tadašnjemu Pedagoškome fakultetu zagrebačkoga Sveučilišta. Prvo zaposlenje dobiva u dječjem domu u Crikvenici i tamo ostaje raditi kao odgajateljica do 1957. godine kada otvara dječji vrtić. Dvije godine kasnije odlazi u Australiju, gdje su živjeli i radili ostali članovi njezine obitelji. Prve su godine iseljeničkoga života bile teške, radila je punih osam godina na farmi pilića učeći istodobno engleski jezik. Kasnije su stvari krenule na bolje jer se sama pobrinula za svoju budućnost. Nakon brojnih molbi za posao u skladu s obrazovnom kvalifikacijom koju je imala tek se 1973. godine zapošljava kao socijalna radnica australskoga Odjela za useljavanje. Ostaje na tome mjestu do 1980. godine. Neko je vrijeme

bila voditeljica na hrvatskome programu australskoga radija *SBS*. Bila je jedna od pokretačica toga programa 1975. godine.

Od 1985. godine aktivna je članica udruga Hrvatsko dramsko društvo Sydney i HALUD. Aktivno je sudjelovala u programskome odboru manifestacije *Hrvatski dani*. Za svoj je rad dobila više nagrada od kojih se ističe priznanje Hrvatske matice iseljenika za dugogodišnji rad u društvenome angažiranju hrvatske zajednice (1988.) i povelja predsjednika NSW-a Boba Carra za predan rad s doseljenicima na prostoru države NSW (1996.).

Pjesme su joj objavljivanje u zajedničkim zbirkama *Zrcala u sjeni* (1994.), *Soul of my city* (1998.) i *Spirit of Carnival* (1998.). Prvu je samostalnu zbirku pjesama za djecu objavila 1998. godine naslovljenu dvojezično *U veselomu kraljevstvu – In the merry kingdom*.

Druga, ujedno najprepoznatljivija zbirka naslovljena je *Matici Domovini*. Tiskana je 2013. godine u Australiji i svojevrsna je stihovana zahvalnica ljudima, rodnome Zaostrogu, Dalmaciji i Hrvatskoj. Zbirku je godinu kasnije (2014.) tiskala Hrvatska matica iseljenika kao hrvatsko izdanje. U zborniku KLD-a Rešetari o njezinu pjesništvu Đuro Vidmarović (2013, 5 – 9) napisao je prigodan esej naglašavajući kreativnost i umjetnički doseg pjesništva Marije Kosović Makić kao jednoga od najprepoznatljivijih glasova iseljene Hrvatske. U nekoliko navrata kroz esej napominje kako je zbirka pjesama *Matici Domovini* iznimno dobro profilirani poetski izraz koji će biti prepoznat i u vremenu koji dolazi visoko vrednovan umjetnički doprinos književnosti Hrvata izvan Republike Hrvatske.

## **I pokoji muški rukopis (pismo)**

### **Ante Glavor**

Ante Glavor hrvatski je pjesnik i novinar rođen 1940. godine u Dubravi na poluotoku Pelješcu. U rodnomu je kraju završio osnovnu i srednju školu. S nepunih dvadeset godina odlazi u Italiju i nekoliko mjeseci nakon u australski

Sydney. Radio je puno poslova, u tvornicama, hotelima te u rudniku zlata. Od samoga je dolaska u Australiju vrlo aktivan član hrvatske iseljeničke zajednice. Bio je član Izvršnoga odbora australskoga HDZ-a, počasni član i kasnije alumni udruge *Almae Matris Croatiae*, član uprave Hrvatskoga arhiva Australije, član društva australskih pjesnika *Australian Poetry* te član i bivši predsjednik Hrvatsko-australskoga literarnoga i umjetničkoga društva (HALUD-a). Surađivao je u hrvatskim iseljeničkim listovima *Spremnost*, *Osvit*, *Hrvatski list* i *Nova Hrvatska*, bio suvoditelj u radijskome programu na postaji 2RD. Posebno se istaknuo u organizaciji i angažiranju hrvatske zajednice u prikupljanju humanitarne i novčane pomoći tijekom Domovinskoga rata.

Desetljećima je aktivan kao pjesnik, uz poeziju se okuša(va)o i u drugim formama (aforizmi, rasprave, putopisi, povijesne rasprave i kratke priče). Pjesništvo je tematski usmjereno na domoljubni, ispovjedni i filozofski sadržaj i izraz. Zastupljen je u zbirkama i antologijama u Australiji, SAD-u i Koreji, uglavnom na engleskome jeziku. Ostavština se Ante Glavora može podijeliti na pjesme i radove u samostalnim zbirkama i pjesme u zajedničkim zbirkama:

(a) pjesme u samostalnim zbirkama:

*Nemirne vode* (1993.), *Plamen u noći* (1994.) i *Pod Križem* (2010.)<sup>73</sup>

(b) pjesme u zajedničkim zbirkama:

*Hrvatski zbornik* (1992.), *Poets in the Forest* (1992.), *Out of the Woods* (1993.), *Australian Multicultural Book Review* (1994.), *Slipping on the Blue Glass* (1994.), *Zrcala u sjeni* (*Mirrors in the Shadow*) (1994.), *Soul of my city* (1998.), *Spirit of Carnivale* (1998.), *The Opening of Border – antologija poezije sudionika 21. svjetskoga pjesničkoga kongresa u Sydneyu* (2001.), *Reunion* (2003.), *Sun and Sleet Balmain* (2006.), *Zlatna nit HALUD-a* (2017.).

73 Zbirke *Plamen u noći* (1994.) (84 str.) i *Pod Križem* (2010.) (103 str.) zastupljene su u australskoj bazi *AustLit*. Izdavač je zbirke udruženje Croatian-Australian Literature & Art Association iz Sydneya.

## Drago Šaravanja

Rođen je 1940. godine u mjestu Lipno između Ljubuškoga i Širokoga Brijega u Bosni i Hercegovini. U Ljubuškom je završio osnovnu školu, pet razreda gimnazije u Dubrovniku i nakon toga industrijsku školu u Zagrebu. Kao devetnaestogodišnjak napušta Hrvatsku 1959. godine, a sljedećih će deset mjeseci provesti u prihvatnome logoru za političke emigrante u talijanskoj Cremoni. Godine 1960. odlazi u Australiju. Radio je u početku na teškim fizičkim poslovima, a kasnije radi u administraciji. Studirao je metalurgiju, ali studij nije okončao. Pronalazi posao u tvornici oružja u Melbourneu gdje ostaje nekoliko godina. Nakon toga seli u Sydney i zapošljava u australskoj nacionalnoj zrakoplovnoj tvrtki Qantas. Dodatnim je obrazovanjem stekao diplomu strojarskoga inženjera i do umirovljenja ostaje na istome radnome mjestu. Jedno je vrijeme studirao hrvatski jezik na Sveučilištu Macquarie. Više je puta odlikovan za iznimne rezultate u radu od kojih se posebno ističu: državna nagrada *Zlatni ključ*, nagrada *Fra Lucijan Kordić* za prozni tekst *Idemo kući* te nagrada Pasionske baštine i Društva hrvatskih književnika za prozno djelo *Na drugoj strani vremena* (2007.).

Pisanje mu je postala strast od rane mladosti, a od početka sedamdesetih prošloga stoljeća pojavljuje se kao autor u nizu antologijskih izdanja. Član je Društva hrvatskih književnika, Društva hrvatskih književnika Herceg-Bosne iz Mostara, a istaknuo se u drugoj polovici devedesetih prošloga stoljeća kao predsjednik sydneyškoga Hrvatsko-australskoga literarnoga i umjetničkoga društva. Objavljivao je u mnogim časopisima (*Hrvatski dom*, *Spremnost*, *Hrvatska revija*, *Nova Hrvatska*, *Hrvatski vjesnik* i dr.). Piše poeziju i kratke priče. Zastupljen je u antologijskoj zajedničkoj zbirci *Hrvatska iseljenička lirika* (1973.). Kao autor uvršten je u zbornicima i zajedničkim zbirkama poezije: zbirci *Zrcala u sjeni* (1994.) te zbornicima radova *Hercegovina* (2002.) i *Writer's Mosaic* (1992., 1996.). Autor je monografija *Hrvati sa Snježnih planina* (1999.) i *Iseljeničtvo općine Ljubuški* (2011.) te romana *Idemo kući* (2003.), *Na drugoj strani vremena* (2007.), *Gelipter* (2011.) i *Novo odijelo* (2011.). Prije nekoliko godina objavio je autobiografiju naslovljenu *Od tada do sada* (2019.).

Nakon četiri desetljeća života u Australiji vraća se u Hrvatsku i od tada živi i povremeno se pojavljuje svojim pisanim radovima u Zagrebu. Od bogate pisane ostavštine Drage Šaravanja najveći su uspjeh postigli zbirka pjesama *Svaka rijeka svome moru teče* (1993.) (94. str.) i monografijama *The Snowy and Croatians* (1999.) (211. str.) i *Hrvatska sloboda* (1994.) (271 str.).

### **Vlado Pucak**

Rođen je u Farkaševcu kraj Bjelovara 1931. godine. U Poljani pored Vrbovca završava osnovnu školu kamo doseljava s roditeljima 1937. godine. Pohađa gimnaziju u Karlovcu koju zbog rata prekida 1942. godine. Po završetku rata upisuje u Varaždinu trgovačku školu. Nakon srednjoškolskoga obrazovanja zapošljava se u Zagrebu i radi kao knjigovođa. U rodni se kraj vraća krajem 1955. zbog radnoga mjesta na neodređeno vrijeme, a već 1957. napušta Hrvatsku. U Australiju stiže u kolovozu 1958. nakon višemjesečnoga zadržavanja u Austriji. Po dolasku u Australiju radio je na mnogim poslovima, a najdulje u uslužnim djelatnostima.

Godine 1991. s Antom Čuvalom osniva Hrvatsko kulturno društvo Auckland, a na inicijativu HDZ-ova ogranka u novozelandskome Aucklandu. Osnovni je cilj Društva bio okupiti širu hrvatsku zajednicu na programima čuvanja i njegovanja hrvatskoga jezika, kulture i povijesti. Bio je dugogodišnji član sydneyškoga HALUD-a obavljajući predano povjerene poslove rizničara i zamjenika rizničara.

Pisanjem se počeo baviti u ranoj mladosti. Pisao je prozu i poeziju. Od zbirki pjesama izdvajaju se *Čežnja k slobodi* (1995.) (87 str.) i *Moj dom* (1997.) (75 str.) te zbirka proznih radova *Kolarova kći* (2005.) (295 str.). Također je zastupljen u zajedničkim zbirkama *Soul of My City* (1998.) i *Spirit of Carnivale* (1998.) te *Zlatna nit HALUD-a* (2017.).

## **Bartul Salečić Šale**

Rođeni Korčulanin, značajan po iznimnome angažmanu u organizaciji aktivnosti u hrvatskoga zajednici NSW-a. Prvenstveno se pojavljuje kao umjetnik fotograf, ali je svojim uradcima utkao snažan doprinos očuvanju hrvatskoga jezika u australskome NSW-u. Pisao je uglavnom prozu, a njegovo iznimno uspješno objavljeno djelo je *Jorjotov potomak priča: Bebotovi pabirci, svaštice i šale* (2000.) (196 str.), izdavač Croatian Studies Centre (Macquarie University). Sljedeći naslovi u kojima se pojavljuje kao autor i / ili suradnik su: *Materin sljez* (1998.), *Zvonici* (2000.) i *Cantata to the sea* (2002.). U njima se, uz kraće tekstove, pojavljuje kao iznimno uspješan autor fotografija i crteža.

## **Zajedničke pjesničke zbirke (1992. – 2017.)**

Ono što okuplja sve ranije opisane pjesnikinje i pjesnikinje pojavljivanje je kroz zajedničke zbirke. U razdoblju od 1992. godine do 2017. godine tiskarska produkcija na hrvatskome jeziku bila je bogata. Redovito su izlazile zbirke pojedinih autora ili su okupljeni objavljivali kroz zajedničku zbirku. U radu će se predstaviti pet takvih zbirki i to prema redoslijedu izlaženja:

*Hrvatski zbornik 92'* (1992.) urednika Veselka Grubišića; *Zrcala u sjeni* (1994.) urednice Anne Kumarich; *Soul of My City* (1998.); *Spirit of Carnivale* (1998.) urednice Mirjane Emine Majić i posljednja u nizu *Zlatna nit HALUD-a* (2017.) urednice Nine Ljubin McLeod.

Pet zajedničkih zbirki tiskanih u manje od tri desetljeća na ukupnome zbroju od sedamsto dvadeset i dvije (772) stranice mogu se gledati kao možda najvrjednija ostavština na hrvatskome jeziku na promatranome području NSW-a. Kako je i ranije naglašeno, umjetnički i estetski dosezi zbirki neka budu izazov drugim istraživačima, a ono što su u ovome istraživanju potvrdili jest vitalnost hrvatskoga jezika. Time ostaju trajna i dodana vrijednost vremenu u kojemu su nastajale.

### **(1) *Hrvatski zbornik 92'* (1992.)**

Prva je zbirka zajedničkih radova nastala pod uredništvom Veselka Grubišića. Na dvjesto trideset i dvije (232) stranice predstavljeni su pjesnički uradci koje potpisuju (navode se redoslijedom pojavljivanja u zbirci):

Ivan Skračić, Srećko Vukorepa, Drago Šaravanja, Vladimir Barać, Veselko Grubišić, Pero Milostić, Miroslav Črljenec, Dinka Bednjačić, Marija Kusec Teofilović, Duška Salečić, Luis Postružin, Ivanka Serdarević, Ivan Bralić, Marko Bakušić, Mirjana Emina Majić, Ante Glavor, Tomislav Mravičić, Ivan Filipović, Anna Kumarich i Ilija Majdandžić.

Zbirku je tiskalo Hrvatsko-austalsko literarno i umjetničko društvo [eng. Croatian-Australian Literature & Art Assoc. Inc.].

### **(2) *Zrcala u sjeni – Mirrors in the shadow: dvojezična zbirka poezije i proze* (1994.)**

Zbirka je to koja uz pjesme donosi i niz kratkih priča. Pisana je dvojezično, hrvatskim i engleskim jezikom na način da su gotovo svi radovi predstavljeni na prvomu jeziku (hrvatski) i njegovu prijevodu na drugi jezik (engleski). Takvim je pristupom zbirka naglasila autorstvo koje je izvorno na hrvatskome jeziku. Urednica Anna Kumarich unutar sto četrdeset i tri (143) stranice okupila je radove koje potpisuju (navode se redoslijedom pojavljivanja u zbirci):

Drago Dušej, Dinka Bednjačić, Nikša Ciko, Drago Glamočak, Elisabeth Dominis, Ante Glavor, Marija Kosović Makić, Nina Ljubin McLeod, Frane Pervan, Ivan Skračić Bodul, Drago Šaravanja, Marica Šostarec, Sanja Fijačko Ferenc, Ivana Serdarević i Mirjana Emina Majić.

Zbirka je također tiskana u Sydneyu, u okviru nakladničke aktivnosti udruge Hrvatsko-australsko literarno i umjetničko društvo. Imala je snažan odjek u javnosti, kako u australskoj tako i u hrvatskoj jer se pojavljuje u strašnim i teškim ratnim okolnostima u kojima se daleka domovina zastupljenih autora u zbirci tada nalazila.



### **(3) *Soul of my city* (1998.)**

Zajednička zbirka tiskana 1998. godine. Za razliku od ranijih zbirki, u ovoj zbirci nema naslova na hrvatskome jeziku mada su uglavnom svi radovi na hrvatskome jeziku. Izdavač je Croatian Drama & Literature Association „Mile Budak“, uredništvo nije navedeno, a na sto četrdeset i jednoj (141) stranici zastupljeni su autori:

Mirjana Emina Majić, Marija Kosović Makić, Ante Glavor, Marica Šostarec, Ivana Bačić Serdarević, Nikola Serdarević, Pero Milostić Tragetir, Anna Kumarich, Vlado Pucak, Anita Barar i Duška Crmarić Salečić.

### **(4) *Spirit of Carnivale* (1998.)**

Iste je godine tiskana još jedna zajednička zbirka – *Spirit of Carnivale*. Kao i zbirka *Soul of my city* i ova zbirka je naslovljena samo na engleskome jeziku. Urednica je Mirjana Emina Majić, a izdavač Migrant Resources iz Blacktowna, predgrađa Sydneya. U zbirci su okupljeni na osamdeset i četiri (84) stranice sljedeći autori:

Ante Glavor, Ivana Bačić Serdarević, Pero Milostić Tragetir, Vlado Pucak, Anna Kumarich, Marija Kosović Makić, Diana Šulentić, Nikola Serdarević, Luka Jureško, Marica Šostarec i Monika Marinić.

### **(5) *Zlatna nit HALUD-a* (2017.)**

U ovome nizu zajedničkih zbirki posljednja je ona iz 2017. godine. Tiskala ju je udruga Hrvatsko-australsko literarno i umjetničko društvo (HALUD) / Croatian-Australian Literature and Art Association iz Sydneya. Po izričaju je svojevrsna zahvala svim dosadašnjim suradnicima na ranijim zbirkama, a ujedno je i kratka povijest udruge HALUD iz Sydneya. Zbirka sadrži sto dvadeset i dvije (122) stranice, a u uvodnome dijelu, nakon riječi zahvale glavne urednice Nine Ljubin McLeod svim članovima HALUD-a za tri desetljeća rada, predgovor je Vesne Kukavica (2017, 11) koja zaključuje:

„(...) Pjesme su govorenje duše, a za duše bližnjih valja oćutjeti kontekst svagdašnjice. Pa ... ako sam imalo uspjela odškrinuti vrata što vode u duše četrnaestorice, u svjetove onih hrvatskih pjesnika iz Australije – moj posao nije bio bez smisla. Istodobno su klasični i moderni, duboko individualni i univerzalni, nisu zarobljenici ni trenutka ni sredine, ni jezika u kojemu se rodiše, ni onoga u kojem svakodnevno dišu. Pjesme su autora uvrštenih u zbornik *Zlatna nit HALUD*-a prepoznatljivo osobne, artistički otmjene i neponovljivo privlačne snagom svojih autentičnih slapova intenzivnih osjećaja.“

Duše četrnaestorice, kako ih zajednički naziva Vesna Kukavica, u zbirci se pojavljuju pod svojim imenima:

Marica Čaldarević Božićević, Marijo Šime Dešpoja, Ante Glavor, Marija Kosović Makić, Anna Genoveva Kumarich, Nina Ljubin McLeod, Zorica Marušić, Scott McLeod, Rosica Peić, Mate Polegubić Šerif, Thomas Potočki, Vlado Pucak, Slavko Subjak i pridružena autorica iz Hrvatske Maja Tomas.

### **Zaključak (ili prema novome početku)**

Pisana i tiskana građa (uglavnom pjesnička) u uokvirenome prostoru (australska savezna država New South Wales) i vremenu (od stjecanja hrvatske državne i jezične samostalnosti do današnjih vremena) korištena je kao korpus za istraživanje. Cilj je bio usmjeren na ispitivanje vitalnosti hrvatskoga jezika na tome prekomorskome prostoru. Promatrana i analizirana ostavština i tiskano stvaralaštvo pjesnika amatera (pet autorica i četiri autora) uz nekoliko zajedničkih zbirki tiskanih između 1992. i 2017. godine potvrdili su postojanje (vitalnost) hrvatskoga jezika kao markera identiteta, odnosno, promatrana je građa potvrđena kao svojevrsna jezična niša u kojoj se, bez obzira na skoro pa potpunu asimilaciju u anglofonu svakodnevicu, još uvijek ogleda (i osjeća) hrvatski jezik. Naglašeno je ranije kako cilj istraživanja nije bio usmjeren na ocjenu književne i umjetničke vrijednosti promatrane građe već na prikazivanje jednoga izabranoga modela vitalnosti hrvatskoga jezika u australskome NSW-u posljednjih tridesetak godina.

Savezna država NSW nije slučajno kao uokvireni prostor izabrana. Naime, od sredine je šezdesetih godina prošloga stoljeća vidljiva bogata i raznovrsna društveno-kulturna aktivnost u toj hrvatskoj zajednici. Danas je organizirana društvena i kulturna aktivnost slaba i uglavnom su sve rjeđa okupljanja i događanja u zajednici na engleskome jeziku. Daljnja bi istraživanja stoga valjalo usmjeriti prema ispitivanju naraštaja potomaka i njihovoga odnosa prema hrvatskome jezičnome identitetu i naslijeđu predaka doseljenih s hrvatskih prostora (i hrvatske kulture). Činjenica koja je ranije potvrđena ukazuje kako je očuvati jezik predaka u svijetu potomaka danas gotovo nemoguće unatoč svjetskoj (globalnoj) politici koja nerijetko sintagmu *jezična raznolikost* ističe u nizu programskih dokumenata (usp. Kukavica 2017, 9).

Hrvatski su iseljenici na prostoru NSW-a kroz prošlost imali snažnu motivaciju u (o)čuvanju jezika s prostora iseljavanja, vlastitu su iseljeničku sudbinu često identificirali s tim jezikom i kulturom. Stjecanjem je hrvatske državne i jezične neovisnosti motivacija za čuvanjem jezika bivala sve slabija. S obzirom na tu činjenicu istraženi pjesnički korpus ostaje značajna ostavština jer nastaje u vremenima potpune asimilacije iseljeničke zajednice i njezinih potomaka u engleski jezik, a višedesetljetni rat za samostalnost i samosvojnost hrvatskoga jezika je dobiven.

Ono što je ovo istraživanje također potvrdilo jest pitanje koje je ostalo otvoreno, neodgovoreno i traži modele za nova propitivanja – je li promatrana pisana (tiskana) pjesnička ostavština u nekome kontekstu poveziva (i povezana, integrirana) u hrvatsku književnost? Ovo istraživanje nije osiguralo jednoznačan i nedvosmislen odgovor na to pitanje i stoga je ostavljeno novim istraživačima. Istražujući hrvatsku književnost nastalu na prostoru Njemačke između 1990. i 2013. godine Milan Bošnjak (2021, 279) zaključuje:

„(...) Ako društvena sredina utječe na književno stvaralaštvo pisaca na više razina (jezičnoj, poetičkoj i svjetonazorskoj), vrijedi i obrnuto, tj. pisci – ma kojoj skupini pripadali – utječu na svoju adoptiranu sredinu, a svakako i na matičnu koja ih je generirala, pa ih nastoji sačuvati barem kao posrednike (...) ostaje dojam da smo otvorili niz novih pitanja – metodoloških i kulturno-povijesnih.“

Bošnjakov se zaključak u potpunosti uklapa u zaključak o jeziku i stvaralaštvu na hrvatskome jeziku u australskome NSW-u posljednjih tridesetak godina. Naime, izabrani autori Majić, Kumarić, Bačić Serdarević, Crmarić Tomašić, Kosović Makić, Glavor, Šaravanja, Pucak, Salečić Šale i njihove samostalne i zajedničke zbirke ostaju ostavština ispisana hrvatskim jezikom na stotinama stranica. Potvrdili su taj stvoreni korpus kao posrednika između adoptirane (australske) i matične (hrvatske) kulture. Njihov jezični, poetski, politički i svjetonazorski diskurs ostaje nakon ovoga istraživanja izazov novim istraživanjima za daljnja proširivanja spoznaja o vitalnosti hrvatskoga jezika u suvremenim okolnostima i na drugim prekomorskim prostorima – od Novoga Zelanda pa dalekim, dubokim morima do Sjeverne i Južne Amerike.

Zabilježena će i dijelom opisana pjesnička ostavština na hrvatskome jeziku u australskome NSW-u ovim preglednim istraživanjem ostati vidljiv (svojevrсни) *kompromisan blues*<sup>74</sup> ispisana hrvatskim jezikom izvan (i fizički daleko od) hrvatskih prostora kao snažan, i za daljnja promatranja poticajan, identifikator pripadanja primljenoj i prihvaćenoj (australskoj) s jedne i ostavljenoj, ne i napuštenoj (hrvatskoj) kulturi s druge strane.

74 *Kompromisan* jer je između dviju kultura – australske i hrvatske, a *blues* jer se kroz promatranu i analiziranu građu ogledaju elementi američkoga glazbenoga žanra bluesa kao riječima iskazanoga odraza čežnje, rastanka i očekivanja, osobnih katastrofa i padova, nepravdi, protjerivanja i trauma uzrokovanih odlascima i migracijama.

## Literatura

- Banov, E. (1994). *Usmena i pučka književnost hrvatske dijaspore*. Zagreb (magistarski rad).
- Banov, E. (2000). Razvoj književnog života Hrvata u sjevernoj Americi. „Zadarska smotra“, 49 (1/3), 321 – 344.
- Bezić Filipović, B. (2004). *Susret svjetova: Hrvatska – Australija*. Split: Naklada Bošković.
- Bezić Filipović, B. (2020). *Njena priča: žena u iseljeništvu*. Split: Naklada Bošković, 75 – 78.
- Blažetin, S. (1998). *Književnost Hrvata u Mađarskoj od 1918. do danas*. Osijek: Matica hrvatska.
- Blažetin, S. (2012). Dječja književnost Hrvata u Mađarskoj. U *Hrvatski iseljenički zbornik* (str. 61 – 70).
- Bošnjak, M. (2017). Hrvatska izvandomovinska lirika – šesnaest susreta, petnaest objavljenih zbirki i dvije u pripremi. U S. Blažetin (Ur.) *XIII. međunarodni kroatistički znanstveni skup – zbornik radova (2016.)* (str. 512 – 520). Pečuh: Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj.
- Bošnjak, M. (2021). *Hrvatska književnost nastala u Njemačkoj 1990. – 2013*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Brešić, V. (1998). Hrvatska emigrantska književnost (1945. – 1990.). *Croatica*, 27 (45 – 46), 247 – 271.
- Brešić, V. (2001). *Hrvatska emigrantska književnost (1945. – 1990.) – teme novije hrvatske književnosti*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Budak, L. (2008). Najstariji izvandomovinski studij, uz 25-u obljetnicu hrvatskih studija na Sveučilištu Macquarie u Sidneyu. *Croatian Studies Review*, 5 (1), 177 – 184.
- Burić, H., Lasić, J. (2012). Materinski jezik u multikulturalnom prostoru Australije. U S. Halilović (Ur.) *Prvi bosanskohercegovački slavistički kongres* (knj. 1) (str. 221 – 229). Sarajevo: Slavistički komitet.
- Čizmić, I., Sopta, M., Šakić, V. (2005). *Iseljena Hrvatska*. Zagreb: Golden marketing i Tehnička knjiga.
- Donat, B. (1998). *Društvo žrtvovanih hrvatskih pjesnika*. Zagreb: Dora Krupićeva.

- Drapač, V. (2004). Perceptions of Post-WWII Croatian Immigrants: The South Australian Case. „Croatian Studies Review“, 3 – 4 (1), 27 – 39.
- Drapač, V. (2010). *Constructing Yugoslavia: A Transnational History*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Filipowicz, H. (1998). Polska literatura emigracyjna – próba teorii. „Teksty drugie“, 3, 43 – 62.
- Giles, H., Bourhis, R. Y., Taylor, D. M. (1977). Towards a theory of language in ethnic group relations. U H. Giles (Ur.) *Language, ethnicity, and intergroup relations* (str. 307 – 348). London: Academic Press.
- Grabowski, Z. (2009). Polska literatura emigracyjna. „Arhiwum Emigracji: szkice, dokumenty“, 1 (10), 13 – 20.
- Grubišić, V. (1991). *Hrvatska književnost u egzilu [Croatian Literature in Exile]*. München i Barcelona: Knjižnica Hrvatske revije.
- Grubišić, V. (1997). Književna prevodilačka djelatnost izvan Hrvatske s posebnim osvrtom na prevođenje hrvatskih pisaca u egzilu nakon Drugog svjetskog rata. „Glasje“, 4 (7 – 8), 212 – 220.
- Hebrang Grgić, I., Barbarić, A. (2021). *Ni s kućom ni bez kuće: nakladnička djelatnost Hrvata u Novome Zelandu*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Hlavac, J. (2003). *Second-generation Speech: Lexicon, Code-switching and Morpho-Syntax of Croatian-English Bilinguals*. Bern – Berlin – Bruxelles – Frankfurt a. M. – New York – Oxford – Wien: Peter Lang.
- Hlavac, J. (2020). *Croatian in Melbourne: lexicon, switching and morphosyntactic features in the speech of second-generation bilinguals*. Melbourne: Monash University Press.
- Hrvatska / Australija i Novi Zeland: povijesni i kulturni odnosi* (2000). Zagreb: Društvo hrvatskih književnika (Ur. T. Tarle, I. Žanić).
- Kalogjera, B. (1996). Književnost Hrvata u Sjedinjenim Američkim Državama. „Fluminensia“, 8 (1 – 2), 145 – 151.
- Kalogjera, B. (2001). Hrvatska etnička i iseljenička književnost: sličnosti i razlike. „Riječ“, 7 (2), 105 – 110.
- Kalogjera, B. (2003). *Pisci između dviju domovina*. Rijeka: Hrvatsko filološko društvo.
- Kalogjera, B. (2005). Etničari, egzilanti, globalisti. U *Hrvatski iseljenički zbornik*, 237 – 243.

- Kalogjera, B. (2008). *Izlaz iz iluzija*. Zagreb: Hrvatska matica iseljenika.
- Kosmos, I. (2015). *Mapiranje egzila u djelima postjugoslavenskih autora*, doktorska disertacija, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Kukavica, V. (2013). *Umreženi identiteti*. Zagreb: Hrvatska matica iseljenika.
- Kurtović Budja, I., Lasić, J. (2021). Kako istraživati jezik potomaka podgorskih Dalmatinaca na Novome Zelandu: geolingvističke, sociolingvističke i dijalektološke smjernice. „Slavistički studii“, 21, 79 – 100.
- Listeš, S. (2015). *Emigrantska Hrvatska revija*. Split – Zagreb: Naklada Bošković.
- Listeš, S. (2017). Udruga Hrvatska iseljenička lirika. „Pilar – časopis za društvene i humanističke studije“, 23 (1), 11 – 30.
- Lovrenčić, Ž. (2009). *Tragovi iseljenih Hrvata*. Rijeka: Društvo hrvatskih književnika – Liber.
- Mesarić Žabčić, R., Perić, M. (2006). Redefiniranje etničkoga identiteta: primjeri hrvatskih etničkih zajednica u Čileu i New South Walesu. „Etnološka istraživanja“, 10 (11), 261 – 315.
- Nola N. (2000). The Rolled R – Writing the Croatian Diaspora in New Zealand. U T. Tarle, I. Žanić (Ur.) *Hrvatska / Australija i Novi Zeland: povijesne i kulturne veze* [Croatia / Australia and New Zealand: Historical and Cultural Ties]. Zagreb: The Bridge.
- Perić Kaselj, M. (2017). Iseljenička književnost čileanskih Hrvata kao istraživački izazov. U *Hrvatski iseljenički zbornik*, 165 – 179.
- Plešković, M. (2019). *Vitalnost fijumanskoga dijalekta – stanje i perspektive na početku 21. stoljeća*, doktorska disertacija, Zagreb: Filozofski fakultet.
- Prpić, J. (1991). *Uloga hrvatske književnosti i publicistike u iseljeništvu*. Ohio: University Heights.
- Samardžija, M. (2004). Hrvatski jezik i Hrvati izvan Hrvatske. „Croatian Studies Review“, 3 – 4 (1), 55 – 69.
- Stolac, D. (2019). Sročnost u jeziku Hrvata u Australiji. U N. Pintarić, I. Čagalj, I. Vidović Bolt (Ur.) *Komparativnoslavističke lingvokulturalne teme* (str. 289 – 297). Zagreb: Srednja Europa.
- Stolac, D. (2014). Expressing Croatian identity through language designations. „Croatian Studies Review“, 10 (1), 105 – 132.

Stolac, D. (2017). Odnos nasljednoga jezika i standardnoga hrvatskoga jezika u govoru povratnika. U M. Sopta (Ur.) *Hrvatski izvan domovine* (str. 675 – 683). Zagreb: Centar za istraživanje hrvatskoga iseljeničtva.

Šimičić, L., Bilić Meštrić, K. (2018). *Arbanaški na raskrižju: vitalitet i održivost jednog manjinskog jezika*. Zagreb: Srednja Europa.

Škvore, B. (2004). Systems of Literature Outside their Matrix: Framing Unstable Émigré and Stable ‘Voluntary Exile’ Models of National Literature. „Croatian Studies Review“, 3 – 4 (1), 143 – 161.

Škvore, B. (2004). Hrvatski tisak u australskome kulturnome i informativnome prostoru. U *Hrvatski iseljenički zbornik* (str. 153 – 170). Zagreb: Hrvatska matica iseljenika.

Škvore, B. (2005). *Australski Hrvati: mitovi i stvarnost (rasprave i eseji o hrvatskoj emigrantskoj književnosti, egzilantima i imaginarnoj Hrvatskoj)*. Zagreb: Denona i Hrvatska matica iseljenika.

Škvore, B. (2006). Hrvatski uokviren engleskim: jezik australskih Hrvata kao prvi i drugi jezik. „Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik“, 1, 15 – 26.

Škvore, B. (2010). Multikulturalnost i multikulturalizam u postkolonijalnom „stanju stvari“: Dislocirani identitet, pričanje zajednice, književnost i druge Hrvatske. „Croatian Studies Review“, 6 (1), 69–112.

Šutalo, I. (2004). *Croatians in Australia – Pioneers, Settlers and their Descendants*. Melbourne: Wakefield Press.

Šutalo, I. (2010). Budućnost hrvatske zajednice i hrvatskog identiteta u Australiji. „Croatian Studies Review“, 6 (1), 7 – 30.

Tkalčević, M. (1992). *Hrvati u Australiji*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.

Vidmarović, Đ. (2009). *Hrvatsko rasuće: teme iz hrvatske dijaspore*. Split: Naklada Bošković.

Vulić Vranković, S. (2021). *Blago rasutih: jezik Hrvata u dijaspori* (dio I.). Split: Književni krug.

Zubčić, S. (2009). Speech of Croatian migrant sin the overseas countries and countries of Western Europe: The level of research attained. „Croatian studies review“, 6 (1), 141 – 161.

Zubčić, S. (2010). Govor iseljene Hrvatske. U V. Kukavica (Ur.) *Hrvatski iseljenički zbornik* (str. 71 – 93). Zagreb: Hrvatska matica iseljenika.



Žužul, I. (2021). Modeli narativne analize hrvatske književnosti u dijaspori. U V. Kukavica (Ur.) *Hrvatski iseljenički zbornik* (str. 126 – 139). Zagreb: Hrvatska matica iseljenika.

## Internetski izvori

Australian Bureau of Statistics

<[https://quickstats.censusdata.abs.gov.au/census\\_services/getproduct/census/2016/quickstat/036](https://quickstats.censusdata.abs.gov.au/census_services/getproduct/census/2016/quickstat/036)> (pristup: listopad 2021.)

Department of Home Affairs

<<https://www.homeaffairs.gov.au/mca/files/2016-cis-croatia.pdf>> (pristup: listopad 2021.)

Hrvatska enciklopedija

<<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=43652>> (pristup: listopad 2021.)

Hrvatski biografski leksikon <<https://hbl.lzmk.hr/>> (pristup: studeni 2021.)

Hrvatski jezični portal

<<https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>> (pristup: studeni 2021.)

Leksikon hrvatskoga iseljenništva i manjina

<[https://www.pilar.hr/wpcontent/uploads/2020/10/Leksikon\\_hrvatskoga\\_iseljenistva\\_i\\_manjina\\_full.pdf](https://www.pilar.hr/wpcontent/uploads/2020/10/Leksikon_hrvatskoga_iseljenistva_i_manjina_full.pdf)> (pristup: studeni 2021.)

Pjesme Duške Crmarić Salečić

<<https://www.youtube.com/watch?v=4jvH5ltWrps>> (pristup: siječanj 2022.)

Pjesničke zbirke Mirjane Emine Majić

<<https://fenix-magazin.de/knjige-australske-spisateljice-mirjane-emine-majic-dostupne-i-u-njemackoj/>> (pristup: prosinac 2021.)

Repozitorij Knjižnice Filozofskoga fakulteta u Zagrebu

<<https://koha.ffzg.hr/>> (pristup: listopad 2021.)

Repozitorij Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu

<<https://www.nsk.hr/zbirka-inozemne-croatice/>> (pristup: listopad 2021.)

Repozitorij Sveučilišne knjižnice u Splitu

<<http://libar.svkst.hr/>> (pristup: rujan 2021.)

University of Queensland <<https://www.austlit.edu.au/>> (pristup: listopad 2021.)

### **Tiskane dostupne zbirke**

Glavor, A. (2010). *Pod Križem*. Sydney: Croatian-Australian Literature and Art Association.

Kumarich, A. (1999). *Jeka plave ptice*. Sydney: Croatian-Australian Literature and Art Association.

*Zlatna nit HALUD-a* (dvojezična zbirka pjesništva i proze članova HALUD-a – Bilinugual collection of poetry and prose CALAA members) (2017). (Ur. Ljubin McLoad, N.). Sydney: Hrvatsko-australsko literarno i umjetničko društvo – HALUD.

**Dodatak:** izbor lirike na hrvatskome jeziku s prostora države New South Wales

### **Mirjana Emina Majić**

#### **HRVATSKO SUNCE**

Hrvatsko izlazi sunce,  
zora se nova budi.  
pjevaju presretni ljudi.  
sunčeve zrake krase vrhunce,  
Planina i Gora,  
očekuje povratak djece svoje,  
u svim mjestima Domovine moje,  
čuje se sirena sa hrvatske lađe,  
mi čuvamo more da sunce ne zađe.

Radosno kliče Velebit,  
sestri Dinari javlja,  
gle Mosor je ponosan i osebit,  
stari se zakon obnavlja.  
Osnivaju se stranke,  
pjesme pjevaju Hrvati,  
a Boga mole starice majke,  
za povratak sina svoga iz tuđine,  
na tlo majke Domovine.  
O, još samo malo strpi se, sunce,

obasjaj stara Kamenita vrata,  
osvijetli opet planinske vrhunce,  
oživi rod moj Hrvata,.  
Neka se radi i stvara,  
i pjesma čuje ratara,  
dilj dugih slavonskih njiva,  
a u srcu hrvatskoga sina,  
Nek živi Bog, majka i domovina!

(v. *Pravaška zora svanuti mora* 1991, 45)

### **Ana Kumarić**

#### **LADA**

Ako će tvoja lađa plovit po Mediteranu,  
ukrcaj me. Te vode dobro poznam,  
bit ću ti kormilar međ' otocima.  
A ako se uputiš na Amazonu –  
volim tajnovitost džungle  
i zelene oči jaguara.  
Pustiš li me da te vodim,  
povest ću te dolinom Nila,  
da međ' faronima nađemo ključ  
izgubljenih djetinjih igara  
i da nam se nasmiješi Ra.

(v. *Jeka plave ptice* 1999, 43)

## UŠLA JE JESEN

Ušla je jesen u našu sobu  
i žuto lišće studenoga.

Kiše po prozorima,  
magle po putovima,  
a ti u snovima.

Ušla je jesen u našu sobu  
i donijela miris elegičnih daljina,  
zakucala po grobovima,  
rasula se po poljima.

Ušla je jesen u našu sobu  
i utopila miris ljeta,  
u duga, tiha nadanja  
ponovnog susreta.

(v. *Jeka plave ptice* 1999, 41)

## **Marija Kosović Makić**

### **MAJCI**

O, Ti starice Majko,  
Imena Tvoga – usta su nam puna,  
Za sve što si nam u životu dala,  
Pripada Ti Majko, kruna.

Kruna sva od zlata  
I dragog kamenja  
Za sve tvoje muke,  
Patnje i strpljenja.

Na ovom našem svijetu –  
Postoji li itko drugi,  
Koji nekome daruje  
Svoj život dugi.  
Kao Ti, Majko, svojoj djeci  
U dobru, zlu i bijedi,  
Dok snaga Ti ne klone  
I kosa ne posijedi.

Ti si onaj čvrsti temelj  
Na kojemu se grade  
Budući naraštaji mladi,  
Naraštaji novi, Tvoja djeca –  
Sokolovi sivi ...

A želja je Tvoja Majko  
Cijeli svijet nek' se divi.  
Primi ovaj mali dar  
Naša draga Majko,  
Dar je protkan ljubavlju  
To svatko znade ...  
Uz dar ovaj primi naše vruće želje  
Čuvao Te milostivi, dobri Bog  
Nama, Majko na veselje

(v. *Zlatna nit HALUD-a* 2017, 43 – 44)

**Marija Kosović Makić**

**MAESTRAL**

Nije bura, nije jugo,  
Tremuntana nije,  
Maestral je ...  
Nešto drugo.

Kada puše –  
Nekad jače,  
Nekad tiše,  
Noću – danju,  
Čini nam se –  
More diše,  
Dok se na njem'  
Barka njiše.

Onda stane – šuti,  
Ne bi htio da se  
Netko ljuti.

Dvoje mladih u noć brodi,  
Tamo kud' ih  
Ljubav vodi.  
Taj maestral –



Lahor blagi,  
Prijatelj je  
Njihov dragi.

Tiho šumi,  
K'o da šapće:  
„Sretan onaj koji  
Morem plovi,  
Još sretniji onaj  
Čije srce voli.“

(v. *Zlatna nit HALUD-a* 2017, 41 – 42)

### **Ante Glavor**

#### **TRI MAČKA**

Zbilo se negdje u vremenu nekom  
Učiniše prisegu mačka tri.  
Nepriзнati tigra, nit' kraljevstvo lava,  
O, pametni rekoše, mački smo mi.

Al' imaše samo mačije nokte,  
Ne mudrost tigra, il' lavov glas,  
Grebaše šapama i mijaukaše glasno,  
U pameti našoj – vama je spas.

I na Velikom zboru u jednom danu  
Vid uma, bijaše im slijep.  
Tad i drugi uvidješe, pa to su mački,  
A oni zamijukaše i podviše rep ....

(v. *Pod Križem* 2010, 26)

### POGLED U ZVIJEZDE

Ah! Kada bih mog'o zaustavit vrijeme,  
Pa da zvijezde ostanu na nebu,  
Lijepe, svijetle, sjajne, nasmijane,  
Kao sinoć, kada sam ih gled'o.

Želio bih naći mir sa svima,  
I s drvećem i životinjama,  
Nek minu patnje, i sva zla sudbina,  
Pružio bih radost, da je svatko ima.

I kad se sunce uspinje na nebo,  
Pitam sebe, čemu zbilja takva,  
Al' onda vidim da je bolja svjetlost,  
Od velikog i trajnog mraka ....

(v. *Pod Križem* 2010, 37)

## Vlado Pucak

### ZAŠTO?

Zašto si ljubomoran na brata svojega,  
Ako ima jednu haljinu više od tebe?  
Budi sretan da je ima, jer ako ti divlje zvijeri razderu tvoju,  
Tvoj brat će ti dati svoju, jer mu je višak.

Zašto gledaš brata svojeg ljubomorno,  
Kada sjedi u društvu časnih ljudi?  
Ponosi se s njim, pa će i tebe sa sobom povesti  
u još časnije društvo.  
Zašto ti je mržnja jača od ljubavi?  
Mržnja te vodi u ponor iz kojega nećeš lako izaći.  
Nastoj da ti je ljubav jača od mržnje.  
Ljubav je savršenstvo koje vodi u blaženstvo.  
Tko ljubi što je Bog stvorio?  
Ljubi BOGA!

Zašto ljubiš zlato i misliš da te čini bogatim?  
Zlato je prolazno, kao jutarnja magla,  
Koju podnevno sunce rasprši, kao da nije nikad niti bila.  
Ljubi pravdu koja je vječita.

Zašto misliš da si mudriji od siromaha, jerbo si bogat?  
Oblačiš se u najskupocijenije haljine,  
I kitiš zlatom i draguljima,  
Ali, to te ne čini bogatim.

Što ti vrijedi sve bogatstvo i sav tvoj sjaj  
Ako ti je duša potamnjena?  
Mudrost se cijeni po čistoj, plemenitoj i pravednoj duši.  
Zapamti: bogatstvo je ljubav, prema Bogu i bližnjem svomu.  
(v. *Zlatna nit HALUD-a* 2017, 86 – 87)

## PRESERVED POETIC WORD IN CROATIAN IN AUSTRALIA'S NEW SOUTH WALES

### Summary

In the period from 1945 to 1990, i.e. from the creation of the Federal People's Republic of Yugoslavia (FNRJ) until the disintegration of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (SFRJ), there were two literary corpora of Croatian literature – homeland and foreign (Bošnjak 2021, 11). The second corpus remained less well recorded and valued, and consisted of *emigrant writers*. To this day they remain more or less unknown in the homeland from which they have emigrated. With the disappearance of Yugoslavia, preconditions were created for the merging of two literary-linguistic corpora, the homeland and the foreign homeland, with the aim of integration into one common Croatian literature. However, to this day, with a gap of about thirty years, there has been no merging, so non-native literary creation today is looking for models of its visibility, evaluation, assessment and positioning. The paper presents the results of research on the Croatian-language poetic corpus created in the Australian state of New South Wales from the independence of the Republic of Croatia to the present day. The time frame (1990 – 2020), within which the literary, mostly poetic, legacy is observed, has spawned numerous authors who have remained consistent with the most visible marker of identity and affiliation by writing in the Croatian language. The research corpus includes poetic works by female authors (Mirjana Emina Majić, Ana Kumarić, Ivana Bačić Serdarević, Duška Crmarić Tomašić, Marija Kosović Makić), somewhat fewer male authors (Ante Glavor, Bartul Salečić, Drago Šaravanja, Vlado Pucak) and several poetry collections created in joint production. The aim of this paper is to present the literary legacy created in the Croatian language in a rounded area of Australia in order to, in addition to presenting non-native poets, warn of the evident loss of the Croatian language in exile in recent times. The selected authors and their literary production, with the exception of the value judgments and criteria of literary material, remain today the strongest link between the emigrants and the language of the country of emigration. The paper does not provide an artistic and scientific assessment of selected literary works because the focus of the research is on showing the vitality of the Croatian language preserved in poetry in Australia over the past three decades.

**Keywords:** Croatian foreign poetry, Australia, New South Wales, language of poetry.

Josip Lasić  
Sveučilište u Zadru  
jlastic@unizd.hr

„(...) I DA SVI DANI BUDU PJESMA“

(KAŠTELAN)

**PROJEKTNA AKTIVNOST ČITANJA JEZIČNOGA,  
KNJIŽEVNOGA I KULTURNOGA PROSTORA:  
IVANIŠEVIĆ, KAŠTELAN, MIMICA, PUPAČIĆ I  
MILIĆEVIĆ**

Prošlu su 2021. godinu Vlada Republike Hrvatske i Ministarstvo kulture i medija proglasili godinom čitanja. Projekt naslovljen *Godina čitanja 2021.* sa sloganom *Čitajmo da ne ostanemo bez riječi* bio je dio velikoga akcijskoga plana iz Nacionalne strategije čitanja kako bi se većemu dijelu društva omogućilo čitanje sa zadovoljstvom i razumijevanjem. Donosi se u nastavku prikaz kako su se splitski strani studenti, polaznici programa učenja hrvatskoga kao stranoga jezika u Centru za hrvatske studije u svijetu (CAHAS) na splitskome Filozofskome fakultetu, organizirali i uključili u *Godinu čitanja*. Svoj su doprinos dali na originalan način – realiziranom projektom aktivnošću naslovljenu *Čitanje jezičnoga i kulturnoga krajolika srednje Dalmacije*. Redovita je nastava zbog pandemijskih razmjera virusa COVID-19 u ljetnome semestru akademske godine 2020./2021. realizirana u *online* okruženju, ali takva stvarnost nije spriječila realizaciju zanimljive projektne aktivnosti stranih studenata koji su na splitski Filozofski fakultet došli kako bi učili hrvatski jezik.

Nevoljna pandemijska vremena dala su prostora za osmišljavanje projektne aktivnosti čiji su nositelji bili polaznici viših stupnjeva učenja hrvatskoga kao stranoga jezika. Jedanaest je polaznika osmislio koncept u skladu s ciljevima

*Godine čitanja* – sa zadovoljstvom i razumijevanjem istražiti i predstaviti prostor srednje Dalmacije iz aspekta (čitalačkih očiju) neizvornoga govornika (čitatelja) hrvatskoga jezika. Za istraživački su prostor studenti izabrali srednjodalmatinska mjesta koja gravitiraju gradu Omišu: Sumpetar (Krilo Jesenice), Zakućac, Mimice, Slime i Zvečanje. Prosječnomu čitatelju navedenih pet mjesta možda neće značiti puno, netko će od čitatelja pojedina mjesta prepoznati po lijepim plažama, velikim jedrenjacima usidrenima u zimskim mjesecima, za neke će pak navedena mjesta biti u potpunosti nepoznata ili su tek nekada usput čuli za njihovo postojanje. Kakva je i tko je poveznica pet navedenih mjesta s *Godinom čitanja* i stranim studentima koji uče hrvatski jezik na splitskome Filozofskome fakultetu? Prisjećanje na pedesetu godišnjicu od tragične smrti velikana hrvatskoga pjesništva Josipa Pupačića (1928. – 1971.), rođenoga u mjestu Slime, pokrenulo je ideju o projektnoj aktivnosti stranih studenata. Smještanjem Pupačića u njegov prostor rođenja i odrastanja počelo je intenzivno (i)ščit(va)nje geografske karte srednjodalmatinskoga prostora – najprije onoga uzmorskoga i zatim onoga nemorskoga koje gravitira gradu Omišu. U uokvirenome prostoru, prepoznatljivome kao dijelu ili rubnim prostorima dične Poljičke republike, označena su (eng. *to tag > tagirana*) mjesta u kojima su rođeni i/ili su odrastali velikani hrvatske kulture 20. stoljeća. Redom su studentski *tagovi* obilježili sljedeće:

1. Sumpetar (Krilo Jesenice) i pjesnika Dragu Ivaniševića (1907. – 1981.)
2. Zakućac i pjesnika Juru Kaštelana (1919. – 1990.)
3. Mimice i velikana hrvatskoga filma Vatroslava Mimicu (1923. – 2020.)
4. Slime i pjesnika Josipa Pupačića (1928. – 1971.)
5. Zvečanje i pjesnika i prevoditelja Nikolu Milićevića (1922. – 1999.).

Pet označenih mjesta na kulturno-geografskoj srednjodalmatinskoj mapi i u njima pet označenih hrvatskih kulturnih radnika postali su središte i predmet studentskoga istraživanja. Strani su studenti za vrijeme održavanja *online* nastave istraživali mjesta i slagali zanimljive referate o životu i stvaralaštvu Drage Ivaniševića, Jure Kaštelana, Vatroslava Mimice, Josipa Pupačića i Nikole Milićevića. Podijeljeni u pet dvočlanih timova, obradili su zadanu temu

– iščita(va)li su srednjodalmatinski jezični i kulturni prostor i iz toga prostora izdvajali navedene velikane hrvatske kulture. Sve to u *online* dijelu semestra pripremljeno, istraženo i proučeno trebalo je na kraju uživo predstaviti u stvarnome prostoru. Po popuštanju pandemijskih mjera na početku lipnja 2021. godine organizirana je terenska nastava. Uz projektni tim od jedanaest stranih polaznika više razine učenja jezika uključeno je i dvadesetak slušatelja koji su bili strani polaznici niže razine učenja hrvatskoga jezika (A2). Predstavljajući su pozvanim stranim studentima, slušateljima u živome prostoru predstavili projektne zadatke kako slijedi:<sup>75</sup>

Studenti Angela (SAD) i Denis (Italija) predstavili su na mjesnome groblju u Sumpetru Dragu Ivaniševića i njegovo stvaralaštvo obilježivši održanom prezentacijom četrdesetu godišnjicu smrti ovoga poznatoga pjesnika.



Slika 1. Sumpetar – Krilo Jesenice: Predstavljanje stvaralaštva Drage Ivaniševića

Eli (Poljska) i Duyen (Vijetnam) nakon vožnje brodicom preko rijeke Cetine predstavile su ostalim stranim studentima Zakućac, rodnu kuću Jure Kaštelana i njegov zanimljiv književni i životni put.

<sup>75</sup> Mariana Glavinich autorica je fotografija na projektnoj aktivnosti *Čitanje jezičnoga i kulturnoga krajolika srednje Dalmacije* održanoj u lipnju 2021. godine i na ovome joj mjestu od srca zahvaljujemo na ustupanju fotografija.





Slika 2. Zakućac: Predstavljanje stvaralaštva Jure Kaštelana

Haidi Christina (Južnoafrička Republika) i Liane (Brazil) dovele su strane studente u mjesto Mimice, predstavile velikana hrvatskoga filma Vatroslava Mimicu, ali i nedavno preminuloga čileanskoga akademika, velikoga zaljubljenika u mjesto rođenja njegovih predaka – Eugenia Mimicu (1949. – 2021.)



Slika 3. Mimice: predstavljanje stvaralaštva Vatroslava i Eugenia Mimice

Marie (Njemačka) i Mariana (Paragvaj) svoj su projektni zadatak napravile u mjestu Slime, rodnome mjestu Josipa Pupačića. Predstavile su njegov rad i doprinos hrvatskoj kulturi. Nakon održanoga predavanja na mjesnome groblju u Slimenu uputile su se s ostalim polaznicima do Pupačićeve rodne kuće, gdje su zaključile svoje predavanje.



Slika 4. Slime: na grobu Josipa Pupačića

Martina (Njemačka) i Marina (SAD) zaključile su projektnu aktivnost predavanjem na groblju svetoga Mihovila u Zvečanju. Predstavile su Nikolu Milićevića, njegov rad i doprinos hrvatskoj književnosti posebno naglašavajući vrijednost i značaj njegova prevoditeljskoga rada.



Slika 5. Zvečanje: grob i predavljanje stvaralaštva Nikole Milićevića

Posebno je bilo dojmljivo na samome kraju u mjestu Zvečanje. Predstavljalice i istraživačice Martina i Marina podsjetile su okupljene strane studente kako prezime Milićević moraju svi upamtiti kako zbog Nikole tako i zbog jednoga od najboljih hrvatskih ženskih vokala – preminule prve pjevačice *Novih fosila* Đurđice Barlović rođene Milićević. Uz stihove Nikole Milićevića „(...) Tražim malo ludosti na kraju svijeta ... jer mi je pamet dodijala (...)“ zaključno se obratio polaznik Antonio (Argentina) kako bi zajedno ponovili sva doživljena mjesta i unutar mjesta glavne junake projektne priče – Ivaniševića, Kaštelana, Mimicu, Pupačića i Milićevića.

Strani su studenti sa splitskoga Filozofskoga fakulteta realiziranom projektnom aktivnošću *Čitanje jezičnoga i kulturnoga krajolika srednje Dalmacije* doprinijeli nacionalnome projektu *Godina čitanja 2021*. Uz to su dali



dobar i primjenjiv model kako bi možda u budućnosti bilo dobro (i poželjno) učenike i studente kroz redovito obrazovanje i terensku nastavu uključivati u ovakvo učenje i usvajanje znanja o velik(an)ima iz hrvatske književnosti i kulture.



Slika 6. Zvečanje: zajednička fotografija sudionika projektne aktivnosti



Slika 7. Strani studenti splitskoga Filozofskoga fakulteta i Pupačićevo MORE u pozadini

Robert Kurbaša  
rkurbi@gmail.com

## MORE, BEPO, NIKOLA I JA

Zamoljen da kažem nešto o Josipu Pupačiću i predstavi *More, Bepo, Nikola i ja* koju sam zajedno s kolegom Enesom Kiševićem priredio pa postavio na scenu, moram se mislima i rečenicama vratiti u svoje djetinjstvo i osnovnoškolsko obrazovanje kada sam se prvi put susreo s njegovom poezijom.

Bilo je to na satima Hrvatskoga jezika na predavanjima moga učitelja, a danas prijatelja, umirovljenoga profesora hrvatskog jezika, gospodina Tomislava Najeva. Pupačićeva rana poezija možda je najbliža senzibilitetu mladih ljudi jer je neposredna i pristupačna s jasnim motivima i narativom, a opet ezoterična u svome izjednačavanju objekta sa subjektom, dakle ljubavna, mistična, a opet jednostavna i pitka. Najbolji primjer za to jest pjesma *More* koja je mnogim učenicima viših razreda osnovne škole bila svojevrsna inicijacija u dublje razumijevanje pjesničkoga izričaja Josipa Pupačića. Meni zasigurno.

Možda su me upravo ta sjećanja na izvorne i jasne emocije Pupačićevih pjesama iz osnovnoškolskoga obrazovanja nagnala da jednoga dana započnem raditi na predstavi posvećenoj njemu i njegovu pjesništvu.

U knjižici o predstavi, tridesetak godina kasnije, pišem:

„Poetski, kao u kakvom snoviđenju susreću se dvije srodne duše, dva prijatelja i kuma. Priča je to o pjesnicima i pjesništvu. O Josipu Pupačiću i Nikoli Milićeviću, bardovima hrvatske lirike 20. stoljeća. U nizu njihovih, dramaturški procesuiranih i scenski uobličenih pjesama i eseja, a sve kroz dijalošku i pripovjedačku kazališnu formu, lik Milićevića kroz svoje autohtone rečenice evocira životnu putanju Josipa Pupačića Bepa, čija pak životna priča nadilazi okvire ‘normalne’ ljudske patnje. Suosjećajući s njim, Milićević i sam prolazi Bepov životni put pjesničkoga traženja smisla od dječaćkih zanosa ranoga stvaralaštva pa

sve do krajnjega transcendentalnoga poimanja svijeta koji svoj vrhunac dostiže u posljednjoj zbirci pjesama *Ustoličenje* i u pjesmi *Moj križ svejedno gori*.“

Sam proces rada na predstavi nije bio jednostavan ni lagan. Lišen bilo kakvoga suvisloga narativa, trebalo je uobličiti i suobličiti pjesnikov život na sceni zajedno s njegovim pjesničkim radom. Kao oslonac poslužio mi je esej Nikole Milićevića *Križ patnje i kamen vjere* pa se samim time javila ideja o uvođenju još jednoga lika u predstavu, osim samoga Pupačića. Tako je monodrama prerasla u duodramu gdje lik Milićevića služi kao sredstvo, ali i osjećajni subjekt, odnosno pripovjedač koji svoja sjećanja na Bepa oživljava i materijalizira na sceni. Kolega Enes Kišević, koji je i sam pjesnik, igra ulogu Josipa Pupačića u svim etapama njegova stvaralaštva, dok sam se ja posvetio ulozi Nikole Milićevića. Nastojao sam režijskim pristupom i glumačkim rješenjima što više prostora dati liku Josipa Pupačića na čijoj tragičnoj sudbini počiva ova drama. Ipak, taj se sukob ne događa zbog nekoga drugoga ili trećega lika, nego je duboko u samoj osobi Josipa Pupačića koji izmoren nizom nesretnih, grubih i tužnih okolnosti biva gurnut na rub provalije svoga mentalnoga i emocionalnoga zdravlja suočavajući se sa smislom vlastitoga postojanja. Njegova tragedija kulminira, ali se i okončava avionskom nesrećom na Krku pri povratku iz Londona u kojoj pogiba s cijelom užom obitelji, suprugom i kćerkom.

Esej Nikole Milićevića, koji mi je poslužio kao inspiracija, uokviruje scensku priču o prijateljstvu Nikole i Bepa.

Pupačićeva nenadana smrt, političke okolnosti toga vremena, umjetnička ostavština te pedagoški rad na zagrebačkome Filozofskom fakultetu čine ga iznimno interesantnim dionikom svoga vremena.

Bio je jedan od čvrstih primjer hrvatskoga identiteta i potpisnik *Deklaracije o položaju hrvatskoga jezika*. Međutim, njegova ljudska veličina krije se u emotivnoj dubini njegova pjesničkoga opusa te je razumljiv njegov pritajen odnos prema svijetu u kojemu duboko pati i za kojega, u zreloj fazi svoga stvaralaštva ne pronalazi snage za optimizam. Shrvan smrću trojice braće, borbom za zdravlje svoje kćerke Rašeljke i nizom drugih intimnih nevolja,

kojih je zasigurno bilo, Pupačić svoju posljednju zbirku pjesama okrunjuje pjesmom *Moj križ svejedno gori*. Po toj će pjesmi postati prepoznatljiv i ući u anale hrvatske moderne lirike. U predstavi *More* također ima značajno mjesto. Ona je svojevrsna „točka na i“ u gradaciji njegova pogleda na život koji iznova pokušava stvoriti, no ne uspijeva. To je pjesma oko čije smo interpretacije kolega Enes i ja proveli sate i sate razgovarajući i razmišljajući. Trebalo je pronaći ponajbolji način, odnosno ključ po kojemu bi se ta pjesma snimila i izvodila. Odlučili smo se da pjesmu podložimo glazbenom podlogom koju je napravio Miki Nopling (umjetničko ime), moj stalni glazbeni suradnik. Enes je stihove izgovarao polako u ritmu lagane koračnice prateći glazbu, ali nasuprot turobnome i mračnome tonu iste, njegov je glas bio vedar i optimističan. Glas koji je transcendentirao smrt i sada pomiren poziva na vječni život i ljubav „koja nam jedina ostaje“. Za mene, to je bila pobjednička formula i nijansa koja je pjesmi *More* dala legitimitet u ovoj predstavi. U njoj se krije cijela filozofija Bepova života koji jest patnja po definiciji, ali koji ima i skriveni smisao nadvladavanja te iste patnje te spokoja u onostranome. Pjesma *Moj Bog* Josipa Pupačića na samome kraju predstave također ide u tome smjeru, stoga cijela predstava završava u nadi stvaranja boljega čovjeka i društva.

*Našao sam ga i On je našao mene  
moj Bog koji me voli  
Našli smo se tražeći jedan drugog*

*i našao sam ga u sebi  
jer živi u meni za me  
i ja se u njemu radujem*

*Od iskona bili smo skupa  
i do konca bit će mi pratilac  
moj Bog.*



PRILOG 1. Članak u *Slobodnoj Dalmaciji*

# Splicćani mogu večeras guštati na Filozofskom fakultetu u predstavi ‘More’, na sceni ih čekaju Enes Kišević i Robert Kurbaša

PIŠE JASMINA PARIĆ  
17. prosinca 2021. - 15:10



Predstava „More“ spomen je na zavičajne antologijske pjesnike Josipa Pupačića i Nikolu Miličevića Nikola Vilić/Cropix

Na Filozofskom fakultetu u Splitu, danas, 17. prosinca u 19 sati bit će održana predstava posvećena **Josipu Pupačiću** u izvedbi književnika **Enesa Kiševića** i glumca **Roberta Kurbaše**.

Predstava *More... priča o prijateljstvu i pjesništvu* održava se u sklopu projekta posvećenom Josipu Pupačiću, stoga profesorice dr. sc. **Tea-Tereza Vidović Schreiber**, znanstvena suradnica, i doc. dr. sc. **Ivana Odža** pripremaju znanstveno-stručnu monografiju, znakovitog naslova, *Vinjeta za zavičaj*, a posvećenu upravo njegovom književnom opusu.

Predstava *More...*, spomen na zavičajne antologijske pjesnike Josipa Pupačića i Nikolu Milićevića praižvedena je 2019. godine.

To je priča o mitskom pjesničkom zagrljaju i prijateljstvu Pupačića kojeg tumači pjesnik (i glumac) Kišević i Milićevića kojega tumači Kurbaša.

Pupačić je 1971. godine nesretno stradao u avionskoj nesreći s vlastitom obitelji te je ove godine točno pedeset godina od njegovoga preranoga odlaska.

Enes Kišević, antologijski hrvatski pjesnik, koji je prijateljevao s Pupačićem, uspješno dočarava moć pjesničke riječi i donosi je živu i nepatvorenu pred publiku.

Robert Kurbaša je ukomponirao originalne dijelove Pupačićeve pjesme i proze i pretočio ih u mitski i poetski obred – on je ujedno i redatelj ovoga projekta.

Predstava je dio raznolikog adventskog programa koji se održava na Filozofskom fakultetu u Splitu, a kojega su svesrdno podržale dekanica izv. prof. dr. sc. Glorija Vickov, izv. prof. dr.sc. Antonela Marić i izv. prof. dr.sc. Ina Reić Ercegovac.

## Prilog 2. Priča

### Sjećanje književnika Veseljka Vidovića na pogreb obitelj Pupačić

*Koliko se sjećam to je bio jedan od najvećih sprovoda koje sam ikada vidio. Na njemu su bili mnogobrojni mještani, akademici, književnici, novinari i slikari. Posebno treba istaknuti da su tada bila prisutna sva važna imena hrvatske književnosti. Bilo je tužno gledati tri lijesa koji su bili na groblju, posebno bijeli lijes djevojčice Rašeljke. Prema pričanju pojedinih njegovih prijatelja tragedija obitelji Josipa Pupačića bila je najveća od postanka Poljičke republike. U trenutku kada se lijes djevojčice Rašeljke stavljao u grobnicu, nastala je neobična tišina. Ptice pjevice utihnule su i čak sam primijetio kako su promatrale cijelu sahranu obitelji Pupačić. Možda je baš tragična sudbina pjesnika koji je stradao u avionskoj nesreći neobično povezana i s činjenicom da niti jedna ptica nije u tom trenutku poletjela sa stabla.*

*Svaki pjesnik ima svoj let*

*Svoj svečan pjev*

*I svoj grop u grlu svet.*

*Veseljko Vidović, književnik*

05/03 '03 10:31 385 1 35 16 959 DHK Zagreb RH --- HEP HE KRALJEVAC 001



XXIV Zagrebački  
književni razgovori  
& Regionalna  
konferencija P.E.N.-a  
XXIV Zagreb Literary  
Talks & Regional  
Conference of P.E.N.

Za Josip. Luke ŠKARIĆU!

ANDELKA NOVAKOVIĆ: Prijedlozi

- skrbiti pojedinačno i o dobrom rođenju (75. obljetnica ove godine);
- natjecanje učenika: a) literarni radovi nadahnuti obilježima odnosa pjesnika Josipa Pupačića b) natjecanje učenika u reži-razju pjesama Josipa Pupačića
- Sveže misle zadužnica; listići oko goiba
- Listići pred rođakom Fudom, Razgledavanje memorijalne zgrade i spomen-sabe
- Nastup nadahnuti učenika (a i b); gozbi;
- Ripč u gledanju kipčevite odnosa kipčevog zna-šenja o autokopirnoj posaji; i drugom slični Josipa Pupačića (10-tak minuta)
- Organizatori: Dječji odbor Slime, Osnovna škola "Josip Pupačić" Omiš, Društvo književnih prijatelja i Centar za kulturu Omiš
- U Organizaciji odbor predložen 3 predavačika Društva književnih prijatelja: Jakov Harnica - predsjednik Splitkog ogranka DHT-a, i kraljica No-vačevića - predsjednik DHT-a, i dr. don Džagu Simundžić - član DHT-a;
- Naslov/motto: riječi Josipa Pupačića:  
OD SLIMENA DO SREMENIX  
SA SRCEM U SRDAČNOME KRUGU

Slika 1. Ideje Anđelka Novakovića uoči obilježavanja 75. obljetnice obilježavanja rođenja Josipa Pupačića u Slimenu<sup>76</sup> dostavljene KUD-u Slime (na koji način bi trebale izgledati obljetnice posvećene Josipu Pupačiću)

<sup>76</sup> Sliku ustupio KUD Slime.



Slika 2. Program 70. obljetnice rođenja Josipa Pupačića<sup>77</sup>

<sup>77</sup> Fotografiju u rodnoj kući Josipa Pupačića napravila profesorica Suzana Piacun.

## **Zahvala**

Zahvaljujemo svim kolegama znanstvenicima, profesorima, pjesnicima, glumcima i ljubiteljima Pupačićeve stvaralaštva koji su svojim umjetničkim i slikovnim ostvarajima (Suzani Piacun, Josipu Lasiću, Miji Pupačiću, Ivici Šušiću i KUD-u Slime, posebice Mladenu Utrobičiću) pomogli u realizaciji ove knjige. Zahvaljujemo i novinarki Jasmini Parić koja je ustupila svoj objavljeni tekst za prilog u knjizi.

Veliko hvala našim recenzentima na poticajnim riječima.

## Izvaci iz recenzija

Rukopis *Vinjeta za zavičaj* vrijedan je doprinos hrvatskoj znanosti o književnosti, tj. promatranju stvaralaštva Josipa Pupačića. Sadržani prilozi tematski su i metodološki raznovrsni: književno-kulturološki, stilistički, metodički, biografski, zavičajno i izvandomovinsko utjecajni, projektno i umjetničko primijenjeni. Riječ je o radovima koji svom predmetu pristupaju fokusirano i detaljno; od postavljanja hipoteza do njihovih provjera i iznošenja konačnih zaključaka istraživanja. Riječju, pretpostavke su provjerljive, izvještavanje objektivno, izneseni stavovi utemeljeni i kritični, literatura iscrpna te, kao takvi, zasigurno doprinose predmetnoj intenciji – čitanju Josipa Pupačića. Istaknuti je rad u kojemu se donose o povijesti Pupačićeve obitelji (riječ je o prvome iscrpnom, faktografski potkrijepljenom, prikazu povijesti obitelji) koji će, uz ostale, zasigurno biti polazišnom točkom novim istraživanjima.

Iz recenzije izv. prof. dr. sc. Dragice Dragun, Filozofski fakultet u Osijeku

Ciljana skupina:

„Profesionalni“ kroatisti, na katedrama kroatistike, kao i njihovi studenti, te brojni ljubitelji poetske riječi, poglavito hrvatske. Pored toga, neki od uvrštenih priloga mogu biti od interesa i široj, „nestručnoj“ publici, koja bi u ovoj slavljeničkoj „vinjeti“ mogla naći nadahnuće i opravdanje za svoje poetsko stvaralaštvo, jer, kako je to napisao Samuel Taylor Coleridge, pred nekih 200 godina: „Pjesnici su nepriznati zakonodavci svijeta...“.

Iz recenzije prof. dr. sc. Ive Šoljana, Grand Valley State University, Michigan, SAD

## Index

### B

Bačić Serdarević 127, 130, 133, 135,  
140, 145, 154, 157  
Backović 62, 75  
Bakušić 137, 153  
Barać 137, 153  
Barar 154  
Bednjačić 137  
Bednjčić 153  
Bošković 13, 14  
Bošnjak 127, 132, 135, 156, 158  
Božidar 11, 57  
Brajčić 11  
Bralić 137, 153  
Brešić 132, 158  
Budak 136, 158  
Burić 128, 138, 158

### C

Crmaric Salečić 146, 154  
Crmaric Tomašić 127, 130, 135

### Č

Čaldarević Božićević 155  
Čizmić 128, 136  
Črljenac 137  
Črljenec 153

### Ć

Ćubriilo 133

### D

Damasio 39  
Dešpoja 155  
don Tadić 103  
Drapač 128  
Dušej 153

### E

Ercegović 11

### F

Fijačko Ferenc 153  
Filipović 137, 153  
Franković 13

### G

Glavor 127, 130, 137, 140, 148, 153,  
154, 155, 157, 170  
Grgas 39, 57  
Grubišić 137, 153  
Gunaeva 38

### H

Hlavač 128  
Holtuis 20

### I

Ivanišević 10, 11, 12, 175



## J

Jukić 40, 57  
Jureško 154  
Jurišić 12  
Jurjević 101, 106, 113, 114  
Juvan 17, 20, 35, 36

## K

Kadić 11  
Kapić 11  
Karaman 11  
Kaštelan 10, 11, 175  
Kišević 8, 9, 183, 187  
Klarić 11  
Klarić Kleme 11  
Kočan 17, 53  
Kosović Makić 127, 130, 135, 140,  
147, 148, 154, 155, 157, 167, 169  
Kovačić 125  
Krešić Šesto 127  
Krlježe 29  
Kukavica 132  
Kumarić 127, 130, 135, 137, 140, 143,  
145, 157, 165  
Kumarich 137, 152, 153, 154  
Kurbaša 8, 187  
Kurtović Budja 134, 139, 160  
Kusec Teofilović 137, 153

## L

Lalović 62  
Lasić 2, 10, 128, 134, 138, 139, 158,  
160  
Lemac 9, 17, 20, 31, 35, 36  
Ljubin McLeod 131, 152, 153, 154, 155

## M

Majdandžić 137, 153  
Majić 130, 135, 137, 140, 153, 154,  
157, 164  
Marić 187  
Marinić 154  
Marušić 11, 155  
Matešani 101  
Matutinović 18  
McLeod 155  
Mihalić 12  
Mihanović 11, 81, 85, 95  
Mihanović-Salopek 12  
Milanja 17, 19, 35, 36  
Milićević 10, 11, 18, 35, 53, 79, 80, 82,  
85, 95, 175, 177, 180, 183  
Milostić 137, 153  
Milostić Tregetir 154  
Mimica 10, 175, 177  
Mišerda 12, 99  
Mravičić 137, 153

## N

Najev 183  
Nazor 11, 32, 34  
Nikolić 59  
Novaković 12, 95

## O

Odža 187  
Oraić Tolić 20  
Orosz 20

**P**

Parić 191  
 Pavešković 11, 12  
 Pavić 11  
 Peić 155  
 Perić 140  
 Perić Kaselj 132  
 Pešikan 62  
 Pilar 135  
 Pinter 9, 38, 41, 50, 57  
 Piper 38, 57  
 Pivčević 11  
 Polegubić Šerif 155  
 Popović 64, 75  
 Postružin 137, 153  
 Potočki 155  
 Pucak 128, 130, 135, 140, 151, 154,  
 155, 157, 172, 174  
 Pupačić 1, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 13,  
 14, 16, 17, 18, 27, 34, 35, 38, 42,  
 53, 54, 55, 56, 57, 59, 65, 68, 69,  
 74, 77, 82, 85, 87, 88, 89, 90, 95,  
 98, 101, 102, 103, 104, 105, 106,  
 113, 117, 118, 119, 120, 121,  
 122, 125, 176, 177, 179, 180,  
 183, 184, 186, 187, 188, 189,  
 190, 191, 192

**R**

Rabadan-Zekić 13  
 Ređep 18  
 Reić Ercegovac 187  
 Rema 40  
 Rešicki 9, 38, 41, 42, 50, 54, 55, 56, 57

**S**

Sopta 128, 136, 158, 161  
 Sorel 41  
 Serdarević 137, 153, 154  
 Skračić 137, 153  
 Stamać 17  
 Subjak 155

**Š**

Šakić 128, 136  
 Salečić 127, 137, 140, 153  
 Salečić Šale 130, 135, 152, 157  
 Samardžija 138, 160  
 Šaravanja 128, 130, 135, 137, 140, 150,  
 153, 157  
 Šarolić 12  
 Šimundić 80  
 Šimundža 11, 12  
 Škobalj 11  
 Škunca 39  
 Škvorc 128, 132, 133, 140, 161  
 Šoljan 12, 192  
 Šostarec 153, 154  
 Šulentić 154  
 Šušić 2, 77, 90, 91, 92, 96, 191  
 Šutalo 128

**T**

Tomas 155  
 Tomašić 140, 146, 157, 174

**U**

Ugrin 12  
 Utrobičić 191

## **V**

Vickov 187  
Vidmarović 148  
Vidović 188  
Vidović Schreiber 187  
Vlašić 11  
Vrljić 12  
Vujović 62  
Vukorepa 137, 153  
Vuković 11, 57, 89  
Vuković-Runjić 12  
Vulić Vranković 132, 139, 161

## **Y**

Yoder 62

## **Z**

Zubčić 128, 138, 161

## **Z**

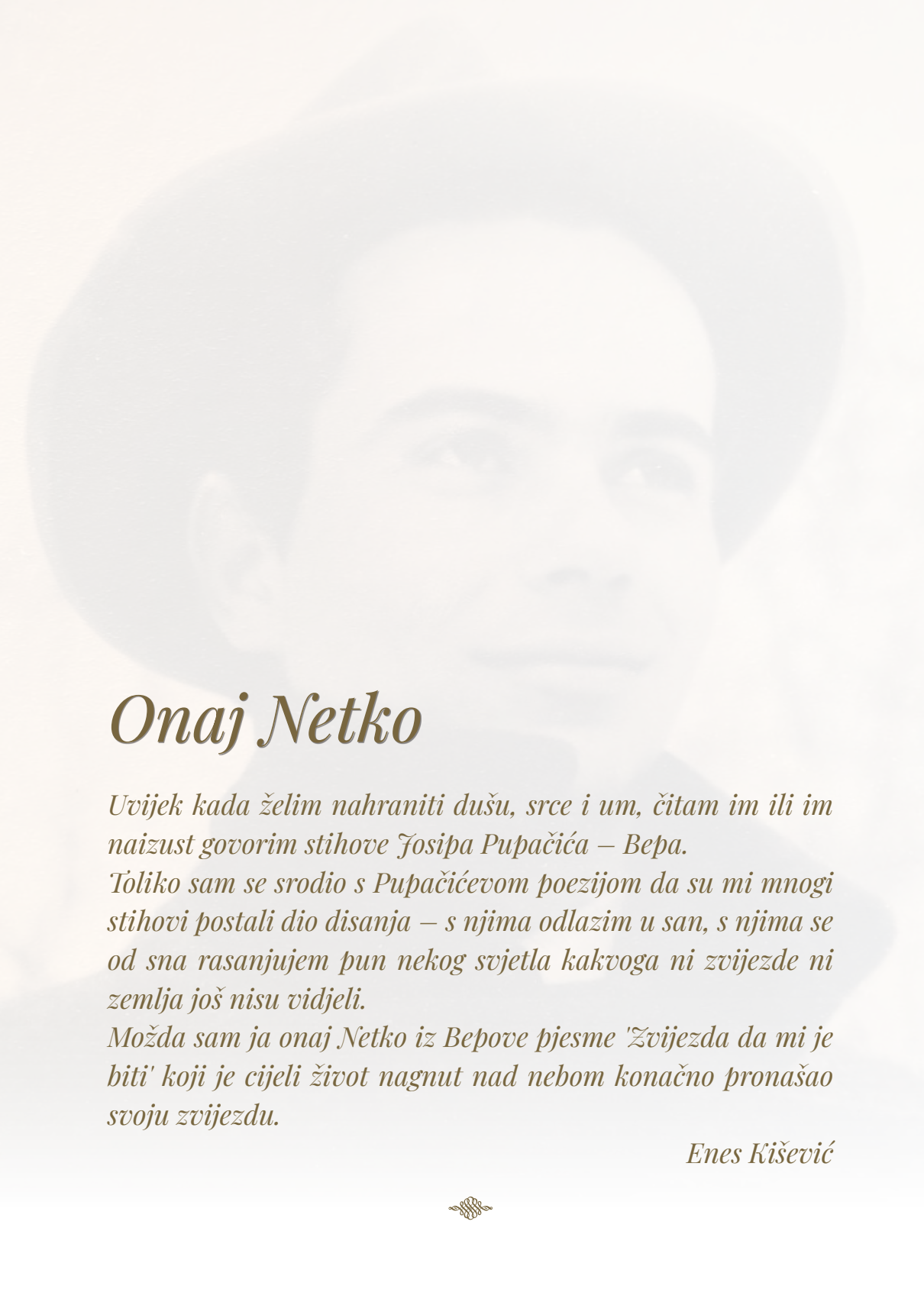
Žabčić 140, 160

## SADRŽAJ

|                                                                                                                                        |            |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>PREDGOVOR .....</b>                                                                                                                 | <b>5</b>   |
| Tin Lemac .....                                                                                                                        | 17         |
| <b>DISKURZ HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI I KULTURE U<br/>PJESNIČKOJ ZBIRCI <i>MOJ KRIŽ SVEJEDNO GORI</i><br/>JOSIPA PUPAČIĆA .....</b>         | <b>17</b>  |
| <b>DISCOURSE OF CROATIAN LITERATURE AND CULTURE<br/>IN THE BOOK OF POETRY <i>MOJ KRIŽ SVEJEDNO GORI</i> BY<br/>JOSIP PUPAČIĆ .....</b> | <b>36</b>  |
| Kornelija Pinter .....                                                                                                                 | 38         |
| <b>ZAŠTO NA OBALI MORA BITI MORE? .....</b>                                                                                            | <b>38</b>  |
| <b>WHY DOES THERE HAVE TO BE THE SEA ON THE SHORE? .....</b>                                                                           | <b>58</b>  |
| Andrijana Nikolić .....                                                                                                                | 59         |
| <b>METODIČKI PRISTUP PJESMI <i>MORE</i> JOSIPA PUPAČIĆA<br/>U ŠESTOM RAZREDU OSNOVNE ŠKOLE .....</b>                                   | <b>59</b>  |
| <b>METHODICAL APPROACH TO JOSIP PUPAČIĆ'S POEM <i>MORE</i><br/>IN THE SIXTH GRADE OF ELEMENTARY SCHOOL .....</b>                       | <b>76</b>  |
| Ivica Šušić .....                                                                                                                      | 77         |
| <b>PUPAČIĆEVE PJESME KAO TRAJNO NADAHNUĆE .....</b>                                                                                    | <b>77</b>  |
| <b>PUPAČIĆ'S POEMS AS A LASTING INSPIRATION .....</b>                                                                                  | <b>96</b>  |
| Mijo Pupačić .....                                                                                                                     | 98         |
| <b>PUPAČIĆI OD ISKONA DO DANAS .....</b>                                                                                               | <b>98</b>  |
| <b>PUPAČIĆI FROM THE EARLIEST DAYS TO THE PRESENT .....</b>                                                                            | <b>126</b> |
| Katrin Krešić Šesto i Josip Lasić .....                                                                                                | 127        |
| <b>OČUVANA PJESNIČKA RIJEČ NA HRVATSKOME JEZIKU U<br/>AUSTRALSKOJ DRŽAVI NEW SOUTH WALES .....</b>                                     | <b>127</b> |
| <b>PRESERVED POETIC WORD IN CROATIAN IN AUSTRALIA'S<br/>NEW SOUTH WALES .....</b>                                                      | <b>174</b> |

|                                                                                                                                                    |            |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| Josip Lasić.....                                                                                                                                   | 175        |
| <b>„(...) I DA SVI DANI BUDU PJESMA“.....</b>                                                                                                      | <b>175</b> |
| <b>(KAŠTELAN).....</b>                                                                                                                             | <b>175</b> |
| <b>PROJEKTN A AKTIVNOST ČITANJA JEZIČNOGA,<br/>KNJIŽEVNOGA I KULTURN OGA PROSTORA:<br/>IVANIŠEVIĆ, KAŠTELAN, MIMICA, PUPAČIĆ I MILIĆEVIĆ .....</b> | <b>175</b> |
| Robert Kurbaša .....                                                                                                                               | 183        |
| <b>MORE, BEPO, NIKOLA I JA.....</b>                                                                                                                | <b>183</b> |
| <b>PRILOG 1. Članak u Slobodnoj Dalmaciji .....</b>                                                                                                | <b>186</b> |
| <b>SPLIĆANI MOGU VEČERAS GUŠTATI NA FILOZOFSKOM<br/>FAKULTETU U PREDSTAVI ‘MORE‘, NA SCENI IH ČEKAJU<br/>ENES KIŠEVIĆ I ROBERT KURBAŠA.....</b>    | <b>186</b> |
| <b>PRILOG 2. Priča .....</b>                                                                                                                       | <b>188</b> |
| <b>SJEĆANJE KNJIŽEVNIKA VESELJKA VIDOVIĆA NA POGREB<br/>OBITELJ PUPAČIĆ .....</b>                                                                  | <b>188</b> |





# *Onaj Netko*

*Uvijek kada želim nahraniti dušu, srce i um, čitam im ili im naizust govorim stihove Josipa Pupačića – Bepa.*

*Toliko sam se srodio s Pupačićevom poezijom da su mi mnogi stihovi postali dio disanja – s njima odlazim u san, s njima se od sna rasanjujem pun nekog svjetla kakvoga ni zvijezde ni zemlja još nisu vidjeli.*

*Možda sam ja onaj Netko iz Bepove pjesme 'Zvijezda da mi je biti' koji je cijeli život nagnut nad nebom konačno pronašao svoju zvijezdu.*

*Enes Kišević*

